

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLMOUCI
KATEDRA SLAVISTIKY

**PŘEKLADATELKY RUSKÉ UMĚLECKÉ LITERATURY OD DOB
NÁRODNÍHO OBROZENÍ DO SOUČASNOSTI**

**WOMEN TRANSLATORS OF RUSSIAN ARTISTIC LITERATURE
FROM THE NATIONAL RENAISSANCE TO THE PRESENT**

VYPRACOVALA: Bc. Kristina Kubečková

VEDOUCÍ: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

2024

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, dne 6. 5. 2024

Podpis

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc., za odborné konzultace a cenné rady, které mi během psaní diplomové práce poskytla.

Obsah

ÚVOD	2
1. NÁRODNÍ OBROZENÍ.....	4
1.1. HISTORICKÝ A KULTURNÍ KONTEXT	4
1.2. PŘEKLÁDÁNÍ Z RUŠTINY V DOBĚ NÁRODNÍHO OBROZENÍ.....	6
2. OBDOBÍ LET 1850-1889	8
2.1. HISTORICKÝ A KULTURNÍ KONTEXT	8
2.2. PŘEKLÁDÁNÍ Z RUŠTINY V LETECH 1850-1888.....	9
3. OBDOBÍ LET 1889-1945	10
3.1. HISTORICKÝ A KULTURNÍ KONTEXT	10
3.2. PŘEKLÁDÁNÍ Z RUŠTINY NA PŘELOMU STOLETÍ (1888–1918).....	11
3.3. PŘEKLÁDÁNÍ Z RUŠTINY V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ	13
4. OBDOBÍ LET 1945-1989	16
4.1. HISTORICKÝ A KULTURNÍ KONTEXT	16
4.2. PŘEKLÁDÁNÍ Z RUŠTINY PO ROCE 1945	17
5. OD 90. LET DO SOUČASNOSTI.....	20
5.1. PO ROCE 1989	20
5.2. OD ROKU 2000	21
6. ŽENA V ČESKÉ SPOLEČNOSTI	23
7. ŽENY – LITERATURA A PŘEKLAD.....	25
7.1. 19. STOLETÍ.....	25
7.2. 20. STOLETÍ.....	27
8. TRANSLATOLOGICKÉ ANALÝZY	28
8.1. PŘEKLAD BOŽENY AUGUSTINOVÉ: I. I. LAŽEČNIKOV – LEDOVÝ DŮM.....	29
8.2. PŘEKLAD BRONISLAVY HERBENOVÉ: I. A. GONČAROV – OBYČEJNÁ HISTORIE	35
8.3. PŘEKLAD MARIE MARČANOVÉ: A. N. OSTROVSKIJ – SNĚHURKA.....	41
8.4. PŘEKLAD ZDEŇKY PSŮTKOVÉ: V. P. KATAJEV – HORA	52
8.5. PŘEKLAD LUDMILY DUŠKOVÉ: I. E. BABEL – IVAN-A-MARJA	62
8.6. PŘEKLAD ALENY MACHONINOVÉ: LJUDMILA ULICKÁ – PŘÍPAD KUKOCKIJ.....	70
8.7. PŘEKLAD IVY ČERNÉ: A.V. KORŽAKOV – BORIS JELCIN OD ÚSVITU DO SOUMRAKU	76
ZÁVĚR.....	82
РЕЗЮМЕ	84
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	92
SEZNAM PŘÍLOH	98

ÚVOD

Tato diplomová práce je věnována tématu žen-překladatelek ruské umělecké literatury, které vykonávaly překladatelskou činnost ve sledovaném období, tj. od doby národního obrození do současnosti.

Základními cíli diplomové práce je zodpovězení následujících výzkumných otázek:

1. Do jaké míry se ženy v jednotlivých etapách podílely na překládání?
2. Jak se vyvíjela role překladatelek v českém kulturním prostředí?
3. Existuje ženská překladatelská metoda (ženské překládání) a liší se od mužské?

Jedním z dílčích cílů je vytvoření seznamu těchto překladatelek rozděleného do šesti období (1. období: léta 1850-1887, 2. období: léta 1888-1918, 3. období: mezi dvěma světovými válkami, 4. období: léta 1945-1989, 5. období: 90. léta 20. století a 6. období: od roku 2000 až po současnost). Při vypracovávání seznamu byla stěžejní práce s těmito publikacemi a databázemi:

- Zahradka, Miroslav a kol. *Slovník rusko-českých literárních vztahů*. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008,
- NKC – Online katalog Národní knihovny ČR,
- SKC – Souborný katalog České republiky (CASLIN),
- Databáze českého uměleckého překladu po roce 1945, uveřejněná na webových stránkách Obce překladatelů.

Několik jmen bylo doplněno také ze závěrečné práce Kristýny Suchomelové, která se ve svém výzkumu zabývala Americkým klubem dam a překladatelskou činností jeho členek.

Diplomová práce sestává z osmi kapitol, v nichž dochází k propojení teoretických a praktických poznatků. Teoretický úvod práce, ve kterém je nastíněn historický a kulturní kontext sledovaných období společně s vývojem překládání z ruštiny, je doplněn o jména žen ze seznamu překladatelek a o žánry, jejichž překladem se ženy zabývaly.

Druhá část práce je tvořena translatologickými analýzami. Z každého období, uvedeného výše v úvodu práce, je vybráno jedno dílo přeložené ženou do češtiny. Jedná se o šest rozborů uměleckého překladu; práce je také doplněna o jeden překlad knihy na pomezí beletrie a dokumentu, který slouží jako ukázka nekvalitního překladu.

Předmětem rozboru bylo celé dílo, nebo jeho část (s ohledem na rozsáhlost knihy). V přílohách je ke každému rozboru k nahlédnutí jedna strana překladu, popř. jedna strana originálu.

Práce by se mohla stát přehledným souhrnem překladatelské činnosti žen, které překládaly z ruského jazyka do českého.

1. NÁRODNÍ OBROZENÍ

Pro porozumění a vykreslení situace, ve které překladatelky tvořily, je zapotřebí nejprve uvést historické milníky a jejich dopad na dobový kulturní život. Jelikož se jedná o rozsáhlé období českých dějin, hlavním cílem této kapitoly nebude vyčíslení historických událostí, ale jejich odezva v české kultuře, dopady na překladatelskou činnost, postavení žen v kulturní společnosti (zejména na ženy překladatelky), a především zachycení tehdejší atmosféry, ve které se tato oblast rozvíjela.

1.1. HISTORICKÝ A KULTURNÍ KONTEXT

Doba obrozenecká se v české historii datuje koncem 18. století a sahá až do poloviny století 19. Přesná datace se ale může měnit v závislosti na zdroji, ze kterého čerpáme, proto pro účely diplomové práce a pozdější rozdělení jednotlivých etap překládání budu vymezovat dobu národního obrození lety 1790-1850 (více méně revolučním rokem 1848-1849). O tomto období se hovoří jako o formování či **zrodu českého moderního národa**, jelikož v této době proběhlo mnoho významných změn, které měly vliv na celkovou společnost, kulturu a vědní obory.

Josef II. a jeho snaha o preferenci německého jazyka na vysokých školách a v běžném životě a celkovou ideu vytvoření jednotného státního národa, kde by se mluvilo německy, měla za důsledek počátek formování českého moderního národa. Nejenom literární díla, ale i noviny, písně a celkovou kulturu vázanou na mateřský jazyk – češtinu – potřebovali i lidé s nižším vzděláním, pro které byla germanizační jazyková reforma nevýhodná (na rozdíl od Němců pobývajících na našem území). O přínos české kultury se postaralo např. nakladatelství Česká expedice, divadla Bouda a Stavovské. Mimo jiné se probudilo i zemské vlastenectví, které dalo vznik Vlasteneckému a dalším muzeím v Praze, Opavě a Brně. (Čornej, 2012, s. 124)

V první polovině 19. století mimo jiné probíhalo mnoho důležitého politického dění, jelikož se na území Evropy nacházelo více států, které existovaly v rámci většího celku. Diestler a Jůzlová (2014, s. 184-189) ve své knize připomínají, že proběhla celá řada událostí: změna společnosti z feudální na moderní společnost občanskou, série Napoleonských válek odehrávajících se na začátku 19. století, období Metternichovského absolutismu, vznik Německého spolku a následné vyústění v sérii revolucí v letech 1848-1849. Mimo to velké změny pocítovala i hospodářská oblast, jelikož započala průmyslová revoluce, která proměnila nejen ekonomické poměry, ale také rozložení společnosti.

Důsledkem průmyslové revoluce bylo formování proletariátu, který se skládá z lidí nabízejících svou pracovní sílu. V továrnách se přestalo tolik dbát na kvalifikaci dělníků a bylo do nich zařazováno velké množství nekvalifikovaných pracovníků, včetně žen a dětí. Příslušníci české buržoazní inteligence, mezi kterou patřili učitelé, redaktoři, spisovatelé či vědci, také neměli jednoduchý život kvůli bídým materiálním podmínkám a prostředí nepříznivému vůči změnám. (Kocí, 1960, s. 202)

Danému období jednoznačně panuje velká dynamika ve sféře politické, kulturní, sociální i hospodářské. Veškeré procesy mají vliv na obrozenecké aktivity, na literaturu i překlad. Čornej (2012, s. 126) uvádí: „shodou okolností zemřel v roce 1835 rakouský císař František a metternichovský absolutismus, jak se léta 1815 až 1847 často označují, poněkud uvolnil své sevření.“ Autor dále popisuje dopady na vlasteneckou činnost, jako např. znásobení společenských akcí a vydávání českých periodik (Pražské noviny).

Charakteristických prvků pro překládání v období národního obrození je mnoho. Podle Levého (2023, s. 79) v nich „převažuje **zřetel vlastenecky utilitární**; zvláště je to jasné u zčešťování terminologie překlady odbornými, které v tomto období nemůžeme z vývoje českého překladatelství vyloučit.“ Levý (2023, s. 79) poukazuje na fakt, že překladatelství slouží myšlence národního obrození vytvářením prostředků k rozvoji české literatury. Překlad také nahrazoval literární díla, kterých byl v českém prostředí nedostatek (např. próza šlechtického prostředí), přispíval ke sblížení slovanských národů, odstraňoval jazykovou bariéru a v neposlední řadě přispíval i k šíření technických poznatků (především v zemědělské oblasti) (Hrala, 2002, s. 7).

Snahou o posílení českého jazyka byla **tvorba nových slov**. Jaroslav Porák v knize Počátky českého národního obrození (1990, s. 235) konstatuje, že nová puristická slova se většinou neuchytila – jako několik příkladů uvádí *ředlnosta* (místo slova generál), *jezlín* (místo slova talíř) a *vyjmecín* (místo slova invalida). I v této oblasti se setkávali překladatelé s překážkami, jak uvádí Levý (2023, s. 87), byl to zejména „problém **zčešťování cizích termínů**, pro které čeština neměla výraz, a problém vytváření domácích obdob nejrůznějších stylistických typů, které chyběly českému jazykovému vývoji.“ Hrala (2002, s. 35) uvádí, že překladatelé tohoto období se potýkají s neustálenými slovními jednotkami, „které překladatelé vysvětlují v textu“ (např. dokonalý tlakoměr – barometr). Důkazem je překlad Charlese Dickense, který překladatel doplnil „vysvětlením nejznámějších slov“, který jen dokazuje, jak dynamický vývoj tehdejší slovní zásoby byl. Cílem překladatele bylo především přimět čtenáře číst česky, proto to doplňování textů a čechizace. (Hrala, 2002, s. 128)

Dalšími charakteristickými znaky překládání v době národního obrození bylo překládání z druhé ruky (kriticky hodnoceno teprve ke konci obrození), omezování překladu tlakem cenzury (vynechávání politických veršů, změny názvů děl, zamlžování informací) a žádné či velmi nízké finanční ohodnocení překladatelů. Překládalo se z němčiny (kterou čeští obrozenci výborně ovládali), ale také především z polštiny, což bylo motivováno jazykovou orientací na slovanské literatury. (Levý, 2023, s. 80-83)

Čtenáři se také mohli setkat s překlady z anglického, francouzského a ruského jazyka. Mezi překladatele obrozeneckého období patří Josef Jungmann, Karel Hynek Thám, Bohuslav Mánek, Eliška Krásnohorská, Josef Dobrovský, František Ladislav Čelakovský, Prokop Šedivý a další.

Konec tohoto období, označovaný jako **revoluční rok 1849 a 1849**, přinesl mnoho změn. Jak uvádí Čornej (2012, s. 128), po tom, co císař Ferdinand V. „zavedl svobodu tisku, zrušil cenzuru, povolil zakládání národních gard a slíbil vydání ústavy“, absolutismus a centralismus prosazované po staletí se zhroutily – to vedlo k politickým problémům mezi Čechy (s myšlenkou austroslavismu a rovnoprávných národů pod křídly rakouské monarchie) a Němci (s vidinou sjednoceného Německa). Bohužel, jak je známo, veškeré snahy skončily návratem k centralismu.

Překlad v době národního obrození slouží českému jazyku a snaze o rozvoj české literatury v době, kdy české země vedly politický boj s německým živlem. Český jazyk byl tehdy oslaben němčinou a byly to právě překlady, které pomohly rozšířit slovní zásobu. Překlady také pomáhaly čtenářům získat myšlenky z jiných kultur a zároveň posilovat uvědomění o české historii a tradici. V cestě mimo jiné překladatelům stála germanizace, nízké mzdy, mocná třída feudálů a změny v politické sféře.

1.2. PŘEKLÁDÁNÍ Z RUŠTINY V DOBĚ NÁRODNÍHO OBROZENÍ

Idea vzájemnosti slovanské kultury byla důležitou pro vyproštění se z vlivu německé kultury a přispěla také ke „vzniku slavistiky jako vědního oboru“ (Hrala, 2002, s. 185). Slavistika u nás se soustředila na všechny slovanské národy, centrem slavistiky byla Praha, která se také stala místem pořádání Prvního slovanského sjezdu v roce 1848. Hlavní osobností ruských překladů a slavjanofilské ideje byl **Josef Jungmann**. Množství knižních překladů je zpočátku nevelké, v průběhu dvacátých let se ale čtenářům dostávají drobné překlady prostřednictvím sborníků a časopisů (Česká včela F. L. Čelakovského). Překladatelé se snaží

přiblížit ruskému jazyku používáním neologismů vytvořených ze slovanských kořenů. Vzniká překlad Puškinovy Kapitánské dcerky (1847) či Gogolova Tarase Bulby (1846). (Hrala, 2012, s. 185-187) S ženami-překladatelkami z ruštiny se ale v první polovině 19. století nesetkáme, historicky se jedná o dobu, kdy se ženy seznamovaly s literaturou a mnohé z nich začínaly se psáním svých deníků nebo dopisů, čím se postupně přibližovaly samostatné literární a překladatelské činnosti.

2. OBDOBÍ LET 1850-1889

2.1. HISTORICKÝ A KULTURNÍ KONTEXT

Důležitým mezníkem začátku druhé poloviny 19. století je vydání silvestrovských patentů v roce 1851, které měly zpátky nastolit absolutismus. V období, kdy byl ministerstvem vnitra Alexandr Bach, byl politický a veřejný život omezen a do popředí vstoupilo podnikání, otevírání nových továren (např. na železniční vagony) a výrobních spolků (Čornej 2012, s. 130). Také Dietzler a Jůzlová (2014, s. 197) vykreslují toto období jako „léta dusivá a sešňěrovaná“, ale zároveň konstatují, že správní reformy pomohly hospodářskému rozmachu a vzniku již zmiňovaných podniků.

V 60. letech 19. století se ale situace začala měnit. V roce 1860 byl vydán **Říjnový diplom**, kterým se císař František Josef I. zřekl absolutismu. Jak popisuje Čornej (2012, s. 130), „léta 1859 až 1861 byla bodem obratu“ a „české vlastenecké společnosti se vlila do žil nová krev“, což samozřejmě mělo vliv na českou literaturu a kulturu – vycházely Národní listy, byl založen spolek Hlahol, svůj provoz zahájilo Prozatímní divadlo a utvořila se Umělecká beseda. Mimo jiné doba přinesla rozmach českého historismu, architektury a literatury – vznikaly nové časopisy a nakladatelství (např. Vilímek, Otto) (Diestler a Jůzlová, 2014, s. 210-211). Šedesátá léta zažívají rozmach tvůrčí kultury, požadavky překladu se ale pořád podřizují potřebám české kultury, což se projevuje např. v upřednostňování určitých autorů před jinými (Hrala, 2002, s. 85).

Roku 1867 vznikla na základě rakousko-uherského vyrovnání říše **Rakousko-Uhersko**. Dlouho přetrvávající rivalita mezi Čechy a Němci pobývajících na českém území probíhala „v hospodářské sféře, umění, vědě, školství i v rozvíjející se turistice i sportu.“ (Čornej, 2012, s. 132). Mimo jiné se podle Diestlera a Jůzové (2014, s. 199) „české politické spektrum nadále rozšiřovalo a tříštilo“ a objevovaly se další „vzájemné spory o usilování české politiky.“ Hlavními českými politickými aktéry byli mladočeši a staročeši.

Rozmach podnikání, kultury, politické činnosti, reforem a stále ještě pokračující industrializace a migrace obyvatel do měst s sebou přinesly spoustu změn. Tím, že charakter obrození se po revolučním roce mění na **obrozování politické**, mění se i charakter překládání, na což poukazuje Levý (2023, s. 83): „teprve v literatuře poobrozenecké se překladovost stává hodnotou převážně estetickou: kniha může alespoň pro jistý okruh čtenářstva nabýt zvláštní přitažlivosti právě pro svůj kolorit. V době, kdy byl překlad součástí obrozeneckého boje národnostního a politického, byl politickým posláním překládané literatury z jedné strany

a odporem cenzury ze strany druhé do značné míry předurčován výběr děl i překladatelské interpretace.“ Větší důraz je tedy kladen na výběr předloh z hlediska obsahu.

Teprve v této epoše se překladatelé více orientují na díla slovanských literatur a zároveň se **oslabuje tendence překládání z němčiny**. Hlavním překládaným žánrem je román (na rozdíl od doby obrozenecké, kdy se jednalo o básně). Rozmach překladatelství přirozeně vedl k většímu množství komerčních překladů (Levý, 2023, s. 150-158). Důležitou roli hrají nakladatelství, např. Ottovo nakladatelství má velkou zásluhu o přínos světové literatury prostřednictvím překladů (Hrala, 2002, s. 43).

2.2. PŘEKLÁDÁNÍ Z RUŠTINY V LETECH 1850-1888

Další období překladů z ruštiny je doprovázeno změnou vnímání Ruska a vztahu k němu, opadá prvotní nadšení ve vztahu k ideji jednoho slovanského národa. Výraznou osobností byl tehdy **Karel Havlíček Borovský**, který přeložil Gogolovy Mrtvé duše (1849), kromě toho ale také překládá další jeho povídky, např. Nos a Plášť. K. H. Borovský nasadil nový směr vývoje českého překladu tím, že vliv slavjanofilských idejí nebyl v jeho práci tak zřejmý a český překlad jazykově nabyt nový směr. Co se týče ruských klasiků, kromě Gogola byl v českém prostředí hojně překládán Turgeněv, dále Gončarov, Puškin, Lermontov a Někrasov. (Hrala, 2012, s. 191-196)

Mezi překladateli v tomto období figurují opět především muži. Podařilo se mi dohledat pouze tři ženy, které se zasloužily o přeložení díla z ruského jazyka. Jedná se o překlad básně T. N. Tjutčeva z pera **Boženy Justové**, vydaný v časopise Lumír (1897). Druhým dílem je překlad románu Kněžna Tarakanova G. P. Danilevského, který vypracovala Klára Špecingerová-Baušová¹ (v mém seznamu je zařazena do období let 1888-1918, jelikož v tom jí vyšly další překlady). Posledním z nich je překlad díla ruského spisovatele Ivana Ivanoviče Lažečnikova, jehož román Ledový dům (v originálu Ледяной дом) přeložila **Božena Augustinová**. Byla překladatelkou z ruštiny a angličtiny a román byl vydán pod pseudonymem Bohuslava Záleská v roce 1872 ve vydavatelství Theodora Mourka. Nelze vyloučit, že žádné další ženy-překladatelky z ruštiny neexistovaly. Je možné, že se skrývaly za pseudonymy, nebo se překladatelské činnosti věnovaly pouze doma a své překlady veřejně nepublikovaly.

¹ Klára Špecingerová-Baušová (někdy uváděna jako Špecingrová) byla spisovatelka, bibliotékařka v knihovně Vojty Náprstka (1874-1887). Překládala beletrii z ruštiny a angličtiny. Kromě toho se zabývala historií překládání z ruštiny, napsala Přehled ruské literatury v českých překladech do r. 1882 a Přehled článků a spisů přeložených z ruštiny do češtiny do r. 1882. (Otto, 1906, s. 744)

3. OBDOBÍ LET 1889-1945

3.1. HISTORICKÝ A KULTURNÍ KONTEXT

Rivalita mezi Čechy a Němci přetrvávala v politické oblasti i v 90. letech 19. století, probíhalo další štěpení českých politických stran. Byly založeny Česká strana agrární, Česká strana lidová a Česká strana národně sociální. Spory přetrvávaly i v jazykové oblasti, jelikož byla od českých úředníků vyžadována znalost češtiny i němčiny. Právě vítězství sociálních demokratů a agrárníků v roce 1907 mělo být důkazem vyzrálosti moderního českého národa. (Čornej, 2012, s. 134)

Štěpení názorů nezaznamenala jen politická scéna. Na konci 19. století již byla velká část těch nejvýznamnějších světových literárních děl přeložena a noví překladatelé museli při své práci myslet na překladatelskou tradici. V překladatelské oblasti se objevilo mnoho skupin (např. Česká moderna, dekadenti a symbolisté), které vyjadřovaly odlišné názory na překladatelské metody, individualitu originálu, volný verš, jazykové exotizování atd. (Levý, 2023, 191-202)

Levý (2023, s. 203) uvádí, že se ke konci 19. století v tvorbě překladatelů můžeme setkat s **nadměrným zčešťováním², novotvory, dialektismy** a dodává (s. 204): „všechny tyto různorodé prostředky mají jednoho společného jmenovatele: jsou to odchylky od normálního jazykového úzu, vycházející z přecenění estetické, individualizující funkce jazyka na úkor jeho funkce sdělovací.“ Činnost překladatelů se tímto lehce navrácí do obrozeneckých dob, jelikož právě po konci literárního obrození se překladatelé začali soustřeďovat na obsah díla, a ne na jeho estetickou stránku.

Rakousko-Uhersko vyhlásilo v roce 1914 Srbsku válku a společně s Německem a Tureckem nastoupilo proti tzv. Dohodě. Mobilizace, špatné zásobování i vysoké pracovní nároky sužovaly obyvatelstvo. Perzekuce českých občanů ze strany rakouských orgánů byla zmírněna až s nástupem nového císaře Karla I. O pár měsíců později se již volalo po samostatnosti a národní výbor vydal zákon o „**zřízení samostatného československého státu**“. 28. října 1918 se do čela nového státu postavil T. G. Masaryk (Čornej, 2012, s. 138). Po vzniku Československa probíhá velký rozmach vydávání překladové prózy a zároveň probíhá snaha o zkvalitnění úrovně překladů (Hrala, 2002, s. 46).

² Na konci 19. století ale v českém překladu existovala opačná tendence porušování, jev význačný pro překlady Ottovy Ruské knihovny.

Dvacátá léta 20. století začala nadějně a přinesla rozvoj hromadné dopravy, němý film (fenomén masové zábavy), mnohé firmy (zlínský Baťa), jejich konec ale zaznamenala světová hospodářská krize. Dalšími potencionálními hrozbami bylo pro Československo KSC a nástup Hitlera v sousedním Německu, což později vyústilo ve zřízení autonomního útvaru Protektorát Čechy a Morava. Atmosféra v zemi byla napjatá, proběhlo několik protinacistických demonstrací, které vyústily v kruté represe. Vyostřený konflikt přinesl druhou světovou válku, kterou Německo prohrálo. Československé území bylo osvobozeno v květnu 1945 (Čornej, 2012, s. 142-148). V době okupace hitlerovským Německem byly vydávány především překlady z němčiny, vydavatelé se proto museli zaměřit na uvádění děl německých klasiků (Hrala, 2002, s. 177-178).

Období mezi dvěma světovými válkami se v překladatelské práci vyznačuje **voláním po novém přístupu** (první ozvěny se objevují již před 1. světovou válkou). Jedním z filologů, kteří se zabývali otázkami překladu, je Vilém Mathesius³, zároveň se ale objevuje další generace překladatelů (mezi nimi např. Otokar Fischer nebo Viktor Dyk). Tato generace první republiky požadovala v překladu **přirozenost, prostotu, hovorovost a výraznost**. (Levý, 2023, s. 213-221). V té době bylo překladatelství vnímáno jako prestižní činnost a nakladatelé vyhledávali velmi zkušené překladatele (Hrala, 2002, s. 117).

Překladatelské činnosti se věnoval např. Antonín Klášterský, Jaroslav Vrchlický, Vilém Mathesius, Alois Tvardek, Stanislav Mašek, Antonín Pikhart, Jakub Malý a další. Z žen to byly zejména Staša Jílovská, Žofie Podlipská a další. Plodným obdobím pro překlad byla také první republika a překladatelé Jaroslav Skalický, Otokar Fišer, Jaroslav Zaorálek, Karel Čapek nebo Marie Marčanová.

3.2. PŘEKLÁDÁNÍ Z RUŠTINY NA PŘELOMU STOLETÍ (1888–1918)

Zájem o ruskou kulturu roste, ruská literatura se nachází na vrcholu, ruští autoři jsou populární nejenom u nás, ale i v celé Evropě. Kromě beletrie se setkáváme s filozofickými, náboženskými a socio-politickými spisy. (Hrala, 2012, s. 197)

Opravdový průlom v českém překladu v souvislosti s ženami-překladatelkami nastává na přelomu 19. a 20. století. Nejenže prudce vzrostlo množství překladů z ruského jazyka, ale

³ Literární vědou se zabýval také jeho bratranec Bohumil Mathesius, který se v 1. pol. 20. st. zasloužil o desítky překladů z ruštiny, zaměřoval se především na překlady ruských klasiků 19. století. Do strukturální lingvistiky uvedl pojem aktuální členění větné.

objevily se také několik desítek žen-překladatelek. Na přelomu 19. a 20. století již působí v literatuře mnoho žen, které se zasloužily o uznání v překladatelské a literární činnosti, k čemuž přispělo fungování spolků, a celkově se feminismus na přelomu těchto dvou století nachází na svém vrcholu. Na ženy již nebylo nahlíženo pouze jako na matky v domácnosti, a proto se setkáváme se stále rostoucím počtem žen-překladatelek.

Rok 1888 je pro překládání z ruštiny důležitým mezníkem, jelikož vznikla **Ottova Ruská knihovna**. Její činnost skončila až v roce 1929. Nebyla jedinou nakladatelskou knihovnou tohoto období, kromě ní fungovala ještě knihovna Šimáčkova a Pazdírkova. V Ottově Ruské knihovně ale vycházelo velké kvantum českých překladů ruských klasiků (Tolstoj, Turgeněv, Gogol, Gončarov, Dostojevský, Čechov, Andrejev a mnoho dalších), tematicky se díla řadila ke kritickému realismu. Do knihovny svými překlady přispělo přes 40 překladatelů, mezi nimi i několik žen – „nejčastěji zde publikovali O. Kalašová, B. Herbenová, H. Růžičková, Ž. Pohorecká, B. Popová, K. Štěpánek, J. Hrubý, I. Hošek, P. Durdík, V. Mrštík, P. Papáček, A. G. Stín, K. V. Frypés a V. Červinka“ (Hrala, 2012, s. 200). Překladatelskou metodou, která byla typická pro díla této knihovny, byla **rusifikace textů**, jev, který se v překladech objevoval i na začátku doby národního obrození. Důvodem rusifikace textů byla snaha o to, aby čtenář pocítil ruskou realitu a kulturu a skutečně se do ní ponořil – v textech se ponechávaly ruské reálie (míry, váhy, oděvy, pokrmy), zachovávala se syntaktická výstavba, texty byly doplňovány poznámkami pod čarou (velmi často zbytečně). Výše zmíněné bohužel přispělo ve 20. letech k rozpadu knihovny. (Hrala, 2012, s. 200-202)

Mimo Ruskou knihovnu vycházelo množství dalších ruských autorů (Čirikov, Kuprin, Danilevský, Šmeljov, Zajcev, Gorkij a další, jména mnohých z nich jsou už zapomenuta), byly k nám uváděny prózy s **válečnou a společenskou** tematikou i **čtení pro dámy** (A. A. Verbická a její román Klíč ke štěstí vyšel v roce 1910 v překladu Libuše Baudyšové). Kvalita tehdejších překladů ale nebyla uspokojivá. Velkou popularitu získal Dimitrij S. Merežkovskij, jehož dílo Florencké novely přeložila Žofie Pohorecká (1908). (Hrala, 2012, s. 204-206)

V roce 1925 vyšel další překlad románu I. I. Lažečnikova Ledový dům, který vypracovala Věra Čalounová. Mimo jiné překládala i Merežkovského. Kromě **románů** se překladatelky podílely na překladech **povídek a krátkých příběhů** (Anna Hušnerová, Josefa Božena Koppová), komedií (Marie Kalašová) a novel (Augusta Šlechtová, Amálie Šlechtová). Nechyběla ani literatura pro děti (Jana Valešová). Dále pokračuje překládání děl ruských velkých klasiků, Eva z Bílé (někdy uváděna také jako Eva Bílá) překládá Čechova stejně jako

Žofie Pohorecká, Tolstého překládá Marie Gebauerová a Klára Špecingerová-Baušová překládá společně s Jaromírem Hrubým Dostojevského.

Plodnou autorkou překladů z ruského jazyka do češtiny je **Bronislava Herbenová**, která kromě Dostojevského a Gončarova překládala i ruské byliny.

Velkou zásluhu měla také **Eliška Krásnohorská**, jejíž překlady vycházely v Ottově nakladatelství. Zasloužila se o překlad Puškinova historického dramatu Boris Godunov (1905) a jeho poezie Některé básně rozpravné (1895) a Výbor menších básní (1894).

3.3. PŘEKLÁDÁNÍ Z RUŠTINY V MEZIVÁLEČNÉM OBDOBÍ

Charakter překladů, nastolený v období přelomu století, se začíná měnit. Významným mezníkem bylo založení Slovanské knihovny v Praze v r. 1924 (knihovna se původně nazývala Ruská knihovna ministerstva zahraničních věcí), která shromažďovala bohatou kolekci periodik a knih sovětských i emigračních autorů. Na scéně existovalo několik proudů překladů z ruštiny. Vychází velké množství překladů Dmitrije Merežkovského a Jevgenije Čirikova, vycházejí díla i dalších, ne tak známých autorů, jako např. S. S. Juškeviče, I. S. Šmejlova či B. K. Zajceva. Stále u nás působí překladatelé starší generace, ale objevují se i nová jména začínajících překladatelů. (Hrala, 2012, s. 212-214)

Do **nové generace překladatelů** se řadí např. Bohumil Mathesius, **Marie Marčanová** a Josef Hora, kteří zastávají naprosto odlišné překladatelské postupy (Hrala, 2012, s. 216). Marie Marčanová byla pozoruhodnou překladatelkou, která přeložila velké množství knih z ruštiny, byla aktivní především v 50. a 60. letech 20. století, proto je v mém seznamu překladatelek zařazena až v následujícím období (překlady po roce 1945). Její kariéra překladatelky ale začíná již ve 30. letech, kdy překládá Achmatovovou. V roce 1932 spolupracovala na překladu s Bohumilem Mathesiem (Nová ruská poesie). V roce 1940 a 1941 to byla společná práce na překladech výborů z lyriky a epiky (ještě i s Josefem Horou). Po válce se zaměřuje především na překlad veršů, a to ve spolupráci s dalšími překladatelkami, především s Olgou Ptáčkovou-Macháčkovou (např. překlad od Někrasova – Dobrodružství kapitána Žvanilkina, nebo knížka pro děti, jejíž autorkou je M. P. Baranová).

Tato nová generace **nebyla příznivcem rusifikace** textu a používání zastaralých jazykových prostředků. V překladech se ale i přesto objevují slova přejatá z ruštiny, často se pak čtenáři setkávají s výrazy jako „komisař, sovětský, komuna, rozvědka, kolchoz, sovchoz, pětiletkatd.“ (Hrala, 2012, s. 216). Hlavním důvodem, proč se tyto výrazy v překladech

ponechávaly, byla neznalost, popř. neexistence českého ekvivalentu. Kromě prózy vycházely i četné překlady poezie (hlavně 30. léta 20. století) – byl přeložen Majakovskij, Blok, dále se překládají díla Achmatovové, Gumiljova a Pasternaka (Hrala, 2012, s. 216-220). Velkou popularitu měla díla Maxima Gorkého (bylo přeloženo skoro 40 knih), kromě próz vyšly i divadelní hry a publicistické práce. Vychází i filozofické, politické a dokumentární texty jiných autorů (A. S. Jakovlev, I. A. Novikov, A. K. Vinogradov, L. D. Trocký). Vedle toho stojí ještě proud překladů zaměřených na humoristickou literaturu (Hrala, 2012, s. 229-232).

Revoluce v Rusku v roce 1917 byla důvodem emigrace mnoha ruských spisovatelů a Praha se stala jedním z emigračních center. Ruským emigrantům se u nás dostávalo podpory a své útočiště zde našla i ruská spisovatelka Marina Cvetajeva, které pomáhala překladatelka **Anna Tesková**. (Hrala, 2012, s. 210-211)

Anna Tesková⁴ překládala Dostojevského, Merežkovského, Saltykova-Ščedrina a Tolstého. Na začátku 20. století její překlady vycházely pod pseudonymem Akim Set, později, ve 20. letech 20. století, se již na knihách objevuje její pravé jméno. Z ruských klasiků se dále překládá Bulgakov a Turgeněv (Šlechtické hnízdo vychází v překladu Laly Značkovské-Neumannové, která překládá i romány, stejně jako Svitava Pírková), Tolstého překládá Božena Popová a Božena Hackenschmiedová.

Zajímavou osobností byla **Božena Holečková-Seidlová**, která z ruštiny přeložila např. Jefremovům román Na konci světa, dále díla Potempkina a Němiroviče-Dančenka, který pobýval v Praze. Kromě toho přeložila a volně převyprávěla ruské národní pohádky.

Překladatelky se dále zajímají o překlad **povídek a kratších příběhů** (S. Rouštická). Marie Mervartová-Klímová v roce 1930 překládá dívčí román a některé povídky L. A. Čarské, autorky „dívčí literatury“ a také dílo Čechova. Čtenáři se nadále seznamovali s díly Dostojevského (překlad Lídy Durdíkové) a Gorkého (Dagmar Outratová). Objevuje se i překlad dobrodružného románu V. Katajeva, o který se zasloužila Hedda Pražáková (Broková). Nechybí ani překlady **dětské literatury** (Marie Majerová).

Překladatelská činnost je hojná a překládaná díla nabízí nejrůznější autory, žánry i témata. Setkáváme se s desítkami žen-překladatelek, některé z nich jsou za první republiky uznávanými

⁴ Anna Tesková získala školní vzdělání v Moskvě, jelikož tam její otec řídil pobočku české průmyslové firmy. Do českého povědomí vešla jako dlouholetá přítelkyně Mariny Cvetajevové, se kterou si vzájemně posílaly korespondenci. Obsah této korespondence je nejcennějším zdrojem pro literární historiky, kteří se zabývají životem a prací Mariny Cvetajevové. Spisovatelka věnovala Anně Teskové cyklus svých básní – Деревья (Stromy). (Podhájecká, Nedvědová a Vaněčková, 1992, s. 43-44)

překladatelkami nebo spisovatelkami (Marie Marčanová, Božena Holečková-Seidlová), jiné se stanou známými a uznávanými překladatelkami z ruštiny ve 2. polovině 20. století.

4. OBDOBÍ LET 1945-1989

4.1. HISTORICKÝ A KULTURNÍ KONTEXT

Radost z osvobození byla lehce umírněna silným zastoupením komunistů ve vládě, což znamenalo pro republiku orientaci na Sovětský svaz (to se v pozdějších letech ukázalo na volbách, kde s jasnou převahou zvítězila **komunistická strana**, a odmítnutím účasti na Marshallově plánu, kterým se Československá republika zařadila do sovětské sféry vlivu). Politická oblast poválečných let 1945-1948 (někdy označovaná jako Třetí republika) pocíťovala omezování činnosti některých politických stran. Ekonomická oblast státu pracovala na poválečné obnově a konfiskaci majetku. Masově probíhal odsun německého obyvatelstva z českých zemí (především z pohraničí). (Čornej, 2012, s. 150)

Konec druhé světové války je impulsem k obnovení činnosti nakladatelství, vycházejí „aktuální novinky z cizích literatur“ (Hrala, 2002, s. 71). Únorový převrat v roce 1948 a „vítězství“ komunistů v čele s Klementem Gottwaldem znamenaly pro Československo začátek těžkého období. **Znárodňování, cenzura** uměleckých či tělovýchovných organizací, zakládání jednotných zemědělských družstev, **boj proti církvím, represe, politické procesy** – to vše provázelo 50. léta. Lehké zmírnění přišlo po smrti Stalina a Gottwalda v roce 1953, a ještě výraznější zmírnění poté v letech 1956-1967 (vláda Nikity Chruščova), kdy probíhaly amnestie a uvolnění bylo blahodárné především pro kulturu a spisovatele, filmovou tvorbu a nová divadla (tzv. divadla malých forem) (Čornej, 2012, s. 154-159). Tato léta opět zasazují ránu vydavatelské a překladatelské činnosti, vybraná nakladatelství jsou nucena ukončit svou činnost a vydávání umělecké literatury je výsadou pouze několika nakladatelství – řadí se mezi ně např. Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, Naše vojsko nebo Mladá fronta. Až uvolňování politických vztahů ve světě začíná znovu a zvolna přinášet nové autory na české pulty a počet přeložených autorů se tak rozrůstal. Vydavatelská činnost ale pořád narážela na omezení v podobě regulačních opatření nebo kapacity tiskáren. Vývoj překladatelské činnosti byl opět zbrzděn událostmi roku 1968 (Hrala, 2002, s. 71-73).

V roce 1968 probíhaly rychlé změny v politice, dění známé jako **Pražské jaro** se Sovětskému svazu, který chtěl mít stát pod kontrolou, nezamlouvalo. Výsledkem byla intervence **vojsk Varšavské smlouvy** na území Československa. Společnost ale stále bojovala za demokracii, probíhaly masové manifestace a demonstrace, které byly potlačovány policejními složkami. V roce 1969 byly uzavřeny hranice na Západ. V 70. letech probíhaly prověrky, čistky a osud člověka se velmi často odvíjel od toho, jak velkým patriotem

a podporovatelem komunistické strany byl. Neefektivní hospodářství vedlo ke zdražování a nedostatku zboží. Kulturní oblast také zažívala různá omezení, spisovatelé proto začali publikovat v tzv. samizdatu, vznikaly samizdatové časopisy. Postupný **rozklad komunistického režimu** ale nakonec zvítězil – nespokojenost projevovali studenti i umělci a listopadová revoluce roku 1989 přinesla pád komunismu. Do čela státu byl zvolen Václav Havel a Československo opět nabralo demokratický směr. (Čornej, 2012, s. 160-167)

Důležitým mezníkem 2. poloviny 20. století je také založení samostatného studijního oboru překladatelství a tlumočnictví pro československé studenty, který otevřela **Universita 17. listopadu**⁵. Studium translatologie bylo zahájeno v r. 1963, o 6 let později, v r. 1969 vznikl Institut překladatelství a tlumočnictví. Na výběr bylo studium překladu z několika jazyků – angličtiny, francouzštiny, španělštiny, ruštiny a němčiny (Holečková, 2017, s. 63). Po zániku University 17. listopadu v r. 1974 se část převedla jako katedra na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. Tehdy se jednalo o jediné pracoviště zaměřené na oblast translatologie v celém Československu. V 90. letech byla katedra přejmenována na Ústav translatologie, který funguje dodnes a nabízí výuku pěti jazyků (jedná se o stejné jazyky, jako dříve nabízelo studium translatologie na Universitě 17. listopadu) v kombinaci s češtinou v bakalářských, magisterských i doktorských studijních programech (Ústav translatologie FF UK, 2024, online).

4.2. PŘEKLÁDÁNÍ Z RUŠTINY PO ROCE 1945

Druhá světová válka měla bohužel dopad na život mnoha překladatelů, na scénu tedy nastupuje nová generace, ale její představitelé neměli potřebné zkušenosti a znalosti. Mění se také **vztah k sovětskému Rusku**, jehož kulturní politika se jistým způsobem dostává i k nám. Popularitu mají díla s válečnou tematikou, velmi často se ale překládají také klasici ruského realismu, tato díla se doplňují vysvětlivkami a kritickým posouzením. Překladatelé ctili originál a dodržovali normu spisovné češtiny a nakladatelé věnovali překladům velkou pozornost. Z jedné strany to nevedlo k vynalézavým překladatelským obrátům a řešením, ze strany druhé byly knihy po technické a jazykové stránce vydávány s velkou pečlivostí, závady tohoto druhu byly ojedinělé. (Hrala, 2012, s. 234-236)

Vycházela díla některých překladatelů **předválečné generace** (M. Marčanové, B. Mathesia, J. Taufera). Na překlady ale působila ideologie Ruska a propaganda. To se mění po smrti

⁵ Universita 17. listopadu byla československá vysoká škola (založena r. 1961, zrušena r. 1974). Škola nabízela studium pro zahraniční studenty zejména z Afriky, Asie a Latinské Ameriky.

sovětského vůdce J. V. Stalina v roce 1953, kdy se objevují nové překlady autorů, které čeští čtenáři znali ještě před válkou, a tento trend pokračuje i v průběhu 60. let. Výraznou osobností nové překladatelské generace je **Jan Zábrana**. Charakter překladů se také mění, překladatelé opět využívají větší hru se slovy a cílí na kulturní potřeby domácího prostředí. Takto nastavená atmosféra se opět mění v roce 1968, kdy na území Česka vtrhly tanky vojsk Varšavské smlouvy. Období, které následovalo, období normalizace, mělo na český překladatelský život opravdu velký negativní dopad. Jak trefně vystihuje Hrala, našťastí se však „rusistická obec jako celek již nenavrátila k bezmyšlenkovému přejímání všeho, co přicházelo ze sovětského Ruska, ani k podpoře oficiální politiky“ (2012, s. 237). Produkce nakladatelství je ale stále rozsáhlá (Hrala, 2012, s. 236-237).

Toto období je poznamenáno **uměleckou nesvobodou**. Součástí literárního světa byli tzv. „pokrývači“, tzn. lidé, kteří propůjčovali své jméno někomu, kdo byl zapsán do seznamu názorově nežádoucích lidí a nemohl se skrýt ani za pseudonym (Rachůnková, 1992. s. 5). Např. Zdeňka Psůtková v 70. a 80. letech propůjčila své jméno překladatelům Miroslavu Drozdovi, Jiřímu Honzíkovi a Jindřichu Pokornému. Pod jménem překladatelky Hany Proškové vyšly překlady slovinské poezie, jejich skutečným autorem byl František Benhart (Obec překladatelů, C2016-2024c, C2016-2024d, online).

Na všechny překladatele působí tyto události stejně, ať už se jedná o muže nebo ženy, postavení překladatelů a překladatelek můžeme považovat za sjednocené. Druhá polovina 20. století přinesla překlady desítek či možná stovek překladatelek. Někdy se jedná o překladatelky, které s činností začaly ještě v meziválečném období (již zmiňovaná Marie Marčanová), jindy to jsou překladatelky řadící se k nově vzniklé poválečné generaci, které působily v podstatě skoro celou druhou polovinu 20. století, většinou do 90. let 20. st. (např. Jarmila Fromková, Alena Morávková, Vlasta Tafelová a mnoho dalších – viz příloha č. 1), jiné překladatelky byly aktivní zejména mezi 60. a 80. lety. Velkou skupinu tohoto období také tvoří překladatelky, které se podílely na překladu z ruštiny pouze jedním dílem. Nedá se tedy říci, že by to byla činnost, které by se věnovaly ve svém profesním životě, ale v seznamu překladatelek je takových jmen zahrnuta spousta. S velkým množstvím žen-překladatelek přichází i překlady nejrůznějších žánrů, které jsou opravdu pestré.

Nejčastějšími překládanými žánry byly nejrůznější druhy **románů** (dobrodružné – překladatelky Soňa Audyová, Josefa Tamara Poláčková, Olga Macháčková-Ptáčková, Drahomíra Šlechtová, válečné – Zora Beráková, Elena Dušková, špionážní – Hana Pražáková, Jana Vohryzková, humoristické – Eva Bešťáková, historické – Milena Bláhová, Zdeňka

Vailjevová-Schäfflerová, detektivní – Elena Dušková, Dagmar Klementová, Zuzana Krejčová, životopisné – Daniela Fundová, Zdeňka Havránková, Ludmila Javůrková, psychologické – Věra Menclová, budovatelské – E. Meisnerová, Drahomíra Šlechtová, vědeckofantastické – Josefa Rákosníková, Hana Volfová, romány pro mládež – Věra Kavanová a další).

Dalším hojně překládaným žánrem byly **povídky**, např. M. M. Prišvina (Ludmila Hajevská, S. Kalousová, Marcela Neumannová), F. A. Iskandera (H. Homoláčová, Marie Chrobáková), M. J. Saltykova-Ščedrina (Darja Podlipská) a N. S. Tichonova (Jarmila Sychrová, Marie Záhejská), dále např. povídky pro mládež (Jarmila Prokopová, Stanislava Síbrtová) a lovecké příběhy (Julie Heřmanová).

Nechyběla ani **literatura pro děti**, na kterou se zaměřovaly např. Věra Adlová, Zdeňka Mayerová, Jarmila Mikulášková, Olga Macháčková-Ptáčková nebo Věra Kryštofková. Byly to překlady nejrůznějších žánrů – pohádek (Marie Bieblová, Anna Brtníková-Petříková), povídek pro děti (Ludmila Dušková), dobrodružných vyprávění (Zdeňka Havránková), her pro děti (Sylva Karenová), poezie pro děti (Olga Fischerová, Milena Lukešová), dětského románu (Olga Sulíková), říkadel (Zina Trochová) nebo dokonce výboru povídek pro neslyšící děti, který přeložila Miroslava Holejšová-Genčiová.

Kromě toho ženy překládaly i **klasičtí literaturu**, např. Anna Zahradníčková, Ludmila Dušková, Ervína Moisejkenová, Naděžda Slabihoudová, Tamara Sýkorová, Hana Vrbová, Marie Čebišová a další). Dále se zaměřovaly na poezii (např. Maita Arnautová, Zdeňka Bergrová, Marie Marčanová, Jana Štroblová) a také hojně překládaly dramatické texty (např. Ludmila Bařínková, Jiřina Hůlková, Alena Morávková, Jana Klusáková), např. A. N. Ostrovského (Irena Camutaliová, Lída Hustolesová, Marie Loucká nebo Marta Valentová).

Mezi mnoha dalšími žánry figurovala **vzpomínková literatura** (např. Marta Beranová, Nad'á Klevisová, Květa Horská, Nina Neklanová), agitační písně, lidové pohádky, cestopisy, deníkové záznamy, autobiografické příběhy a další.

V neposlední řadě se překládala **literatura pro ženy** – např. Zuzana Huláková přeložila několik románů pro ženy ruské spisovatelky L. I. Bjěljajevové, Eva Dolejšová se kromě překládání literatury pro děti zasloužila také o překlady knih pro dospívající děvčata a Marie Táborská přeložila milostné povídky a román pro ženy.

5. OD 90. LET DO SOUČASNOSTI

5.1. PO ROCE 1989

Rok 1989 byl důležitým nejenom pro český stát, ale i pro překladovou literaturu. Postavení „velkých“ nakladatelství se hroutí, objevují se řady **nových nakladatelství**, které nepodléhají žádnému omezení a mohou se orientovat na různá odvětví literatury. Knižní trh je zaplavován novými díly a mezi jednotlivými nakladatelstvími panuje vysoká konkurence. Populárními jsou zejména romány pro ženy a fantasy literatura, která si své příznivce nachází především mezi mladými čtenáři (Hrala, 2002, s. 74-75). K překladatelům tohoto období se řadí např. Jarmila Flastrová, František Vrba, Jan Vladislav, Jan Zábrana, Jiří Munzar a Jindřich Pokorný.

Započalo vydávání překladů, které z různých důvodů nemohly být vydány dříve. Obrovské množství ruské literatury vydávané v předchozím období (1945-1989) se zbrzdilo a na scénu místo toho přišla literatura **západoevropská** a **americká**. To bohužel vedlo k tomu, že překladatelé ruského jazyka měli omezené možnosti se uplatnit, a jejich počet se tak začal snižovat. Stejně to bylo i se zájmem Čechů o ruskou kulturu. Příčinou jsou společensko-politické události v Rusku, ale i jeho aktivita v mezinárodním prostředí. To neznamená, že by se u nás nevydávalo nic – na počátku 90. let vychází prózy Bulgakova, čtenáře stále zajímá ruská klasika 19. století, popularitu měli autoři, které z politických důvodů dříve nebylo možné vydávat (Zamjatin, Nabokov, Solženicyn...) a také Achmatová a Cvetajevová. (Hrala, 2012, s. 238-239)

V roce 1991 započalo udílení **Ceny Josefa Jungmanna**, kterou Obec překladatelů propůjčuje každoročně za nejlepší překladové dílo uplynulého roku. První proběhlo v roce 1991, cenu získal Pavel Dominik a jeho překlad Lolity V. Nabokova (jde však o překlad z angličtiny). V roce 1995 cenu získala Anna Nováková za překlad románu Čevengur A. Platonova. Mimo jiné bylo vyznamenáno tvůrčími odměnami spousta překladatelů ruské literatury – Sergej Machonin (V. Šalamov Kolymské povídky, 1995), Ludmila Dušková (N. Mandelštamová, Dvě knihy vzpomínek, 1996), Miluše a Ladislav Zadražilovi (M. Charitonov, Car a blázen, 1996), Václav Daněk (J. Brodskij, Konec krásné epochy, 1997), Pavel Dominik (V. Nabokov, Promluv, paměti 1998), Milan Dvořák (A. S. Puškin, Evžen Oněgin 1999). A přemii získaly Anna Nováková a Vlasta Tafelová za překlad románu A. Solženicyna V kruhu prvním (1992). Ocenění českých překladatelů ruské literatury jsou důkazem toho, že šlo o kvalitní překlady kvalitních literárních děl. (Obec překladatelů, 2024b, online).

Počet žen, které se zabývaly překladem v 90. letech, je velmi malý. V mém seznamu jich je pouze 11 (samozřejmě vycházely i překlady dalších žen, které byly ale nejvíce aktivní např. v 70. a 80. letech. V 90. letech jim vyšlo už jen několik málo překladů, proto jsou zařazeny do období po roce 1945).

Události roku 1989 navodily atmosféru napjatosti česko-ruských vztahů. U některých překladatelek lze pozorovat změnu a **přeorientování se** na překládání z jiného jazyka (např. Věnceslava Lexová, která z ruštiny překládala romány a historické články, se v 90. letech začala zajímat o překládání z angličtiny, zasloužila se o překlad více než 40 děl, nebo Stanislava Síbrtová, která překládala z ruštiny, ale v 90. letech začala překládat z němčiny, a dále Milena Veselá-Nyklová, která se zaměřila také na překlady z anglického jazyka.

Kvůli malému množství žen-překladatelek v porovnání s předchozím obdobím let 1945-1989 nejsou žánry tak různorodé. Kromě tradičních překladů povídek a románů vycházely také básně (např. Marina Castiellová, Ivanka Jakubcová, Markéta Vinická) a psychologické příběhy (Hana Volejníková).

5.2. OD ROKU 2000

U překládání z ruštiny je možné v dnešní době pozorovat několik tendencí – 1. opětovně se vydávají díla klasické literatury v překladech uznávaných překladatelů, 2. doplňují se překlady memoárů, literatury faktu, 3. velkou motivací je překlad děl s potenciálním obchodním ziskem, 4. zachování vysokého standardu překladů. (Východilová, 2005, str. 297-298)

Katastrofální úroveň některých překladů ze západních jazyků se stala impulzem pro udílení **anticeny Skřípec**. Od r. 1994 ji Obec překladatelů každoročně udílí za překladové dílo s velkými nedostatky a jejím úkolem je udržovat vysokou úroveň českého překladatelství. Několika takových „ocenění“ se dostalo i překladatelkám ruské literatury – v roce 2001 anticenu Skřípeček (za nebeletristickou literaturu) získala Iva Černá za překlad knihy A. Koržakova (Boris Jelcin od úsvitu do soumraku, Votobia, 2000). Dále v roce 2005 anticenu Skřípec získala Markéta Válková za překlad knihy Nikolaje Berďajeva (Vlastní životopis, Nakladatelství Centra Alletti Refugium Velehrad-Roma, 2005) a v témže roce cenu Skřípeček získala Anděla Kramlová za překlad knihy B. S. Ilizarova (Tajný život Stalina, Nakladatelství Fontána, 2005) (Obec překladatelů, 2024a, online). Jde ovšem o výjimky, převážnou většinu překladů z ruštiny můžeme i v tomto období hodnotit jako kvalitní.

V průběhu prvního desetiletí 21. století množství překladů z ruštiny opět **narůstá**. Velká část těchto překladů jsou díla významných překladatelů 20. století (z žen to jsou např. Anna Nováková, Zdeňka Psůtková, Marie Marčanová, Hana Vrbová, Taťjana Hašková a další). I přesto je ale možné se dopátrat poměrně velkého počtu jmen ženských překladatelek mezi lety 2000 a současností (rok 2000 v tomto případě slouží pouze jako pomocné kritérium pro rozdělení tohoto posledního období, na rozdíl od předešlých období, které kopírují velké historické změny v českých dějinách i dějinách překladu). Jde přibližně o stovku překladatelek.

Ze současných překladatelek umělecké literatury tvoří např. Pavla Bošková (satirické povídky o vlasti, román Světlany Alexejevič, spolupracovala s Liborem Dvořákem), Jiřina Broučková (literatura pro děti, podobenství, pověsti), Radka Bzonková (autobiografické vzpomínky, téma války), Hana Drozdová (současná dramata), Alena Machoninová (romány), Martina Pálušová (fantasy romány pro mládež). Marie Pihrtová (literatura pro děti) a mnoho dalších.

Méně jsou zastoupeny překlady **poezie a divadelních her**, naopak zastoupení největší mají rozhodně romány, především **vědecko-fantastického žánru** (např. Eva Bůžková, Iva Dvořáková, Alena Larionová, Markéta Klobasová a mnoho dalších). Dalším v pořadí jsou detektivní romány (např. Jaroslava Janečková, Zuzana Soukupová), čtenáři se mohou seznámit i s překlady románů historických či autobiografických.

V posledních desetiletích jsou populární také dvojjazyčná vydání knih se souběžným rusko-českým textem (takto bylo přeloženo a upraveno i několik děl klasiků ruské literatury (L. N. Tolstého a A. S. Puškina), např. v překladu Jany Hřčkové, Nataši Černé nebo Zdislavy Hnízdilové.

Dále vychází také překlady **literatury pro děti** (např. Olga Čermáková, Daniela Řezníčková nebo překlady notoricky známé ruské pohádky Máša a medvěd od Markéty Chalupové).

Posledním žánrem, který je v překladech ženských autorek zastoupen, je **autobiografická próza**, kde se především v posledních dvou letech často objevuje téma války na Ukrajině, vychází tedy válečné deníky nebo autobiografické vzpomínky právě s touto tematikou (např. Lucie Dlouhá – Útěk z Ruska (deník 1920-1921), Magda Bělková (Zápisník z války – tematika současné války na Ukrajině), Jiřina Dvořáková (spolupracovala na knize Zápisník z války) a další.

6. ŽENA V ČESKÉ SPOLEČNOSTI

Pokud se chceme zabývat postavením žen-překladatelek, je nutné se podívat na postavení ženy ve společnosti, ve které hrají nezastupitelnou roli, nejprve obecně. Rozsáhlé zkoumané časové období této práce napovídá, že oblast společenského postavení ženy zažila v průběhu let mnoho změn, které dlouholetými procesy vedly k rovnoprávnému postavení obou pohlaví.

Ženská emancipace má kořeny v osvícenství, do českých zemí ale **feministické hnutí** přichází s menším zpožděním. To má několik příčin – vzdělané ženy se ztotožnily s národním hnutím, které kladlo nároky na soudržnost názorů a jednání, a celková tvorba nové české společnosti se soustředí nejprve kolem jazyka a až poté kolem politiky. Prostor pro řešení sociální otázky se otevírá později a českými politiky je na ni nahlíženo spíše negativně. (Lenderová a kol., 2009, s. 450-451)

Jak uvádí Bahenská (2005, s.139): „Na sklonku čtyřicátých let 19. století se ženské aktivity odehrávaly bez většího zájmu veřejnosti, v pražských domácích kroužcích a formujících se salonech.“ Míra informovanosti je zpočátku nízká, ale tento jev se postupem času mění. V šedesátých letech 19. století se rozvíjí **česká žurnalistika**, což je zároveň i šance dostat myšlenky ženského hnutí do popředí (tímto způsobem se mohly šířit výroční zprávy či spolkové akce). Ve druhé polovině 19. století hrají důležitou roli **ženské časopisy**, např. Lada, Ženský svět, Ženské listy, Ženský obzor atd. V nich se hojně objevují zprávy o činnosti ženských spolků, o postavení žen i o významných představitelkách české kulturní scény. Ženské spolky byly také důležitou součástí ženského hnutí. Jejich činnost naštěstí nebyla podřízena politice, takže na ně postoje mladočechů a staročechů neměly vliv. K ženským spolkům neodmyslitelně patřila i dobročinná práce. (Bahenská, 2005, s. 139-142)

Významný rozvoj probíhá i v oblasti **dívčího vzdělávání** v 19. století. Tím se dopodrobna ve svém výzkumu zabývat nebudu, je ale důležité zmínit, že tato oblast má dopad na kariérní život žen. Jak uvádí Bahenská (2005, s. 7), tak především druhá polovina 19. století přináší množství změn, jelikož vznikají dívčí školy, ženy se nesoustředí jen na domácnost, ale také na veřejné dění – účastní se vlasteneckých aktivit, dobročinných sbírek, zakládají spolky, časopisy, tráví volný čas v salonech, vzdělávají se na přednáškách či kurzech. Právě vznik dívčích škol mění dosavadní představy o muži jako živiteli rodiny, jelikož absolventky si jsou schopny najít vlastní zaměstnání.

Krátkou zmínku věnuji **ženským spolkům** 19. století, jelikož i tato činnost výrazně přispěla k obrazu ženy ve společnosti, feministickému hnutí a celkovému společenskému rozvoji

tehdejší společnosti. Tím nejvýznamnějším spolkem byl již zmiňovaný Americký klub dam, feministický spolek, za jehož vznikem stojí paradoxně muž (Vojtěch Náprstek, český vlastenec a filantrop). Dalšími byly spolek Milada, Český klub dám plzeňských, Spolek sv. Ludmily, Ženský výrobní spolek (později se stal vydavatelem časopisu Ženské listy), Záštitka a další. (Lenderová a kol., 2009, s. 244-255)

Hlavní myšlenkou a náplní ženského hnutí v 19. století bylo „úsilí zajistit ženám přístup ke vzdělání a umožnit jim důstojné životní podmínky, pokud se neprovádají.“ (Bahenská, 2005, s. 150)

Podporovatelem požadavků žen byl **T. G. Masaryk**, který vítal jejich snahy o zapojení do kvalifikovaných povolání a podílel se i na činnosti Amerického klubu dam. Ukazatelem feministického hnutí byl také rozkvět literárních děl na toto téma, mezi které můžeme zařadit např. časopisy Ženské revue a Ženské listy, překlad děl (Poddanství žen, Žena a socialismus). K vrcholu dospěl český feminismus na přelomu 19. a 20. století – společenská kulturní činnost, spolky, úsilí o ženské vzdělání, publicistická činnost – to všechno byly vzájemně propojené oblasti feministické činnosti. Chyběla mezi nimi už jen politika, což přineslo v pozdějších letech další diskuse. (Lenderová a kol., 2009, s. 453-455)

Po právní stránce byly ženy na stejné úrovni s muži od roku **1920**, kdy proběhlo uzákonění rovných práv pro obě pohlaví (Burešová, 2001, s. 19). Tento rok byl významný schválením volebního práva žen. Ženy se sdružovaly v liberálně orientované nepolitické (nepodřízené politické straně) spolky. Zastřešující organizací těchto spolků se stala Ženská národní rada. Nejvíce aktivní organizací byla Zemská organizace pokrokových žen moravských, která žádala „kulturní, sociální a hospodářskou rovnoprávnost žen s muži“ (tamtéž, s. 43) a silné zastoupení měly také katolické spolky, které bojovaly proti úpadku katolické mravnosti, se kterým se společnost potýkala po první světové válce. (Burešová, 2001, s. 41-46)

Po druhé světové válce se už naplno směřuje k uskutečnění rovnoprávnosti muže a ženy ve všech oblastech života a do konce 40. let 20. století probíhalo zrovnoprávnění žen a mužů ve všech oblastech práva, na ženské zaměstnání se začalo nahlížet jako na nepostradatelnou součást jejího života (Wagnerová, 2021, s. 29-33). Tyto dvě koncepce – žena v roli matky v domácnosti a žena a její seberealizace v zaměstnání vedle sebe fungují i v 60. letech (Wagnerová, 2021, s. 38). Obecně lze ale říci, že postavení mužů a žen se po 2. světové válce sjednotilo.

7. ŽENY – LITERATURA A PŘEKLAD

Před samotným zkoumáním tématu žen překladatelek ruské umělecké literatury je nezbytné se nejprve stručně věnovat cestě, která vedla k překladatelské činnosti žen. V jednotlivých kapitolách historického kontextu se objevilo několik ženských jmen, ale jak si můžeme představit cestu ženských autorek v literatuře a jejich zařazení do překladatelské činnosti?

7.1. 19. STOLETÍ

Prvním krůčkem do světa literatury byl pro mnohé spisovatelky v 19. století **deník**, který byl mezi dívkami a ženami celkem běžnou záležitostí. Psaní deníku vedlo k vytříbení komunikačních dovedností a pro mnoho pisatelek byl deník jakýmsi **vstupem do umělecké tvorby**. V jiných případech si pisatelka místo deníku zvolila formu dopisu. (Lenderová, 2008, s. 95-97)

Vstup do světa písemnictví představovala i **korespondence**. Lenderová a kol. (2009, s. 521) uvádí, že „obdoba kultivované korespondence vznikala v českých zemích především ve šlechtickém prostředí“. Příslušnice nižších vrstev používaly při své korespondenci češtinu, kterou později, v první polovině 19. století, používaly i vzdělané ženy ze středních vrstev, což později přešlo v literární dráhu těchto dam. Množství těchto žen přibývalo i v druhé polovině 19. století.

K tomuto se ještě přidává osobní deník. Ve šlechtickém prostředí si ho urozené dívky mezi 12 a 14 lety vedly již od konce 18. století. V prostředí neurozeném se v deníku objevují zápisky v podobě zaznamenání událostí dne, což je předznamenání deníku pozdějších let 19. století a 1. poloviny století 20. I když autorkami deníku byly ženy z různých vrstev a různých profesí, spojovaly je znalosti literatury, dějin, umění, cizích jazyků – všechny tyto skutečnosti pak nalezneme v jejich denících. (Lenderová a kol., 2009, s. 524-526)

Literární díla psaná ženami v češtině můžeme nalézt již na přelomu 18. a 19. století, zřetelné počátky vidíme na začátku 19. století. Počet překladů v té době také narůstal společně s novými literárními díly a počtem žen v literatuře. Čeští obrozenci dokonce vyzývali ženy k zapojení do literatury, ale současně někteří z nich pořád nahlíželi na ženu v roli matky, a proto tento odklon hodnotili negativně. **Překladatelství** bylo bráno jako mezistupeň mezi aktivní četbou a literární tvorbou, neboť se jednalo o činnost, kterou žena dělala doma. A jelikož se do 19. století nesetkávali překladatelé s riziky (překladatelskou činností ženy nevystavovaly riziku své dobré

jméno a jejich díla nebyla podrobena ostré literární kritice), mohlo z této situace těžit mnoho autorek (např. Božena Němcová, Sofie Podlipská, Eliška Krásnohorská a další). (Lednerová a kol., 2009, s. 531-533)

Překládání byla činnost, kterou ženy mohly vykonávat doma, v soukromí, mohly se rozhodnout pro anonymitu a překládat např. pod **pseudonymem** a „práci mohly přizpůsobit chodu domácnosti a rytmu společenských povinností“. Ve srovnání s cizími literaturami ta česká teprve dozrávala, a tím se překladatelky při překládání učily zacházet s českým jazykem. (Lenderová, 2016, s. 205)

V roce 1873 začal vycházet již zmiňovaný časopis **Ženské listy**. Nabízel především příspěvky o domácnosti, výstavách, vyšívání, zahradničení, literatuře, spolecích a krátká literární díla (např. cestovatelské novely, dopisy, fejetony, básně, povídky, drama či pohádky). V časopisu se objevovaly také překlady. Prvním byly Dějiny chleba, které přeložila Josefina Bašťová z němčiny, a to v prosincovém čísle roku 1875. I když se jednalo o feministický časopis, pravidelnými přispěvateli byli i muži. Redaktorkou Ženských listů byla Eliška Krásnohorská, která podporovala české ženy a snažila se je povzbudit k překladatelské činnosti.

V souvislosti s Eliškou Krásnohorskou je vhodné zmínit **znalost cizích jazyků** a schopnost z nich překládat – právě Eliška Krásnohorská (1890, str. 235) k překladatelskému dílu vyzývá ženy ve svém článku v Ženských listech. Z článku vyplývá, že ženy v 19. století potřebovaly cizí jazyky k výkonu některých povolání (např. učitelka, společnice, obchodnice...). Apeluje ale hlavně na znalkyně ruského, francouzského, německého, anglického, italského a dalších jazyků, aby se zabývaly překladatelskou a tlumočnickou činností a přínosu sobě i národní kultuře, např. překládáním českých zpráv či statí do cizích jazyků, aby měl svět větší povědomí o české kultuře.

V první polovině 19. století byla znalost druhého cizího jazyka značnou výhodou. Dívky si pro studium cizího jazyka mohly vybrat z menšího množství alternativ než chlapani – jít na „handl“ do německé rodiny (služba v německých rodinách byla pro dívky z řemeslnických kruhů) nebo „vstup do vzdělávacího ústavu či klášterní školy (pro dívky z bohatších rodin, spíše z vyšších středních a vyšších vrstev).“ (Stráníková, 2010, s. 183)

7.2. 20. STOLETÍ

Na přelomu 19. a 20. století a v prvních desetiletích 20. století panuje konkurence mezi nakladatelstvími. Významnou byla **Knihovna dobrých autorů** české nakladatelky **Kamilly Neumannové**⁶ (Hrala, 2002, s. 101), která se silně orientovala na vydávání překladů (Hrala, 2002, s. 58). Ženský klub český se také věnuje překladatelské činnosti a vydává např. Sonety portugalské (1908) (Hrala, 2002, s. 58).

Tyto aktivity žen jsou důkazem jejich postupného zapojení do literatury a překladatelské činnosti. Pořád se jedná o spolkovou činnost, ale časem se v literatuře a překládání objevuje více a více ženských autorek, jejichž činnost zanechává stopu v dějinách českého překladu.

Pozoruhodnou překladatelkou z angličtiny a francouzštiny meziválečného období je např. **Staša Jílovská**, která je také „představitelkou společenského a kulturního fenoménu, který průběžně roste a sílí od závěru 19. století po čtyřicátá léta století následujícího: podílu žen na literárním překladu, který se pro ně stává důležitou doménou intelektuálního uplatnění.“ (Hrala, 2002, s. 69). Staša Jílovská pocházela z intelektuálního prostředí, věnovala se publicistice, pracovala v nakladatelství, redigovala časopis Vest Pocket Revue. Za první republiky se na scéně objevilo více žen, které měly podobný intelektuální background. Patřila k nim např. Milena Jesenská, která se věnovala překládání z němčiny. V meziválečném překladu se především v překládání děl z angličtiny prosadilo spousta ženských jmen (výraznou osobností byla např. Marie Fantová) (Hrala, 2002, s. 69).

S vývojem ženské emancipace, pozitivními a důležitými událostmi v dějinách 19. a 20. století (ženské spolky, uzákonění volebního práva žen) se ženy stále více zařazují do společnosti překladatelů. Na ženy přestalo být nahlíženo pouze jako na matky a ženy v domácnosti. Kamilla Neumannová či Staša Jílovská jsou příkladem toho, že se ženy mohly prosadit jako překladatelky, a s postupem let se této intelektuální činnosti věnovalo více a více žen. Podobně jako u postavení žen ve společnosti se postavení překladatelek a překladatelů po 2. světové válce více méně sjednocuje.

⁶ Kamilla Neumannová byla manželka českého novináře, básníka a překladatele Stanislava Kostky Neumanna. Jejich dcera Kamila Značkovská-Neumannová byla překladatelkou z ruštiny, chorvatštiny a polštiny.

8. TRANSLATOLOGICKÉ ANALÝZY

Tato část diplomové práce obsahuje sedm translatoologických analýz, které mají demonstrovat překladatelské metody a úroveň překladů z ruštiny v každém překladatelském období. Z důvodu omezeného rozsahu diplomové práce analyzuji pouze jedno dílo vybrané překladatelky daného období (viz příloha č. 1). Jelikož se mi nepodařilo najít žádné překladatelky ruské umělecké literatury, které by figurovaly v období 1. poloviny 19. století, bude se první analýza zabývat překladem z 2. poloviny 19. století.

Výběr překladatelek je specifikován počtem děl, které přeložily. Kromě Boženy Augustinové, která do českého jazyka přeložila pouze jeden ruský román (v roce 1872), jsem se snažila vybírat překladatelky, které se zasloužily o překlad alespoň pěti děl. Výjimkou je také překlad Ivy Černé, která je překladatelkou z angličtiny a z ruštiny přeložila pouze jedno dílo, které bude předmětem rozboru.

Analyzovanými díly jsou romány nebo povídky. Pro rozbor překladu z meziválečného období jsem se rozhodla vybrat překlad Marie Marčanové, jelikož je nejvýraznější překladatelkou tohoto období a řadí se k nové generaci autorů odmítající rusismy (viz kapitola 3.3). Překládala především poezii, nebo na vybraných překladech spolupracovala s muži-překladaři (např. Bohumilem Mathesiem). Z prozaických žánrů přeložila pouze veršovanou pohádku a dalších několik málo děl, na kterých se ale podílela jako spolupřekladatelka.

V rozbořech nejde o detailní analýzu překladu, ale spíše o zhodnocení metod a překladatelských postupů, které se překladatelky rozhodly při práci využít.

Ukázkové texty překladu, příp. originálů, jsou vloženy do příloh.

8.1. PŘEKLAD BOŽENY AUGUSTINOVÉ: I. I. LAŽEČNIKOV – LEDOVÝ DŮM

Božena Augustinová (1851-1936) byla překladatelka z ruštiny, angličtiny a francouzštiny. Při publikaci svých překladů používala pseudonym Bohuslava Záleská. Byla starostka spolku Záštit (Knihovna památníku národního písemnictví, 2019, online). Je autorkou životopisného nástinu spisovatelky Marie Červinkové-Riegrové, který vyšel v roce 1897.

Ivan Ivanovič Lažečnikov (1792-1869) byl ruským prozaik a dramatik. Je považován za jednoho ze zakladatelů ruského historického románu. Témata jeho děl často vykazují osvícenské a vlastenecké tendence. Román byl publikován v r. 1835.

Český překlad románu *Ledový dům* (*Ледяной дом*) Boženy Augustinové vyšel v roce 1872 v Praze v nakladatelství Theodora Mourka. Překlad vyšel pod pseudonymem Bohuslava Záleská.

Příběh historického románu je situován do doby mezi lety 1730-1740, kdy v Rusku vládla vévodkyně Anna Ivanovna. Vybraný úryvek pochází ze samého začátku románu, kdy v Petrohradu v době vánočních svátků probíhá přehlídka na dvoře kabinetního ministra a vrchního lovčího.

Text je veden v er-formě. Provází jím vypravěč, což se odráží i v českém textu:

O: Пары являлись и уходили попеременно, говорили мы. Распорядитель праздника с вниманием модистки рассматривал одеяния (**заметьте**) пригожих женщин...

P: Párky, jak jsme pravili, přicházely a odcházely jeden po druhém. Pořadatel slavnosti prohlížel pozorně jako pravá modistka obleky (**všimněte si**) hezkých ženštin... (s. 11)

V textu se vyskytují poznámky pod čarou, které jsou do něj přidány samotným autorem románu. Překladatelka sama přidává vysvětlivky v podobě poznámky pod čarou u předmětů ruské kultury, např. kokošník – okrasa na hlavu při národním ruském kroji.

Prostředky textové soudržnosti a explicitnost výrazových prostředků

Nejvýraznějším rozdílem mezi přeloženým textem a originálem je **doplňování informací**. Může se jednat o **slovesa** nebo **zájmena**, např.:

O: Далее миловидная, стройная казачка – **P:** dále **stojí** spanilá, štíhlá kozačka (s. 11)

О: Каких одежд и наречий тут нет? – **Р:** Jakého kroje, **jakého** nářečí by zde nebylo? (s. 2)

Nebo jde také o **kontextovou specifikaci**, kdy překladatelka do českého textu doplňuje výrazy pro lepší orientaci českého čtenáře v textu, např.:

О: он слегка прикрыт платком из тончайшей кисеи – **Р:** **věnec** jest lehounce pokryt šátkem z nejjemnějšího batistu (s. 10)

О: Он не имел детей, но всегда их желал. – **Р:** **Volynský** neměl dětí, přál si jich však. (s. 12)

О: Впрочем, ничто не нарушало согласия **четы** – **Р:** Ostatně nebyl souhlas **manželského párku** ničím rušen. (s. 12)

О: или, как тать, в ночной глуши, под **дубинкой** ревнивого мужа, перехватывал с уст красавицы поцелуй, **раскаленный беснующимися восторгами**? – **Р:** či jako zloděj, v počním tichu, pod **dubovou holí** žárlivého manžela, lovil z úst krásky plamenné polibky? (s. 12)

V příkladu výše si můžeme všimnout, že překladatelka text zjednodušila tím, že v překladu vypustila poslední část ruské věty.

О: Удальство кипит в его глазах: зато он и слывет первым кулачным бойцом на поголовном новоторжском побоище. – **Р:** Zmužilost se stkví v jeho očích; proslul již také, co první potykač pěstmi na novotržském bojišti, **kde muž proti muži stojí**. (s. 10)

U posledního příkladu překladatelka doplnila slova, která dělají text obraznějším.

Vynechávání informace

Opačnou tendencí je záměrné vynechávání informace. Někdy se jedná o vypuštění slova nebo slovního spojení, jindy dokonce celé věty, např.:

О: рязки из крупного жемчуга, переливающего свою млечно-розовую белизну по каштановым волосам, **слегка обрисованным**; искусно заплетенная коса, роскошь русской девы...

Р: šňůrky z velkých perlí, které rozlévají svou mléčnou růžovou bělost po kaštanových vlasech; uměle zapletené vrkoče, chloubu Rusky... (s. 10)

О: свой **парчовой** полушубок – **Р:** svou pološubu (s. 10)

О: в глазах начали толпиться думы; наконец, облако печали приосенило их. **Долго находился он в этом положении.** Никто из домашних этому не удивлялся..

Р: v očích počaly se těsniti myšlenky, až je chmúra smutku konečně zaslouila. Nikdo z domácích se tomu nedivil.... (s. 11)

Text je v těchto příkladech kratší a méně detailní, zároveň ale nedochází k vypouštění důležitých významových částí, které by měly výrazný dopad na chápání textu.

Posun ve významu

Při analýze textu jsem narazila na několik neekvivalentních překladů:

О: узнаем в самом доме причину такого **разгульного** смешения языков

Р: poznáme v samém domě příčinu tohoto **veselého** smíšení jazykův (s. 2)

V kontextu románu je na smíšení jazyků pohlíženo spíše negativně, proto by překlad slova разгульный měl být divoký/nespoutaný/bujarý.

О: Дверь настезь, и возглас его повторяется в **передней**. – **Р:** Dvěře jsou do kořán otevřeny, volání jeho opakuje se v **přední komnatě**. (s. 3)

Передная je označení pro předsíň.

Легко ступает она в цветных **сафьянных** черевичках, шитых золотом. – Lehce vykračuje si v barevných **zlatem vyšívaných** střevíčkách. (s. 10)

V tomto případě překladatelka vynechala materiál střevíčků a zaměnila jej barvou. Tento posun vznikl pravděpodobně v překladatelčině snaze o to, aby čtenáři vznikla lepší představa o vzhledu střevíčků.

О: **Мордвы!** чухонцы! татары! камчадалы! и так далее... – выкликает из толпы **по чете** представителей народных великий, превеликий или, лучше сказать, превысокий кто-то.

Р: **Mordvíni!** čuchonci! tataři! kamčadálové! a tak dále..... vyvolává z množství, **po páрку**, zástupce, jakýsi velký, velmi velký, čili lépe řečeno velmi dlouhý člověk. (s. 2)

V tomto příkladu jde o nesprávný překlad slova Мордвы (česky Mordvinci).

О: Голос великана подобен звуку **морской трубы**; на зов его с трепетом является **по порядку** требуемая чета. Долой с нее овчинные тулупы, и национальность показывается во всей красоте своей.

P: Hlas velikánův podobá se **mořské troubě**; na jeho zavolání přibližuje se bázlivě po pořádku žádaný párek. Dolů s ovčími kožichy, a národnost objevuje se v celé kráse své. (s. 2)

Název pochází z italského tromba marina, doslovně tedy trubka námořní, česky se nástroj jmenuje trumšajt.

Poslední příklad je faktickou modifikací u popisu příchozí slečny, ze které se stal v českém překladu muž. Jelikož je ale v knize popisu dívky věnováno přes půl stránky, českému čtenáři rychle dojde, že se jedná pouze o chybu v překladu:

O: Голубые шерстяные чулки выказывают **ее** пухлые ноги, а башмаки, без задников, на высоких каблуках, изменяют **ее** осторожной походке.

P: Modré vlněné punčošky objímají **jeho** plné nohy a střevíce bez opatkův na vysokých špalíčkách, činí opatrnou chůzi **jeho** nejistou. (s. 11)

Překlad přechodníků

V ruském textu se nachází velké množství přechodníků. Překladatelka pro jejich překládání nemá určenou jednotnou metodu. Někdy jsou zaměněny českým přechodníkem, např.:

отряхнув каждого – **oprášiv** každého, **зryчливши** kroky a **взтычивши** hlavu a další:

O: Он поместился в сенях, **танцуя** невольно под щипок мороза и частенько **надувая** себе в пальцы песню проклятия всем барским затеям.

P: Zůstal v chodbě, mimovolně **tancuje** při lektání mrazu a **bruče** si mezi prsty písničku proklínající všechny panské výmysly. (s. 2)

O: Ужасный медведь, **ходя** на привязи кругом столба и **роя** снег от досады

P: hrozný medvěd **obíhaje** na provaze kolem sloupu a **ryje** hněvem sníh (s. 2)

A také překlad vedlejší větou, např.:

O: Эти ожидают своих жертв на первой ступени лестницы, **приставив** серебряные булавы свои к каменным, узорочным перилам.

P: Tito očekávají svých obětí na prvních stupni u schodů, **kde postavili** své stříbrné hůlky k kamennému, vzorkovanému zábradlí. (s. 3)

Překlad uměleckých prostředků

- zachování obrazného pojmenování

O: в руке волшебная тросточка с серебряным набалдашником: махнет ею раз, другой, и версты не бывало!

P: v ruce kouzelná hůlka s stříbrným knoflíkem: jednou, dvakrátě ní máchne a **již je ten tam!**

O: Легкие, как Меркурии, они подхватывают чету и с нею то мчатся вверх по лестнице, так **что едва можно успеть за красивым панашом**, веющим на их голове, и за лоснящимся отливом их шелковых чулок,

P: Lehčí jako Merkur, chopí se párku a letí s ním nahoru po schodech, **že oko sotva stačí za krásným chocholem**, poletujícím na jich hlavě a za lesklou září jich hedvábných punčoch, a kopnutím ukazují cestu neobratným svým svěřencům. (s. 3)

Psaní vlastních jmen

Pro převod vlastních jmen překladatelka nemá určenou jednotnou metodu:

Ферапонт Подачкин – Ferapont Podačkin – transliterace

Авксентиевич – Auksentievič – transliterace s drobnou změnou na začátku jména

O: Мы сказали уже, что **Подачкина** (по имени и отчеству **Акулина Саввишна**) – **барская барыня**.

P: Pravili jsme již, že jest **Podačkinová** (jménem a otčestvem **Akulina Savišna**) **panskou hospodyní**. (s. 7)

U jména Подачкина se překladatelka rozhodla pro přidání české přechylující přípony -ová. Pro přepis jména po otci použila překladatelka metodu transkripce. V českém textu je postava uvedena jako hospodyně, což je oproti originálu (барыня – milostpaní) snížení jejího postavení.

O: – Разве наш **господин Тредьяковский** удостоит сохранить его в своих виршах...

P: –, Snad náš **p. Tredjakovský** ráčí ji zachovati svými verši...“

Podobně jako u jména Подачкина je zde mužské příjmení přepsáno s využitím české konovky -ý. (s. 8)

Graficky funkční elementy

Autor románu na vybraných místech poutá pozornost čtenáře použitím kurzívy, v českém textu je grafické odlišení také respektováno. Překladatelka používá mezeru mezi slovy:

Богатая *фeрeзь* ee, как жар, горит. – Její nádherná f e r e z hoří jako oheň. (s. 10)

Zhodnocení překladu:

V českém překladu jsou dvě výrazné tendence – doplňování a vypouštění informací z textu. V případě doplňování informací jde o kontextové specifikace, které napomáhají čtenáři lepší orientaci v textu. Český text je obohacen o informace, které v původním textu nejsou. Tím Božena Augustinová činí text zajímavějším a poutavějším ke čtení. Kromě toho český překlad obsahuje vysvětlivky pod čarou, čímž Božena Augustinová přibližuje čtenáři ruské prostředí. Přiblížení k českému prostředí je také viditelné v přepisu ruských jmen, kde autorka překladu využívá české přechylující přípony – ová, -ý.

Vypouštění zahrnuje výrazy, které by pomohly českému čtenáři lépe si představit děj díla, ale nejsou nezbytné pro jeho pochopení. Na začátcích kapitol také chybí krátké básně a citáty, které originální text obsahuje.

Z dnešního pohledu je jazyk překladu zastaralý, archaický, např.: nebyl dlouho pamětiv, uběře, hovořiti, kteříž, všickni, svých zástupcův atp.

8.2. PŘEKLAD BRONISLAVY HERBENOVÉ: I. A. GONČAROV – OBYČEJNÁ HISTORIE

Bronislava Herbenová (1861-1942) byla překladatelka z ruštiny a francouzštiny, autorka knih pro děti. Jejím manželem byl Jan Herben, československý politik, novinář a spisovatel. Společně se podíleli na redigování časopisu *Čas*. Zasloužila se o rozvoj dívčího skautingu, byla zvolena jeho předsedkyní, je autorkou *Příručky dívčího skautingu* (1922). Mimo jiné byla také předsedkyní dámského výboru Státní ošetřovatelské školy (Němec, 2003 cit. dle Koutné, 2019, s. 113).

Ivan Alexandrovič Gončarov (1812-1891) byl ruský spisovatel – prozaik, který tvořil v 19. století v rámci naturální školy a později v rámci kritického realismu. Jeho román *Obyčejná historie* (Обыкновенная история) byl publikován v roce 1847. Český překlad Bronislavy Herbenové vyšel v nakladatelství Jana Otty v Praze roku 1900.

Román vypráví o životních osudech syna statkářky Anny Pavlovny, Alexandra, který se z idylického prostředí venkova přestěhuje do Petrohradu. S nasbíranými zkušenostmi a seznámením se s realitou života v Petrohradu se mění jeho ideály a pohled na svět.

Vybraný úryvek pojednává o momentě kdy Annu Pavlovnu navštíví kněz Anton Ivanyč, který je jejím dlouholetým známým. Anton vypráví novinky ze svého života a Anna mu zase vypráví ošklivý sen, který se jí zdál o jejím synovi Alexandrovi.

Jazykové prostředky

- Překládání ruských jmen

U postupu překládání vlastních jmen překladatelka převádí jména i s ruským otčestvem (jméno odvozené z vlastního jména otce), křestní jména hrdinů ale substituuje českými jmény, např.:

O: АНТОН ИВАНЫЧ, СОФЬЯ МИХАЙЛОВНА

P: Antonín Ivanyč, Žofie Michajlovna

Jméno **Марья Карповна** má v českém překladu dvě varianty – 1. *Cestou u Marie Karpovny jsem se zastavil.*, 2. *Jak pak se má Marja Karpovna?* Vzhledem k tomu, že ostatní vlastní jména jsou přeložena metodou naturalizace, měla by být použita první varianta – Marie Karpovna, zároveň se ale na začátku románu v českém překladu tato postava jmenuje jako Marja, je tedy nutné se uchýlit k jedné z variant a dodržovat ji v celém textu. V románu kromě Marji

Karpovny najdeme ještě postavu Marji Michajlovny, jejíž jméno je v překladu transkribováno. Z dalších postav v románu vystupuje např. Прошка, v českém překladu Proška. U jména Александра Федорыча překladatelka volí postup naturalizace v kombinaci s transliterací – Alexandr Fedoryč, ale na začátku románu je uveden také jako Aleksandr.

Překladatelka kombinuje naturalizační a exotizační překladatelskou strategii. Překlad českými jmény volí tehdy, pokud v češtině podobné jméno existuje.

Citově zabarvená slova nebo **zdrobněliny** překladatelka překládá českými deminutivními ekvivalenty, např. папенька – tatíček, дурачина – hlupota, прощай Евсеюшка – s Bohem Jevsejuško, маменька – maminka, дядушка – strýček atd. Slovo *завтра* překládá zpravidla slovem *zejtra* (např. – до завтра, – сказала она – »Až zejtra,« pravila), které by se dnešním čtenářům mohlo zdát hovorovým nebo s příznakem obecné češtiny, ale v tehdejší době byl tento tvar mnohem častější než dnešní zítřa.

Ruské reálie

Kromě toho se v textu odráží **ruské reálie a výrazy**, čímž český čtenář pocítuje atmosféru ruského prostředí, např.:

O: Слышал, **матушка; батюшка** подойдет; хорошая **девушка**

P: Slyšel jsem, **mátuško** (s. 266); **Bát'uška** přijde (s. 21); hodná **děvuška** (s. 18)

nebo:

O: Шутка ли по нынешней жаре двенадцать **верст** махнуть!

P: Není to žert, v nynějším vedru projeti dvanáct **verst!** (s. 266)

Versta je stará ruská délková míra, někdy se můžeme setkat i s označením ruská míle.

O: мы одни только остались **на даче**

P: zůstali jsme samojediní **na dáče** (s. 246)

U slova *дача* není způsob transformace transkripce jednotný v celém překladu, např.: *Видел и дачу, и сад, и решетку, а сердце и не стукнуло – Viděl jsem villu i zahradu a zábradlí, ale srdce ani nezabuchlo.* (s. 164)

О: И поправить-то не на что, а на стол подадут супу, **ватрушек** да баранины – вот там и все!

Р: А справити то, není za co, а na stůl podají polívku, **vatrušky***) а skopovinu – а to máte vše!
(s. 267)

*) Pirožky s tvarohem

Jako poslední zmínku k lexikálním prostředkům bych ráda zmínila používání zkratky да-с v ruském textu (z ruského сударь, государь), který je v českém překladu substituován neutrálním oslovením pane.

– **Да-с:** кадочка меду, мешок сушеной малины... – **»Ано, pane:** kadečku medu, pytlík sušených malin...« (s. 29)

Překlad přechodníků

Přechodníky jsou v naprosté většině případů také přeloženy přechodníkem, např. зевая – zívaje, тряся головой – potřásaje hlavou, трепля ее по щеке – potřепав jí po tváři, склонив голову – sklonivši hlavu atd.

Doplňování vysvětlivek a překlady cizojazyčných promluv:

Již u výše zmíněného pojmu *vatrušky* vidíme, že překladatelka použila vysvětlivku pod čarou (pirožky s tvarohem). Těchto vysvětlivek se v knize objevuje více, v naprosté většině jde o překlad ruských reálií (např. třepák – národní tanec ruský, hodina admirálská – zákusky mezi obědem a večeří, nalivky – kořalka z ovocné nebo jahodové šťávy a další).

V samotném originálním díle je velké množství poznámek pod čarou, většinou se jedná o překlady latinských nebo francouzských promluv, ale někdy také autor románu dodává vysvětlivky k ruským reáliím. Překladatelka promluvy v cizích jazycích často nepřekládá, pouze je přenáší do českého textu, např.: *Beatus ille...jak dále? puer, pueri, puero...* Tímto se bohužel promluvy stávají pro českého čtenáře často nesrozumitelnými a uniká mu smysl výpovědi. V ojedinělých případech jsou tyto cizojazyčné promluvy vysvětleny v poznámce pod čarou a někdy jsou také přeloženy do českého jazyka (např. *скажите ж вашему протегэ... – Повэzte svému чхранэнци...*) nebo jsou ponechány přímo v textu a v závorce jsou přeloženy, např. *Na otázky její o tomto náбоženství старých одвэтил jí vážнэ, сврастив чело: »Des bétises!*

Mais cette bête de Vulcain devait avoir une drôle de mine... écoutez,« (To jsou hlouposti! Ale ten hlupec Vulkán musil se asi skvostně tvářiti...poslyšte«), dodal potom, přimhouřiv trochu oči...

V tomto případě by bylo lepší zachovat známý francouzský výraz, nebo jej nahradit českým Pan nebo zkratkou P.:

O: – Но оно уж обещано...– Как? Кому? – Monsieur Рене

P: -»Ale již jsem slíbila...« »Jakže? Кому?« »M. René.« (s. 190)

V knize je možné narazit na mnoho míst, kde byl použit **doslovný překlad**, např.:

O: Обедать-то, может быть, **поздно придется**: станем поджидать дорогого гостя.

P: Možná, že **přijdeme pozdě** k obědu: možná, že budeme muset čekat na drahého hostě. (s. 266)

V tomto případě měl autor na mysli, že kvůli čekání na dalšího hosta budou muset obědvat později. Autorka překladu použila spojení *přijdeme pozdě k obědu*, vznikl zde významový posun a z hlediska českého jazyka ale věta působí poněkud kostrbatě.

O: – **Все равно**, матушка, хоть во время завтрака: я не пророню ни кусочка... ни словечка, бишь.

P: »**Vše jedno**, mátuško, třebaš při snídani: neujde mi ani sousto...ani slovíčko vlastně.« (s. 267)

O: Она расспрашивала Александра о занятиях. А уж как это нравилось ему! Он рассказывал ей план своих сочинений и **иногда, в виде совета, требовал одобрения**.

P: Tázala se Alexandra, čím se zaměstnává. A jak se mu to ono líbilo. Vyprávěl jí plán svých spisů a **někdy žádal posouzení v podobě rady**. (s. 175)

V této větě vznikl významový posun, jelikož Alexandr žádá o podporu nebo pochvalu v podobě rady. Slovo *одобрение* má kladnou konotaci, v překladu se ale tato vlastnost vytratila.

A také jen na několik málo případů **chybného překladu**:

O: Евсей проворно **убрался** в переднюю. – **P:** Евсей **odstranil se** спěšně do předsíně. (s. 220)

Zde je v originále sloveso *убратся* (hovorově odejít, zmizet), nikoliv *убрать* (odstranit, dát pryč).

O: играет с какими-то чудачками в **шашки** или удит рыбу

P: hraje s jakýmisi podivíny v **šachy** nebo chytá ryby (s. 220)

U posledního příkladu se překladatelka nechala zlákat podobností českých a ruských lexémů (správně: dáma)

Z **formálního hlediska** došlo k minimálním a zanedbatelným změnám v rozdělování či slučování vět, v textu jsou často používány spojovníky. Jsou zachovány i útržkovité dialogy.

Překladatelka se rozhodla používat ruské uvozovky, na rozdíl od originálního textu ale mají uvozovky opačný „směr“ («originál», »překlad«). V originálním textu jsou delší odstavce označeny kurzívou (např. dopisy), nebo bývá v textu vyznačeno pouze jedno slovo kvůli jeho zdůraznění. V českém textu nejsou dopisy žádným formálním způsobem vyznačeny, u krátkých promluv jsou tato slova zapsána s mezerami, např.:

O: Ты прежде всего забудь эти *священные да небесные* чувства, а приглядывайся к делу так, проще, как оно есть...

P: Ты především jiným zapomeň na ty p o s v á t n é a n e b e s k é city a nazírej na věci prostěji, tak, jaké jsou...(s. 44)

Překlad je starý minimálně 124 let, tudíž pro dnešního čtenáře je z jazykového hlediska samozřejmě už velmi zastaralý (např. sedněte si **přec**, Jste **všecek** promoklý, **napití** a **posnídati**, **skopovina**, **kdežpak**, atd.). V knize se ale nachází spousta gramatických chyb a překlepů, které byly pravděpodobně zapříčiněny nedbalou korekturou, např.: **půd** druhého roku, že **jsem** si něco začala, že **přátely** jmenuju ty, **blíže** atd.

Zhodnocení překladu:

Základním charakteristickým rysem analyzovaného překladu je rusifikace textu, zejména v lexikální jazykové rovině. V českém textu se odráží specifické ruské národní prvky (např. vlastní jména se jménem po otci), zdvořilostní obraty (ba'uška) nebo metrický systém (versta). Je zachován i ruský úryvkovitý styl dialogů, stejně jako pro ruské texty typické přechodníky.

K vysvětlení vybraných ruských reálií využívá překladatelka poznámky pod čarou (které jsou velmi užitečné pro čtenáře, kteří se neorientují v reáliích ruského prostředí), zároveň ale nepřekládá některé autorovy originální poznámky pod čarou, čímž naopak ochuzuje čtenáře o obsah cizojazyčných promluv. Postup překládání těchto promluv je nejednotný v celé knize. Z textu také vyplývá, že autorka často nepátrala po vhodném překladu slova, který by zapadl do situačního kontextu, což vedlo ke kostrbatým promluvám či pasivnímu kopírování stylu díla, a k doslovnému překladu, na úkor srozumitelnosti pro české čtenáře či významovou a jazykovou správnost překladu. Kvalita překladu je bohužel snížena drobnými interferenčními chybami (toho si můžeme všimnout hned u názvu díla – správně příběh, ne historie), nedůkladnou jazykovou korekturou a nejednotnými překladatelskými metodami.

8.3. PŘEKLAD MARIE MARČANOVÉ: A. N. OSTROVSKIJ – SNĚHURKA

Marie Marčanová (1892-1979) byla překladatelka z ruštiny a ukrajinštiny. Získala pedagogické vzdělání na dívčím pedagogickém ústavu v Plzni a věnovala učitelství, poté se začala věnovat překladatelské činnosti. Její první překlady z ruštiny vznikaly ve spolupráci s Bohumilem Mathesiem. Zaměřuje se především na překlady poezie (především intimní a přírodní lyrika – např. díla A. A. Achmatovové, S. A. Jesenina, M. J. Lermontova a dalších), přeložila také několik veršovaných dramát. Na překlady z ukrajinštiny se zaměřila především po roce 1945 (Obec překladatelů, C2016-2024b, online).

A. N. Ostrovskij (1823-1886) byl ruský dramatik. Ve většině svých děl se zaměřoval na život moskevské společnosti.

Hra *Sněhurka* (*Снегурочка*) byla napsána v r. 1837 a v témže roce byla i poprvé publikována. Poetický příběh je založen na ruské lidové pohádce, autor jej čerpal z díla A. N. Afanastjeva. Vypráví o Sněhurce, která se dostane do světa lidí. Svou krásou přivádí všechny mládence k šílenství. Po čase se do jednoho z nich zamiluje, stejně jako on do ní. Příběh ale končí nešťastně – Sněhurka roztaje pod horkými slunečními paprsky. Mizgir (její milý) ztrátu Sněhurky neunesl a skočil do jezera.

Jarní pohádku přeložila do češtiny Marie Marčanová. Kniha vyšla v Praze v nakladatelství Svoboda v roce 1948. Doslov „*Ostrovskij a jeho Sněguročka*“ o životě A. N. Ostrovského a jeho díle Sněhurka napsal Bohumil Mathesius.

Ve vybraném úryvku z prologu se mezi sebou dohadují otec Sněhurky, Děd Mráz, a její matka Vesna, zda nechají žít Sněhurku ve světě lidí.

Překlad vlastních jmen

O: Весна-Красна, Дед-Мороз, Девушка-Снегурочка

P: VESNA, DĚD MRÁZ, SNĚHURKA (s. 7)

Pro překlad postavy *Dědy Mráze* zvolila Marie Marčanová metodu transkripce a překladu. Jméno Sněhurčiny matky, v originálu *Весна-Красна*, je také transkribováno. Atribut *krásná* u jména postavy není zachován, stejně je tomu ale i v promluvách této postavy v originálu, kde je postava uváděna pouze jako *Весна*. I přesto se ale v některých pasážích jako *krásná* objevuje, např.:

O: Весна-Красна спускается на землю – **P:** krásná Vesna snáší se již k zemi (s. 9)

O: Весна-Красна, здорово ли вернулась? – **P:** Má Vesna krásná vrátila se zdráva? (s. 16)

Mnoho jmen je transliterováno, např.: Мизгирь – Mizgir, Брусило – Brusilo, Малыш – Malýš, Бирюч – Birjuč, Мураш – Muraš, Малуша – Maluša. Touto exotizační překladatelskou strategií chce překladatelka čtenáři přiblížit atmosféru výchozí kultury.

Oslovování, citově zabarvená slova

V originálním textu oslovuje Sněhurka svou matku Vesnu neutrálním *мама*, v českém překladu citově zabarveným slovem *máti, matičko*, např.:

O: Спасибо, мама, Красавица. – **P:** Sněhurka: Děkuji, **matičko**, krásno **moje!** (s. 28)

Stejně tak je v originálním textu *отец* a v překladu *tatičku*.

Překlad citoslovceí

Text je velmi bohatý na citoslovce. Marie Marčanová je ve většině případů zahrnuje i do českého textu, mnohdy přidává citoslovce navíc.

O: Хе-хе, хо-хо! – **P:** Che che, chacha! (s. 39)

O: Ау, дружки! Летушки, Лесовые! – **P:** **Hoј**, družky, lesní víly, lesáčekové (s. 29)

O: Эх, старый! – **P:** **Ach**, starý! (s. 20)

O: О, реченька, студеная водица – **P:** **Ó**, říčko naše, voděnko ty chladná (s. 77)

O: Не выдайте подружку, схороните! – **P:** **Ach**, nadejte mne, družky, schovejte mne! (s. 60)

Překladatelka přidává navíc citoslovce do promluv postav, především do promluv Sněhurky.

Nejčastěji se jedná o citoslovce *ach*:

O: Людские песни – **P:** **Ach**, lidské písňě! (s. 25)

O: Какой простор, как чисто все, богато! – **P:** **Ach**, jaký sál, jak чисто, krásně tady! (s. 106)

O:

Жалко,

Что ландыши так скоро отцвели!

P:

Ach, škoda,

že konvalinky tak brzy odkvetly! (s. 109)

Citoslovce překladatelka doplňuje i v promluvách jiných ženských i mužských postav:

O (Мороз): Ужасный смысл таится в этом слове. – **P** (Mráz): **Ach**, jaká hrůza skryta v tomto světě! (s. 27)

O (Елена Прекрасная): Какой удар! – **P** (Jelena): **Ach**, jaké procitnutí! (s. 135)

O (Мизгирь):

Еще отрадных слов, еще

И счастья не будет меры.

P (Mizgir):

Mluv, **ach**, ještě víc těch slov

a štěstí bude bez konce. (s. 149)

Lesní skřeti v ruském textu vydávají zvuky *Ay*. V českém textu si překladatelka s překladem více vyhrála, nedrží se ruské předlohy, používá různá citoslovce pro vyjádření jejich skřeků a tet je tím mnohem zajímavější.

O: В лесу голоса леших. **Ay! Ay!** – **P:** В lese hlasy lesních skřítků: **Hoj! Hej! Hola!** (s. 29)

O: ay! – **P:** Uhuhů! (s. 29)

Také u zvolání hlasatelů přidává do promluv postav citoslovce volání *hej* společně s přidáním osobního zájmena *vy* pro oslovení adresáta promluvy.

O:

1-й бирюч

(кричит с вышки)

Государевы люди

P:

1. HLASATEL

(volá z věže)

Hej, vy, bojaři (s. 98)

O: Молодые молодлицы - **P: Hej, vy mladice** (s. 98)

O: Старые старички - **P: Hoj, vy stařečkové** (s. 99)

Překladatelka nahrazuje ruská citoslovce českými, nekopíruje tedy ruskou podobu (na rozdíl od překladatelů rusifikační linie Ottovy Ruské knihovny).

Ruské reálie

V pohádce se odráží velké množství předmětů lidového umění, tradic, zvyků a postav.

Jednou z těchto postav je např. леший, východoslovanský démon či lesní muž. Marie Marčanová se rozhodla pro označení lesní skřet. Ve čtenáři může postava lesního skřeta evokovat malé ošklivé stvoření, леший je naopak velká postava s dlouhými vousy a parohy. Přesná podoba ale není v tomto případě důležitá, jelikož obě stvoření jsou děsivá a žijí v lese.

O:

Рублем или полтиной,

А жаль рубля, хоть золотою гривной

Дари девиц, Купаву отдадим.

P:

Rubl nebo **půlku**

když nedáš, tedy po dukátu zlatém

dej každé z nás a Купава je tvá. (s. 61)

Pro překlad známé ruské měny rubl použila Marie Marčanová metodu transkripce. Pro české čtenáře se jedná již o známý pojem. V případě полтины jde o ruský peníz, který označuje půlku rublu, tedy 50 kopějek. V překladu se vytrácí pojem kopějka, význam ale zůstává zachován. U mince гривна (hřívna) se překladatelka nerozhodla pro exotizaci jako u měny rubl, ale nahradila ji českou měnou zlatý dukát, jde tedy o naturalizační neboli domestikační strategii.

V textu se často vyskytuje východoslovanský svátek Maslenica. Jednak jako období, ale také jako jedna z postav pohádky (na začátku knihy je uvedeno, že se jedná o slaměného strašáka, později v knize vystupuje jako Masopust). Překladatelka se rozhodla ruský svátek přeložit jako Masopust, který tomuto svátku odpovídá v české tradici.

Pro překlad slova кафтан použila překladatelka obecné pojmenování plášť. Jde o dlouhý mužský oblek připomínající plášť.

O:

А это кто? **Кафтан**-то

Узорчатый, обвязка золотая

И по пояс седая борода.

P:

А kdo to je v tom **plášti**,

V tom **vzorkovaném**, opásán je zlatem,

Má po pás dlouhou bradu šedivou. (s. 107)

Dalším příkladem jsou zeměpisné reálie – *Ленкоранский район* (okres Lankaran) leží na území Ázerbájdžánu a pojmem *Гилянские озера* jsou pravděpodobně myšleny jezera v provincii Gílán v severní části Íránu. Nejedná se ale o běžně známá místa, pravděpodobně proto překladatelka zvolila překlad názvy, které jsou historicky známé.

O:

Что, плабая в заливе **Ленкоранском**,

В **гилянских ли озерах**, уж не моню...

P:

že prý tam u zálivu **až u Persie**,

či u **jezer** tam někde za **Eufratem**... (s. 22)

Posledním příkladem je překlad ruského lidového rčení, jehož význam je, že zloděj nikdy nezůstane bez trestu. Český frazeologický ekvivalent má stejný význam, říká totiž, že ten, kdo jedná nečestně, bude nakonec odhalen.

O:

в силу

Пословицы народной: «Сколько вору

Ни воровать, кнута не миновать»

P:

Jak se říká:

Tak dlouho se džbánem pro vodu chodí

a chodí, až se ucho utrhne. (s. 85)

Při převodu reálií překladatelka střídá exotizační a naturalizační strategie pravděpodobně s ohledem na čtenáře (na základě odhadu jejich porozumění sdělovanému obsahu).

Doplňování slov

ukazovací zájmena

Český text pohádky je doplněn ukazovacími zájmeny, nejčastěji se jedná o zájmena *ten, ta, to*, např.:

O: Уйми метель! – **P:** Odvolej **tu** vánici! (s. 30)

O: злой Ярило – **P:** **ten** zlý bůh slunce (s. 22)

O: весну свою угрюмая страна – **P:** svou Vesnu, nevlídná **ta** končina (s. 9)

Ve větě níže bylo kromě ukazovacího zájmena přidáno také přivlastňovací zájmeno *své*.

O: Палатниое письмо имеет смысл. – **P:** Ta malba na zdech má své zákony. (s. 82)

A v tomto případě bylo přidáno také příslovce *tu*. Kromě toho překladatelka název národa *Берендеи* zjednodušila a zobecnila pouze jako *lidé*:

O:

Живется мне не худо, Берендеи

О нынешней зиме не позабудут,

Веселая была,

P:

Ne špatně si tu žijí. Lidé budou

tě tuhé zimy dlouho vzpomínat.

Ta byla veselá; (s. 16)

V posledním příkladu je promluva doplněna o ukazovací zájmeno *tím* a příslovce *tam*.

O:

Из кусточка

Ракитова; пасет в лесу коровок

Да песенки поет.

P:

Tam za **tím** vrbovím

se často dívám. On tam pasává

a zpívá písničky. (s. 26)

Doplňování ukazovacích zájmen je typické pro mluvenou, hovorovou češtinu a jejich dodáním získává text na přirozenosti.

- částice

Překladatelka přidává do textu částici *jak*, která zdůrazňuje intenzitu smutku (první příklad) a nadšení (druhý příklad). Text navíc obohatila o přídavné jméno. Druhý příklad obsahuje částici *nu*, kterou uvozuje výrok doplněný o přivlastňovací zájmeno *svůj*.

O:

печальный вид: под снежной пеленою

Лишенные живых, веселых красок,

Лишенные плодотворящей силы,

Лежат поля остывшие.

P:

Jak smutný pohled: pod příkrovem bílým,

Zbavena živých barev veselých,

Zbavena plodotvorné, živé síly,

Vychladlá leží pole. (s. 10)

O: Веселое гулянье! – **P:** **Jak** je tu veselo! (s. 116)

O: У всякого свой норы и обычай. – **P:** **Nu**, každý má svůj mrav, **svůj** obyčej. (s. 18)

Oslovování pomocí přivlastňovacích, ukazovacích a osobních zájmen

Marie Marčanová velmi často obohacuje český překlad o osobní a přivlastňovací zájmena. České promluvy díky tomu zní více osobněji a živěji. Pro ukázkou uvedu jen několik málo příkladů:

O:

Товарищи: сороки-белобоки

Угрюмые грачи, и жаворонки, ...

...Крикливые, и утки-хлопотуньи,

И мелкие пичужки, - вы озябли?

P:

Mé družky milé, straky štěbetalky,

šedivé vrány, skřiváci vy drobní, ...

...**vy** křiklouni, **mé** kachny povídavé

i drobní zpěváčkové – je vám zima? (s. 11)

O: Купава, Ралучница! – **P:** Купаво, **ty** závistnice! (s. 140)

O: Прекрасная Елена! – **P:** Ты, krásná Jeleno! (s. 132)

O: Прощай, отец! Прощай, и мама! Лес,

И ты прощай!

P: Bud' sbohem, otče! Sbohem, maminko, i ty,

můj lese! (s. 37)

O:

Пчелки, пчелки!

Крылатые, летите ярым поем.

P:

Včelky **mé**, včelky

vy křídlaté, leťtě **vy** celým rojem (s. 76)

O:

Родимая, в слезах тоски и горя

Зовет тебя покинутая дочь.

P:

Má matičko, zde v slzách, stesku, v hoři

tě volá opuštěná dcera **tvá**. (s. 142)

Kontextová specifikace

Překladatelka také přistupuje ke kontextovému doplnění výrazů do promluv, čímž čtenáři usnadňuje pochopení a orientaci v textu. Druhý příklad obsahuje doplnění textu o citoslovce *hle*.

O: за рекой Берендеев посад – **P:** за řekou hradiště, sídlo **cara** Berenděje (s. 9)

O: До утра подождите – **P:** До rána **tady** v **úkrytu** počkejte (s. 15)

O:

Земля,

Покрытая пуховою порошей,

В ответ на их привет холодный кажет

Такой же блеск, такие же алмазы

С вершин дерев и гор, с полей пологих.

P:

Dole pak

hle, země pod příkrovem sněhobílým

na chladný jejich pozdrav odpovídá

svou vlastní září, svými démanty

s vrcholků hor i stromů, svahů, strání (s. 10)

Interpunkční znaménka

V pohádce je velké množství zvolání, vět rozkazovacích a přacích, text díky tomu obsahuje větší množství vykřičníků. Navíc i autorka překladu často sama používá více vykřičníků, které dodávají textu na dramatičnosti. Emoce radosti, obav nebo vzrušení jsou tak vyjádřeny živěji a dynamičtěji.

O:

И для любви погасшей

Возврата нет, Купава.

P:

Pro zašlou lásku,

těž není návratu, Kupavo! (s. 69)

O: Страдательный мужик. – **P:** То же дříč! (s. 116)

O: Не пронесли бы мимо. – **P:** Аť nenesou to jinam! (s. 70)

O: О, диво, полюбила

Снегурочка.

P: Ó, zázrak! Zamilovala se

i Sněhurka. (s. 15)

Názvy dějství a výstupů

O: ДЕЙСТВИЕ ПЕРВОЕ, ДЕЙСТВИЕ ВТОРОЕ

P: PRVNÍ JEDNÁNÍ (s. 38), DRUHÉ JEDNÁNÍ (s. 79)

O: Явление первое, Явление второе

P: 1. výstup (s. 9), 2. výstup (s. 16)

Názvy jednání jsou přeloženy stejně i se zachováním velkých písmen, názvy výstupů jsou přeloženy s použitím řadové číslovky.

Zhodnocení překladu:

Srovnáme-li originál s přeloženým textem, ten český více osobnější, bohatší – toho překladatelka docílila přidáváním citoslovcí do řeči postav, čímž zesiluje emocionální projev hrdinů. Sněhurčiny promluvy mají s přidáním citoslovce *ach* větší hloubku a čtenář se může více vcítit do jejích prožitků. Marie Marčanová velmi hezky text obohatila o různé způsoby jejich překladu (*ay – uhuhú, hola, hej*).

Přidávání přivlastňovacích a osobních zájmen zase vedlo ke zdůraznění těsnějších vazeb mezi postavami, a proto je český překlad na některých místech více osobnější. Má také poetičtější nádech a oproti originálu jsou výrazové prostředky jemnější. Doplněním různých slovních druhů překladatelka dělá text přirozenější pro českého čtenáře.

8.4. PŘEKLAD ZDEŇKY PSŮTKOVÉ: V. P. KATAJEV – HORA

Zdeňka Psůtková (1929-2001) byla spisovatelka, koncertní pěvkyně a překladatelka. Zaměřovala se na překlad děl z angličtiny, němčiny, francouzštiny, a především z ruštiny, ze které jí vyšla téměř stovka překladů. Vystudovala český a ruský jazyk na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Působila jako redaktorka v nakladatelství Naše vojsko a redaktorka literární redakce v Československém rozhlasu Praha, kde také působila jako autorka pořadů o literárních a hudebních osobnostech. Napsala také několik scénářů pro Českou televizi. Své překlady i vlastní tvorbu často publikovala v časopisech. Od 90. let 20. století anonymně překládala dětské knížky. Některé práce podepisovala pseudonymem Zdeňka Holarová. (Obec překladatelů, C2016-2024d, online).

V. P. Katajev (1897-1986) byl ruský spisovatel, dramatik a novinář.

Povídka *Hora* (v originále *Гора*) vyšla v roce 1927 v časopise *Новый мир*. Do češtiny ji přeložila Zdeňka Psůtková a byla uvedena ve sborníku *Ohnivě řeky (prózy a písně dvacátých let)* vydaném Lidovým nakladatelstvím v Praze v roce 1987. Příběh vypráví o nelehkém výstupu na krymskou horu Aj-Petri ztíženém nevlídným počasím a náročným terénem. Samotného vrcholu hrdinové nedosáhnou, dostanou se ale k poledníku, který leží nedaleko nejvyššího bodu hory Aj-Petri.

Vybraný úryvek pochází ze samého začátku povídky, kdy se výprava nachází v autě na začátku trasy. Většina textu je věnována popisu krajiny a okolních přírodních památek.

Vlastní jména

V ruštině jsou cizojazyčná jména transkribována, v českém jazyce je jméno řeckého boha Prométhea přepsáno podle výchozího jazyka.

O: как счастливого **Прометея** (s. 66) – **P:** jak šťastný **Prométheus** (s. 265)

V povídce vystupuje vypravěč, jehož jméno neznáme, jelikož povídka je psána v ich-formě. Další dva hrdinové jsou Степан Васильевич (s. 67) – Stěpan Vasiljevič (s. 263), jehož jméno je transkribováno, a vedoucí observatoře профессор N (s. 65) – profesor N. (s. 263).

Zeměpisné názvy

Děj povídky se odehrává na poloostrově Krym a obsahuje spoustu zeměpisných názvů. Překladatelka pro jejich přepis používá transliteraci. Některé názvy označují, o jaké místo se jedná, již v originálu, např.:

O: тень Ай-Петри (s. 63) – **P:** stín Aj-Petri (s. 261)

O: Водопад Учан-су (s. 62) – **P:** vodopád Učan-su (s. 260)

O: Никитский сад (s. 63) – **P:** Nikitskou zahradu (s. 261)

O: плоская вершина горы Шишко (s. 64) – **P:** plochý vrcholek hory Šiško (s. 262)

Zeměpisné názvy, které v originálu nejsou blíže specifikovány, ani překladatelka blíže neurčuje:

O: В Ливадии (s. 67) – **P:** v Livádii (s. 265)

O: Ай-Тодор (s. 63) – **P:** Aj-Todor (s. 261)

O: были видны и Алупка, и Массандра, и Ялта, и Гурзуф (s. 63)

P: bylo vidět současně Alupku, Massandru, Jaltu, Gurzuf (s. 261)

Je možné, že autor povídky předpokládá čtenářovu znalost těchto míst, takže je blíže nespecifikuje. Překladatelka také blíže neurčuje, o jaká místa se jedná. V kontextu povídky to ani není úplně nutné, jde totiž pouze o místa, kterými hrdinové projíždí. Čtenář přitom ví, že se jedná o jih krymského poloostrova.

Kulturní reálie

V překladu kulturních pojmů překladatelka nemá určenou jednotnou metodu jejich překladu. Uchyluje se k transliteraci, např.:

O: татарскую мажару (s. 63) – **P:** tatarské mažáry (s. 261)

Mažára je velký dlouhý vůz zapřažený do páru koní. Překladatelka v textu nepoužívá vysvětlivky pod čarou.

Překlady, např.:

O: эмира бухарского (s. 62) – **P:** bucharského emíra (260)

Emír je islámský titul, který na Středním východě označuje vysokého vojenského představitele (Britannica, 2024, online).

A také přibližnému překladu a naturalizaci, např.:

O: напились в хижине черного турецкого кофе с **каймаком** (s. 65)

P: a v chatrči jsme vypili šálek turecké kávy se **smetanou** (s. 263)

Каймак se podobá sražené smetaně.

Známa ruská délková míra *versta* je nahrazena českou délkovou mírou *kilometr*. Překladatelka přidala slovo *takové*, což označuje, že se nejedná přesnou vzdálenost.

O: ...следовало итти **три версты** пешком. (s. 64)

P: ...se muselo pěšky, **takové tři kilometry**. (s. 261)

Z výše uvedených příkladů je vidět, že překladatelka pro převod reálií střídá exotizační a naturalizační překladatelskou strategii. Snaží se pravděpodobně vyvážit autentičnost výchozího textu a zároveň udělat český text srozumitelnějším a přijatelnějším pro cílového čtenáře.

Přidávání osobních zájmen

O: Впереди поднимался горный хребет ... (s. 62)

P: Před **námi** se tyčil horský hřeben ... (s. 260)

O: Ветер рвал шляпу. (s. 63)

P: Vítr **mi** rval klobouk (s. 260)

Přidáváním osobních zájmen je český text přirozenější a má osobnější tón. Čtenář se tak může více vcítit do děje povídky a lépe si představit konkrétní situace.

Přidávání dalších slov

Překladatelka do textu přidává celou řadu dalších slovních druhů – podstatná jména, přídavná jména, zájmena, slovesa, částice, příslovce. Tím lépe vystihuje kontext příběhu a pomáhá čtenáři lépe si představit situaci, český text je tedy explicitnější a také mírně delší než ruský.

O: До **Ливадии** мимо нас пронеслось назад множество встречных машин. (s. 62)

P: **Cestou do Livádie** nás mýjela spousta aut. (s. 260)

O: вытекала в раковину неподвижная вода (s. 63)

P: vytékal do mušle nehnutý **oblouk** vody (s. 261)

O: С **их хребта** сползали тучи. (s. 68)

P: Z **horských hřbetů** slézala mračna. (s. 266)

O: Но чем ниже, тем становилось светлее и мягче. (s. 67)

P: ale čím níž jsme **se sestupovali**, tím bylo **kolem nás** víc světla a vlídnosti (s. 265)

O: пробоval болты (s. 66) – **P:** prověřoval **pevnost** šroubů (s. 264)

O: – Вот они, крымские денечки, ... (s. 66)

P: „Tak tady **je máme, ty naše milé** krymské dni“ ... (s. 264)

O: Автомобиль, уже pokrytý bílou krymskou pyľľu, vyňes nas iz Ялты (s. 62)

P: Z Jalty jsme se vyhoupli v automobilu, pokrytém **vrstvou** bílého krymského prachu. (s. 260)

O: Мы должны были **ego** преодолеть. (s. 62)

P: Ten **hřeben** jsme museli překonat (s. 260)

O: ...и тянул канительную сказку о том, что, мол, по усам текло, а в рот не попало. (s. 62)

P: ...a snul nekonečnou báj o tom, že jsme **medovinu, víno** pili, po bradě teklo, do úst nenateklo (s. 260)

U posledního příkladu překladařka přidala konkrétní názvy lihovin, které hrdinové pili. Navíc vytvořila na konci věty hezký rým, který v původním textu nevznikl. Ten zajistil plynulost a rytmus textu, ve srovnání s ruským originálem je také příjemnější na čtení.

Přidání částice:

O: Зато, прошу взглянуть, - десятого августа до половины примерно четвертого было пасмурно, а потом все-таки разгулялось... Разгуля-алось! Вот – оно – как! (s. 66)

P: Ale zato se laskavě podívejte na desátého srpna, skoro do půl čtvrté bylo zamračeno, ale pak se to přece jenom rozešlo... Rozešlo se to, **ano, ano!** Tak je to!“ (s. 264)

Dvojím přidáním částice *ano* do promluvy profesora N je jeho vyjádření živější a nadšenější.

Přidání příslovce:

O: все повышался (s. 62) – zvedala se výš a **výš** (s. 260)

Přidáním příslovce *выш* překladatelka zdůraznila postupné stoupání, které do promluvy vneslo větší dynamiku, větě také dodává rytmus a přispívá k dramatickému efektu textu.

Vynechání slov a zkrácení souvětí

Některá slova jsou překladu naopak vynechána, překladatelka tím text zjednodušuje, např.:

O: Стволы сосен закрутились за передними стеклами **машины**, как карандаши... (s. 63)

P: Kmeny borovic se roztančily před předním sklem jako tužky... (s. 261)

O: Шерстяное **автомобильное** пальто, казавшееся внизу неуместно теплым... (s. 63)

P: Vlněný kabát, který mi v Jaltě připadal až příliš teplý... (s. 261)

O: Хозяин нашего пансиона, тучный мужчина с бабьим голосом, **бывший граф**, торговал у охотника-туземца дичь и обещал дамам к ужину замечательных перепелок. (s. 65)

P: Vedoucí našeho penzionu, tělnatý muž ženského hlasu, vyjednával s místním lovcem koupi zvěřiny a sliboval našim dámám k večeři báječné křepelky. (s. 263)

O: Шофер вышел из хижины и **стал заводить мотор**. (s. 65)

P: Šofér vyšel z chatrče k autu. (s. 263)

Univerbizace

O: цвета **серебряной шоколадной бумаги** (s. 68) – **P:** barvu **staniolu** (s. 266)

Překladatelka se rozhodla použít konkrétní pojem *staniol*, který je v cílovém jazyce srozumitelný a obvyklý (doslovný překlad *stříbrný čokoládový papír* by v tomto případě působil neobratně).

Přívlastek shodný a neshodný

V ruštině neshodné přívlastky překládá překladatelka do češtiny jako přívlastky shodné.

O: дома Ялты (s. 62) – **P:** jaltské domy (s. 260)

O: помощник шофера (s. 67) – **P:** šoférův pomocník (s. 265)

O: свет ацетилена (s. 67) – **P:** acetylenové světlo (s. 265)

O: лысая голова Ленина (s. 66) – **P:** Leninova lysá hlava (s. 265)

Překladatelka zaměňuje neshodné přívlastky za přívlastky shodné, jelikož lépe zapadají do českého jazykového prostředí, zohledňuje tím českého čtenáře.

Přirovnání

V textu je barvitě líčení přírody, autor často používá nejen při jejím popisu přirovnání, např.:

O: круто спускался по обрывистому кустарнику, **ведя за собой, как по поводу, машину.** (s. 67)

P: Střemhlav klesalo po srázu, zarostlém křovinami, a **jako na provázku za sebou vedlo automobil.** (s. 265)

O: Одна за другой, **как льдины, они плыли** по ясному небу... (s. 67)

P: Jedno po druhém se odpoutávalo **jako kra a plulo** po jasném nebi... (s. 266)

O: Его темное брови были прямолинейно сдвинуты, **словно запирали суровое, молодое лицо** на задвижку. (s. 65)

P: Tmavé obočí bylo zachmuřeno v jedné lince, **jako by uzavíralo jeho mladický drsný obličej** zdrhovadlem (s. 263)

O: Несколько низких одноэтажных построек больничной белизны и скромности... (s. 64)

P: Pár přízemních baráček, **bílých a nenápadných jako nemocnice**... (s. 262)

O: ...но она с быстротой порохового шнура сгорела... (s. 63)

P: ...jenže cigareta **shořela vzápětí jako zápalná šňůra**... (s. 260)

O: По мерцающему его полю **длинной тенью** прошла моторная лодка. (s. 68)

P: Po jeho blankytné ploše **proplula motorová loď jako podlouhlý stín** (s. 266)

Překladatelka užívá přirovnání s podobným účinkem obvyklá v českém jazyce.

Obrazná vyjádření

Zdeňka Psůtková používá k obohacení textu obrazná vyjádření (např. básnický přívlastek, personifikaci), která navozují určitou citovou atmosféru, např.:

O: Впереди поднимался горный хребет, весь в мелкой мерлушке растительности. (s. 62)

P: Před námi se tyčil horský hřeben, **zachuťlaný** v drobných rostlinkách jako v mušelinu. (s. 260)

O: Уже **была** синяя ночь. (s. 67)

P: Už **nadešla** modrá noc (s. 265)

O: Они **возникали** вдруг, из-за резких поворотов... (s. 62)

P: **выноřovala** se z ostrých zatáček znenadání... (s. 260)

Překladatelčina obrazná vyjádření a poetizace textu přispívají k bohatšímu popisu. Text je pro čtenáře přitažlivější, má poetičtější rozměr a jeho umělecká hodnota je vyjádřena důrazněji. Poetizace v uměleckém textu je důležitým prostředkem pro dosažení estetického dojmu na čtenáře.

Změna slovosledu

O: Справа, слева, сзади передвигались, **меняя топографию**, горбы, плоскогорья и долины, кудряво-поросшие кустарником, густо напудренным вблизи шоссе меловой пылью. (s. 62)

P: Zprava, zleva, zezadu se hrnuly vypouklé hrby, plošiny, údolí, zarostlá kadeřavými křovisky, poblíž silnice sytě zapudrovanými jemným prachem, a **ustavičně měnily polohu**. (s. 260)

V českém textu je velmi často změněn slovosled, čehož si můžeme všimnout i v dalších příkladech u dalších kategorií analýzy. Český i ruský jazyk sice oba mají slovosled volný, i přesto se ale od sebe liší. Přechodníkovou vazbu s podstatným jménem, která se váže na hlavní větu, překladatelka přesunula až na úplný konec českého souvětí, jelikož tak zní v českém jazyce přirozeněji.

Dělení vět

V českém textu jsou dvojtečka nebo středník zaměňovány za tečku a novou větu:

O: Теперь вдруг оно открылось: я услышал хриловатый, сорванный ветром голос... (s. 65)

P: Teď se jeho obličej náhle otevřel. Zaslých jsem ochraptělý hlas, rozmazaný větrem... (s. 263)

O: Там белели игрушечные улицы, кипарисики и дома Ялты; на рейде качались сложившие оружие яхты; серый мол лежал поперек моря; подошва горы отражалась почти черной зеленью под сваями поплавок; вокруг маяка в воздухе плавали чайки... (s. 62)

P: Běly se tam drobounké ulice, cypřišky jako hračky a jaltské domy. V zálivu se kolébala plachetnice se spuštěným plachtovím. Šedivé molo se vtínalo šikmo do moře. Pata hory se odrážela pod pilotami přístavních hospůdek jako černo zelená skvrna. Maják obeplouvali kroužící rackové... (s. 260)

O: Я бросил опустошенный окурок на ветер и не успел рассмотреть, что с ним стало; возможно, что он сделался спутником земли и остался туманно висеть за поворотом, над неподвижными рогами волов, запряженных в длинную татарскую мажару с круглым полотняным верхом, возле вделанной в стену львиной головы, из пасти которой вытекала в раковину неподвижная вода. (s. 63)

P: Zničený nedopalek jsem odhodil do větru a ani jsem nestačil zrakem zachytit, co se s ním děje. Možná se stal souputníkem planety Země a jako zamžená skvrna se zavěsil za zatáčkou nad nehybné rohy volů, zapřažených do dlouhé tatarské mažary s oblou plátěnou střechou, před lví hlavou, vtesanou do zdi. Z její tlamy nepřetržitě vytékal do mušle nehnutý oblouk vody. (s. 261)

O: Мы добежали до глобуса и, скользя подошвами по гляncу первой ступени, сочли своим долгом похлопать ладонью поверхность большого шершавого шара, скупо разграфленного географической сеткой. (s. 64)

P: Rozběhli jsme se k němu. Podrážky nám klouzaly na lesklém schodu. Pokládali jsme za svou povinnost potřepat dlaní povrch velké drsné koule, pokryté řídkou zeměpisnou mřížkou. (s. 262)

Používání středníků je v ruských souvětích velmi běžné, v českém jazyce tolik frekventovanými nejsou, jelikož mohou být obtížná na porozumění. Překladatelka do českého textu tyto interpunkční znaménka nepřenáší. Kratší souvětí jsou také jednodušší na pochopení,

překladatelka se tak českému čtenáři snaží zajistit srozumitelnost textu a posílit komunikační účinek. Tato metoda dělení vět (parcelace) pomáhá lépe se orientovat v textu a pochopit obsah sdělení.

Změna ve větné skladbě

Samostatný větný člen překladatelka nahradila osamostatněným větným členem:

O: За под'емом последовал такой же крутой, извилистый спуск; затем снова под'ем. (s. 62)

P: Po výstupu následovalo zjevně prudké, klikaté klesání. Znova stoupání. (s. 260)

Použitím osamostatněného větného členu překladatelka zdůraznila informaci o stoupání.

Přechodníkové vazby

V povídce se přechodníky nevyskytují tak často, v českém překladu je překladatelka nahrazuje větami hlavními a vedlejšími, tzn. že text tzv. rozvolňuje.

O: Помощник шофера почти лешал на подложке, **вглядываясь** в дорогу. (s. 67)

P: Šoférův pomocník málem visel na stupátku, **aby dohlédl** na silnici (s. 265)

O: Разноцветные сиропы, **воспламеняя жажду**, горели в распахнутых буфетах. (s. 67)

P: V otevřených bufetech plály pestrobarevné sirupy a **rozněcovaly žízeň**. (s. 265)

O: Он неуклюже ходил по своей большой белой лаборатории, **показывая барометры**, барографы... (s. 66)

P: Nemotorně se procházel po své rozlehlé bílé laboratoři, **ukazoval nám barometry**, barografy... (s. 264)

O: Иногда дорога подходила вплотную к круглому боку горы и, **огибая его**, шла в свисте свисающей сверху лозы, ... (s. 62)

P: Občas se silnice přiblížila až k oblému boku hory, **podél něho** se pak hnala vzhůru, provázena svištěním svěšených haluzí, ... (s. 260)

Zhodnocení překladu:

Užitím obrazných pojmenování, přidáváním slov, změnou větné stavby a používáním přirovnání je český překlad bohatší a čtenáři přináší ze čtení větší požitek. Zdeňka Psůtková více přibližuje prostředí, ve kterém se postavy pohybují, a jejich chování. Především obrazná pojmenování jsou velmi hezkým příkladem obohacení textu, který nese poetičtější rozměr. Velmi často je text obohacen o doplněná slova, kterými je přiblížena kontextová situace. To pomáhá čtenáři k orientaci v textu a snazší představivosti.

Přesto zůstává překlad přehledný a srozumitelný. Kratší větné celky místo složitých souvětí zajišťují plynulost textu a lepší orientaci v něm. Překladatelka tím zohledňuje české prostředí, ve kterém není používání spojovníků tak běžné, navíc krátkými větami zaručuje čtenářovo pochopení textu.

Při převodu reálií je používána exotizační i naturalizační překladatelská strategie, čímž překladatelka zachovává vyvážený balanc v autentičnosti textu a přiblížení textu českému čtenáři.

8.5. PŘEKLAD LUDMILY DUŠKOVÉ: I. E. BABEL – IVAN-A-MARJA

Ludmila Dušková (1932-2010) byla překladatelka z ruštiny a redaktorka v nakladatelství Odeon v Praze, kde se zaměřovala především na ruskou literaturu. Vystudovala ruštinu a češtinu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Jejím manželem byl Václav Daněk, básník a překladatel z ruštiny a dalších jazyků. Její překladatelská práce je velice rozsáhlá, zaměřuje se především na ruskou klasickou a soudobou beletrii a memoáry (Obec překladatelů, 2016, online).

I. E. Babel (1894-1940) byl ruský prozaik a dramatik. Jeho povídka *Ivan-a-Marja* (v originále *Иван-да-Марья*) byla napsána v r. 1928 a vyšla v r. 1932. Příběh vypráví o vojenském životě na parníku jménem Ivan a Marja. Děj povídky se odehrává během ruské občanské války v 20. letech 20. století.

Do češtiny ji přeložila Ludmila Dušková. Vyšla v roce 1996 v nakladatelství Aurora v Praze v knize *Zapomenuté povídky*. Kniha obsahuje dvě Babelovy povídky a jeho osobní korespondenci. Ludmila Dušková ji opatřila také úvodem a edičními poznámkami.

Vybraný úryvek pochází z dialogu dvou mužů na parníku.

Vlastní jména

O: Самолетский пароход «Иван-да-Марья» - **P:** výletní rychloparník Ivan-a-Marja (s. 24)

První jméno se objevuje již v samotném názvu povídky. Jedná se o název parníku. Překladatelka se rozhodla pro zachování ruské podoby a název parníku přepisuje se zachováním spojovníku.

K přepisu vlastních ruských jmen je použita metoda transkripce, čímž je českému čtenáři přiblížena atmosféra ruské kultury. U příjmení *Мальшев* je pozměněna poslední samohláska. Ukázka přepisu jména *Алеша* pochází ze zvolací věty, proto je v českém textu užitá forma vokativu *Aljošo*.

O: Сергей Васильевич Мальшев, Лисей, Алеша

P: Sergej Vasiljevič Malyšov (s. 21), Lisej (s. 25) Aljošo (s. 29)

V textu také můžeme narazit na cizí vlastní jména a názvy. Ruský jazyk se řídí pravidly transkripce z jazyka původu jména, v českém jazyce je slovo přepsáno z výchozího jazyka:

O: Большое село **Фриденталь** – **P:** velká vesnice **Friedentahl** (s. 30)

O: В трактир **Карла Бидермаера** – **P:** do krčmy **Karla Biedermayera** (s. 23)

Tvar českého příjmení překladatelka přizpůsobila českým morfologickým pravidlům:

O: Уральские казаки, соединившись с чешским батальоном майора Воженилика.

P: Uralští kozáci se spojili s českým praporem majora Voženílka. (s. 24)

Ruské reálie

V ruském textu je velké množství názvů kulturních reálií. Překladatelka při jejich překladu hojně používá metodu transkripce, např.:

O: Екатеринского **вельможи** – **P:** **velmož** z časů carevny Kateřiny (s. 24)

Pojem velmož má v českém jazyce dva významy – může se jednat o člena vysoké šlechty nebo vlivného jedince (např. magnát) (SSJČ, 2011f, online). Podle kontextu věty jde spíše o první význam.

O: Шел серый дух **самогона** – **P:** táhl sirný smrad **samohonky** (s. 25)

Samohonka je v ruském prostředí podomácku vyrobená kořalka (SSJČ, 2011b, online).

O: Самовар – **P:** samovar (s. 28)

V ruském prostředí se samovarem označuje přístroj na vaření vody, je používán zejména k přípravě čaje (SSJČ, 2011c).

O: К колесам **тачанки** – **P:** k okovaným kolům **tačanky** (s. 30)

Táčanka je označení pro lehký vozík nebo bryčku (SSJČ, 2011d, online). Překladatelka přidala přídatné jméno k popisu kol, aby si čtenář mohl pojem lépe představit.

O: Уезд в Самарской губернии – **P:** újezd v Samarské gubernii (s. 21)

Újezd je správní obvod, který je součástí gubernie (SSČJ, 2011e, online).

Překladatelka v textu nevyužívá žádných vysvětlivek pod čarou či vnitřních vysvětlivek. Nechává tedy na čtenáři, aby si v případě neznalosti těchto pojmů zjistil význam sám, čímž mu rozšiřuje znalosti o ruské kultuře.

U překladu peněžních měn se překladatelka uchyluje k exotizaci. Překladatelka touto metodou přibližuje ruské prostředí a atmosféru, a může si to bez dalšího vysvětlování dovolit také právě proto, že jde o realii v českém prostředí známou:

O: шестьдесят копеек, десять рублей

P: šedesát kopějek (s. 22), deset rublů (s. 22)

Stará ruská jednotka hmotnosti funt (z předrevolučního prostředí) se rovná 409,5 g, což je téměř půl kilogramu (SSJČ, 2011a, online). Překladatelka jednotku funt zaměnila za českou jednotku kilo, pravděpodobně s ohledem na čtenáře, jelikož tato stará ruská míra nemusí být obecně známá. Věcný obsah zůstává prakticky nezměněn.

O: Фунт хлеба – **P:** půl kila chleba (s. 22)

Stejně tak je tomu u délkové jednotky *versta*, kterou překladatelka zaměnila za českou jednotkou *kilometr*. Tato překladatelská metoda přibližného překladu (zaměnění ruské realie za českou) byla také častou:

O: Проходил в двадцати верстах от Баронска – **P:** vedl dvacet kilometrů od Baronska (s. 23)

Versta měří 1066,781 metrů. Přibližný překlad je vhodný, jelikož obsahu nijak neublíží.

O: в шерстяных фуфайках – **P:** ve vlněných kacabajkách (s. 22)

Фуфайка je hovorový výraz pro kazajku či kamizolu, *kacabajka* je lehký ženský kabátek.

Z uvedených příkladů je patrné, že v českém textu se čtenář seznamuje s množstvím předmětů a výrazů typických pro ruské prostředí. Překladatelka tím zachovává autentičnost původního textu, posiluje jeho atmosféru a přibližuje ruské prostředí čtenáři.

Obecná čeština, hovorové výrazy

V dialozích mužů, kteří se nacházejí na palubě parníku, překladatelka používá i obecnou češtinu. Její použití je žádoucí. V ruské promluvě se totiž vyskytuje příslovce *вот*, které můžeme považovat za hovorové. Užívání obecné češtiny a hovorových výrazů je pro neformální mluvenou řeč typické, rozhovory mezi postavami jsou tak více autentické. Ruština nedisponuje podobnými morfologickými prostředky vyjádření nespisovnosti jako čeština a nemá jazykovou vrstvu srovnatelnou s obecnou češtinou.

O: **Вот** ты какой, – сказал с полу Коростелев. – Продолжай то, что ты говорил... Мучай нас, если хочешь...

P: „Ty **seš** ale,“ řekl z podlahy Korostěljov, „no tak, jen pokračuj... muč nás, jak je libo...“ (s. 25)

V dalších příkladech překladatelka také zachovává neformální a přirozený styl promluv (např. neformální oslovení), používá stejně jako v originále hovorové výrazy, použití rysů obecné češtiny neformální projev ještě více prohlubuje:

O: - Что ты, **друг**, об Калуге знаешь, - успокоительно сказал Лисей, - в Калуге, я тебе скажу, знаменитый народ живет: великолепный, если желаешь знать, народ...

P: „**Jó** Kaluga, **kamaráde**, co ty víš,“ konejšivě povídá, „v Kaluze **žijou krásný** lidi, **nádhernej** lid, jestli chceš něco vědět...“ (s. 26)

O: И еще получишь... - **P:** а **если** ti to nestačí (s. 26)

O: Все об Расее бьются, все Расею жалеют...

P: „**bijou** se **во** Rus, **bijou** a **bijou**, všem je Rusi líto...“ (s. 27)

O: - Польный, - сказал он в рупор.

P: „Na **plný** obrátky, řekl do trubky. (s. 28)

O:

- С какими детьми?

- Дети не учатся – сказал рулевой, ворочая кругом, - дети **воры** будут.

P:

„S **jakejma** dětma?“

„Дети se **neučeј**,“ řekl a otočil kormidlem, „z dětí budou **chmatáci**.“ (s. 28)

V ruském textu má slovo *воп* spíše pejorativní konotaci a vyvolává negativní asociace. Překladatelka se rozhodla použít slangové slovo *chmatáci* (synonymum ke slovu zloděj), které do kontextu výpovědi s obecněčeskými tvary dobře zapadá.

Jeden z hrdinů povídky je Lotyš. Jeho znalost ruského jazyka není dokonalá a v originále se tato skutečnost projevuje v syntaktické chybě (následující příklad) nebo v nezvyklých obratech, které jsou sice vyjádřeny správně a srozumitelně, rodilý mluvčí by se ale pravděpodobně vyjádřil jinak.

O: Российскому человеку выпить требуется, - латыш говорил с акцентом, **у российского человека душа мало-мало разошлась**, и тут достать негде...

P: „Rus chce **pyt**,“ říkal Lotyš s akcentem, „duše **ruského** člověka **chytyla** slinu, ale tady vodku nemá... (s. 25)

Překladatelka chyby v ruském jazyce do češtiny přenáší použitím gramatických a pravopisných chyb a rysy hovorové češtiny, např. i zde:

O: — Вот никоим образом не пойму - **P:** „Já to za **živej svet** nepochopím“. (s. 26)

Záměna větných členů

V některých případech se mění přívlastek neshodný na přívlastek shodný. Překladatelka tím přibližuje text české tradici, v níž je používání shodných přívlastků častější.

O: Чулки Гулливера – **P:** gulliverovské punčochy (s. 23)

O: Шелкую реку волос Коростелева – **P:** hedvábné proudy Korostěljovových vlasů (s. 26)

Přirovnání

Překladatelka obohacuje text použitím přirovnání k zachycení detailů. Text je tím obohacen a čtenář si lépe dokáže představit popisované situace. Přirovnání jsou častým prvkem v uměleckých textech, jelikož dělají jazyk bohatším.

O: Саженный детина – **P:** chlap **jak hora** (s. 23)

O: Он подошел к воде и оборвал.

P: přistoupil až k vodě – a zmlkl, **jako když utne**. (s. 25)

Doplňování slov

Překladatelka přistupuje k doplňování slov či vět, nejčastěji pro doplnění informací, o kterých se překladatelka domnívá, že je čtenář nemusí mít:

- Vložení věty

O: Неподалеку от Саратова, на прибрежной станции Увек, товары были перегружены на баржу.

P: Kousek za Saratovem **vedla železnice po břehu Volhy** a právě tam, na nádraží v Uveku, jsme přeložili zboží na vlečnou loď. (s. 21)

- Podstatné jméno

O: Солнце сияло на вершинах пшеничных холмов.

P: Slunce zářilo i na kopulích pšeničných hromad **ve vozech**. (s. 22)

O: Перед нами ставили банки с кислыми огурцами.

P: A stavěly před nás **na stůl** láhve kyselých okurek. (s. 23)

U příkladu výše je text přidáním výrazu *na stůl* explicitnější než ruský originál.

O: Лисей сложил пухлые руки и посмотрел на латыша сбоку.

P: Lisej složil buclaté ruce **do klína** a úkosem pohlédl na Lotyše. (s. 25)

O: Из дальних мест приезжали на верблюдах.

P: **Lidé** z dálných míst přijížděli na velbloudech. (s. 22)

- Zájmeno

O: Обитатели Песков и Охты, обыватели пригородов, обледеневших в желтой моче, мы каждый вечер наново чувствовали себя завоевателями.

P: **My** z Písků a Ochty, **my** lidé periférie s jejich ledovým křísem žluté moči, jsme se večer co večer znovu cítili vítězi. (s. 23)

- Cítoslovce

O: с воем забрался под стол.

- Россия, - выл он, протягивая руки, и колотился, - Россия...

P: S vytím zalezl pod stůl.

„Ó Rusi,“ vyl, napřáhoval ruce a kymácel se, „Ó Rusi...“ (s. 26)

Přidáním citoslovce „vytí“ *Ó* je text zajímavějším a obraznějším.

- Ustálené slovní spojení

O: Мы летели во мраке. – **P:** Letěli jsme **tmou tmoucí**. (s. 27)

Vypouštění slov, zjednodušení textu

O: В эту экспедицию я попал конторщиком.

P: Do expedice jsem se dostal jako účetní. (s. 21)

Český překlad zachycuje význam věty bez nutnosti překladu slova *эту* – i bez tohoto slova zní české věty přirozeně.

Syntaktická rekonstrukce

Překladatelka zachovává plynulost textu tak, že spojuje věty, které jsou si syntakticky podobné a mají společný obsah. Z původně dvou oddělených vět v originálním textu se stává jedno dlouhé souvětí:

O: Степь, прилегающая к Баронску, покрыта таким тяжелым золотом пшеницы, какое есть только в Кавказе. Она завалена коронами подсолнухов и масляными глыбами чернозема.

P: Step přilehlá k Baronsku byla porostlá tak těžkou zlatou pšenicí, jaká se dá vidět jen v Kanadě, prohýbala se pod korunami slunečnic a leskla se mastnými hroudami černozemě. (s. 22)

O: Наружная сторона брычек была закрашена обыкновенно синим глубоким тоном. В нем горели восковые яблоки и сливы, тронутые солнечным лучом.

P: Vnější boky bryček byly obvykle podmalovány sytě tmavou modří a na ní svítily pod dotekem slunečních paprsků voskové slívy a jablka. (s. 22)

Interpunkční znaménka

V českém textu je zachována struktura ruských vět, ve kterých jsou často k oddělení používány středníky. Ludmila Dušková respektuje ruskou podobu textu a středníky přenáší i do textu českého. Středníky v českých větách nejsou tak typické, jako např. čárky nebo tečky, i přesto se s nimi můžeme setkat.

O: Малышев рассчитал верно; торговля пошло ходко.

P: Malyšov uvažoval správně; obchody se hýbaly. (s. 22)

O: Колонисты медленно всходили на баржу по трапу; деревянные их башками стучали, как колокола твердости и покоя.

P: Kolonisté pomalu vcházeli na vlečnou loď po můstku; dřeváky klapaly jako zvony zvěstující tvrdost a klid. (s. 22)

O: Лунные перекладыны дрожали на реке, тьма была легка; она отступала к прибрежному песку; в порванном неводе загибались светящиеся черви.

P: Měsíc kladl přes řeku chvějivé lávky; tma byla lehounká; couvala až k písčitému břehu; v potrhaném nevodu rejdivly a bíle pobleskovaly ploštěnky. (s. 23)

Zhodnocení překladu:

Ludmila Dušková často volí exotizační překladatelskou strategii, kterou českému čtenáři přibližuje ruskou kulturu. To se projevuje především v transkripci pojmů ruské národní kultury a v přepisu ruských vlastních jmen. Čtenáře tím obohacuje a rozšiřuje mu znalosti o výchozí kultuře. Méně překladatelka využívá také opačnou, naturalizační neboli domestikační strategii, kterou naopak výchozí text přibližuje české kultuře.

Obraznější jazyk je dosahován doplněním přirovnání nebo ustáleného slovního spojení. Pro překladatelku je důležité zachování plynulosti textu, nebojí se vypustit nadbytečné výrazy nebo přidat slovo, které čtenáři pomáhá se v textu lépe orientovat. Text překladu je explicitnější než text originálu.

8.6. PŘEKLAD ALENY MACHONINOVÉ: LJUDMILA ULICKÁ – PŘÍPAD KUKOCKIJ

Alena Machoninová (1980) je překladatelka z ruštiny. Vystudovala rusistiku a komparatistiku na Univerzitě Karlově v Praze, poté pobývala v Moskvě, kde působila jako lektorka českého jazyka na Moskevské státní univerzitě. Píše a přednáší o ruské literatuře 20. a 21. století. Je autorkou několika doslovů, k vydání připravila také *Dějiny ruské moderny* své učitelky Miluše Zadražilové. V r. 2023 publikovala svůj vlastní román *Hella*, za který získala v r. 2024 cenu Magnesia Litera (maraton, online).

Ljudmila Ulická (1943) je jedna z nejčtenějších ruských spisovatelek, prozaička, dramatička, lidskoprávní aktivistka, jejíž romány často vypráví o historických a tabuizovaných tématech. Originální text (*Казус Кукоцкого*) vyšel v nakladatelství AST v Moskvě roku 2012 (původní datum publikování knihy je rok 2000).

Český překlad knihy *Případ Kukockij* vyšel v nakladatelství Paseka v Praze roku 2018. Součástí knihy je i doslov překladatelky. Autorkou překladu je Alena Machoninová. Podle Online katalogu Národní knihovny v českém prostředí vyšlo celkem 6 překladů Ludmily Ulické – Alena Machoninová přeložila pět z nich, šestý je dílem Heleny Frankové.

Hlavní postavou knihy *Případ Kukockij* je nadaný lékař Pavel Alexejevič Kukockij, který bojuje za právo žen na potrat, které jim bylo odepřeno v roce 1936. Do života mu vstoupí sirotek, dítě jeho zesnulé sousedky, která zemřela v důsledku nelegálního potratu. V románu jsou sledovány také osudy jeho ženy Jeleny, dcery Táni, Tomy a rodinné přítelkyně Vasilisy. Příběh zpracovává téma dlouhodobé ztráty paměti (jak lidské, tak i kulturní).

Vybraný úryvek (příloha X) pochází ze čtvrté kapitoly třetí části románu (celkem je román rozdělen na čtyři části). Zdravotní stav Jeleny, a především její paměť se začíná postupně zhoršovat, zapisuje si proto své myšlenky a denní činnosti do sešitu. Příběh je prezentován v ich-formě, jelikož se jedná o její myšlenky (např. *Ráno jsem vypila čaj, snědla chleba se sýrem, ale pak jsem na to zapomněla a ještě jednou jsem přišla do kuchyně, abych se nasnídala*). Zbytek knihy je ale veden převážně v er-formě.

Ve vyprávění se střídá minulý a přítomný čas (např. *Z práce mi přivezli rýsovací prkno. Zabírá polovinu pokoje. Zeptala jsem se, jestli by se nedalo postavit jinam. Ukázalo se, že ho přivezli už před týdnem. Překvapilo mě to. ... Ptát se je mi trapné. Moc se snažím chovat se správně...*).

U **převodu ruských jmen** volí překladatelka postup transliterace i transkripce, např.:

О: Василиса, Томочка, Исаак Вениаминович, Галина Ивановна

Р: Vasilisa, Tomočka, Isaak Veniaminovič, Galina Ivanovna – transliterace

Ale:

О: Павел Алексеевич, Елена

Р: Pavel Aleksejevič, Jelena – transkripce

Ruská příjmení žen jsou připodobněna českým příjmením končícím na -ová, např.: Тома Полосухина – Тома Polosuchinová, бабка Шура Зудова и молдаванка Дора Гергел – babka Šura Zudovová a Moldavanka Dora Gergelová, Лизелотты Михайловны Клоцке – Lizoletty Michajlovny Klockové.

Expresivní a hovorové výrazy

V překladovém textu je vidět snaha o zachování expresivity výrazů, např.:

О: Голубушка, да зачем же так рано? – **Р:** Драхушку, просím tě, proč tak brzo? (s. 265)

О: Не семья, а сумасшедший дом. – **Р:** То není rodina, ale blázinec. (s. 265)

О: Вызвала «Скорую» и милицию – **Р:** zavolala záchranku a milici (s. 62)

О: Она водит к себе кобелей-то, вот и ковыряется. Доковырялась.

Р: „Vodí si k sobě kance, pak si to musí nechat vyškrábnout. A takhle to dopadá.“ (s. 59)

U výrazu *голубушка* nejde o doslovný překlad, jelikož v českém prostředí se oslovení holubička nepoužívá, Alena Machoninová zvolila naturalizaci a zaměnila slovo českým *drahoušku*. Hovorový výraz *сумасшедший дом* překládá stejným hovorovým výrazem *blázinec*. U posledního příkladu uvedeného výše můžeme také vidět, že překladatelka hovorový výraz nahradila neutrálním hodnocením.

Zároveň ale překladatelka zvolila snížení expresivity a zabarvení slova *врачиха*:

О: Приходила **врачиха** из поликлиники. – **Р:** Stavila se tu **doktorka** z polikliniky. (s. 265)

V ruském jazyce jde o ženu-doktorku – ruský výraz patří do tzv. prostorečija a je hodně stylisticky snižený. V českém jazyce ale pravděpodobně neexistuje žádný ekvivalent, který by vyjadřoval stejné hovorové zabarvení.

U příkladu níže se rozhodla pro odpovídající překlad ustáleným pojmenováním:

O: – В доме, в доме вам приготовлено... **Магушка** вас еще с вечера ждет.

P: „V domě je pro vás nachystáno...**Matka představená** na vás už od včerejška čeká.“ (s. 73)

A zde naopak přidává hanlivé zabarvení u překladu jinak neutrálního slova *лошадь* slovem herka, což je označení pro starého sešlého koně.

O: Галина Ивановна, старая школьная учительница, **изношенная лошадь** с обвисшим крупом...

P: Stará školní učitelka Galina Ivanovna, **sešlá herka** s povislým zadkem... (s. 56)

Hovorový výraz přeložen také ustálenou hovorovou promluvou:

O: – Ну что, **мы вляпались в историю**...«В морг надо ее везти...» —полувопросительно сказал ассистент.

P: „**To jsme teda v pěkné kaši**...Měli bychom ji odvézt do márnice...“ řekl napůl tázavě asistent (s. 61)

Umělecké jazykové prostředky

Překlad ruského přísloví *смех и грех*, které označuje situaci, která je jak k pláči, tak k smíchu. Překladatelka jej správně rozpoznala a přeložila jako: *Je to k smíchu i k pláči!*

Níže překladatelka použila výraz z **hovorové češtiny**, čímž překlad obohatila:

O: – Эка ты глупыга. Печи у нас нет. Полы мы сами не моем, полотер приходит, натирает. Но ты не бойся, **делов в доме на всех хватает**...

P: „Ty seš ale hloupá. Kamna nemáme. Podlahu sami nevytíráme, chodí k nám leštič. Nic se neboj, **práce je doma habaděj**...“ (s. 68)

Kontextová specifikace

O: Бабушка с дедушкой жили в Трехпрудном переулке, в **Волоцких домах**.

P: Babička s dědečkem bydleli v Trjochprudné uličce, v **jednom z činžovních domů Volockých**. (s. 90)

О: Прошлогодня сессия **ВАСХНИЛа**.

Р: loňské zasedání **Leninovy všesvazové akademie zemědělských věd** (s. 46)

О: **Верстах** в сорока от тех мест процветала, уже клонясь к закату, знаменитая **Оптина Пустынь**.

Р: Asi čtyřicet **verst** od těch míst tenkrát ještě vzkvétal, ale pomalu se blížil zániku, proslulý **klášter Optova poustevna**. (s. 69)

Překladatelka přistoupila k doplnění informace a k rozšifrování ruské zkratky, což českým čtenářům usnadňuje pochopení a přibližuje prostředí děje.

Naopak na začátku tohoto úryvku si můžeme všimnout **využití generalizace**, kde překladatelka zvolila zobecnění.

О: Томочка вчера сказала, что собирается поступать в **техникум**.

Р: Томочка вчера řekla, že se chystá přihlásit na **střední školu**. (s. 265)

Význam původní promluvy je tím lehce pozměněn, *техникум* sice je označení pro střední školu, ale zpravidla se zvláštním zaměřením (nejčastěji na průmysl).

Pravoslavná terminologie

V románu je mnoho výrazů, které se pojí s ruskou pravoslavnou církví, např.:

О: Она собрала **послушниц** и **монахинь**, объявила, чтобы они подумали перед наступлением тяжчайших гонений, не уйти ли им из монастыря.

Р: Shromáždila **novicky** a **řeholnice** a oznámila jim, aby se před tím, než nastane těžké pronásledování, zamyslely, zda klášter raději neopustí. (s. 78)

Alena Machoninová k nim přistupuje záměnou za pojmy z katolického prostředí, které jsou významově stejné (*послушница* i *novicka* jsou čekatelky na vstup do řeholního společenství).

О: на могилу к Анне Татариновой, **инокине** Анатолии... – **Р:** на hrob k Anně Tatarinové, **řeholnici** Anatoliji... (s. 80)

Инокиня má stejný význam jako slovo *монахиня* (řeholnice).

О: Елена собиралась взять с собой Таню на **отпевание** и на похороны, но Павел Алексеевич не разрешил.

P: Jelena se chystala vzít s sebou Táňu na **zádušní mši** i na pohřeb, ale Pavel Alexejevič to nedovolil. (s. 67)

Отпевание značí v pravoslavné církvi bohoslužbu, při které se vyprovází zesnulí ze světa, tudíž totéž jako *zádušní mše* v katolické liturgii.

Převod záměrných jazykových chyb

V pasáži, kde se Jelenina paměť začne rapidně zhoršovat, je velké množství záměrných chyb (vyznačeny tučně):

O: **Завтракла. Принимла** таблетки. Обедала. У **Козл.** в чертежах две ошибки. Насколько приятней **работь** для конструкторов. У них граздо более грамотные сотрудники.

P: Nasnídala jsem se. Vzala jsem si léky. Naobědvala jsem se. **Kozl.** má ve výkresech dvě chyby. O co příjemnější je pracovat pro konstruktéry. Mají mnohem kvalifikovanější spolupracovníky. (s. 266)

V přeloženém textu je z úryvku výše přenesena pouze jedna „chyba“, což zapříčinilo pomalejší spád textu. V dalších částech už jsou záměrné chyby přeneseny častěji, v originále jich ale nalezneme více. Např. tato věta nijak neodráží vynechání písmen v originále:

O: Василиса **скзала**, что уедет на Петра и Павла. **Двнадца**-того июля?

P: Vasilisa řekla, že na Petra a Pavla odjede. Dvanáctého července? (s. 266)

V jiných pasážích ale překladatelka záměrné chyby v textu zachovává a nabízí originální překladatelská řešení, např.:

O: Василиса не дает мне **заврк**; **Не болид болит**; БЕЛОЕ **звтрак**

P: Vasilisa mi nedala **snídaň**; **nedolí nebolí**; **БÍЛÁ sndaně** (s. 266)

Formální stránka textu je maximálně zachována. V českém překladu jsou na některých místech ponechávány pomlčky, typické pro ruské texty, např.:

O: **БЫЛ** обед – овощной суп...

P: Měla jsem oběd – zeleninovou polévku... (s. 265)

nebo:

O: Самое ужасное я им не сказала – оказывается, я уже работала, что-то чертила...

P: Ale to nejhorší jsem jim neřekla – už jsem na něm totiž pracovala, cosi jsem rýsovala...
(s. 265)

Překlad také kopíruje velká písmena:

O: кто-то умер УМЕР – **P:** někdo umřel UMŘEL (s. 266)

V textu převládají krátké věty, jejich stavba je zachována. V analyzovaném úryvku není jediné souvětí, které by překladatelka rozdělila či sloučila, což je dáno i charakterem deníkových zápisků (když je ale potřeba, tak přistupuje překladatelka ke změně struktury vět, např. *В пылу научной полемики Илья Иосифович выбил своему оппоненту зуб, и тот, униженный и оскорбленный, подал на него в суд. В результате Гольдберг получил год за бытовое хулиганство* – *V zápalu vědecké polemiky Ilja Josifovič vyrazil svému oponentovi zub, a uražený a ponížený oponent na něj podal žalobu, načež Golberg dostal rok za obyčejné výtržnictví*). Když je potřeba, překladatelka mění slovosled (např. *Скромную, очень скромную специальность выбрала себе Елена* – *Jelena si vybrala skromnou, velice skromnou profesi*), aby věta zněla přirozeněji.

Zhodnocení překladu:

Alena Machoninová dílo překládá s respektem k originálu, zároveň ale dbá na to, aby byl čtenář schopný porozumět všem faktům a narážkám. Když je ale potřeba, překladatelka text obohacuje o kontextovou specifikaci a přiblížení místa děje, aby čtenáři usnadnila pochopení. V komentovaném úryvku nevznikly žádné výrazné posuny (snad jen kromě již zmíněného překladu slova *техникум*). Koncová pasáž má v originálním textu oproti překladu dynamičtější spád, i přesto si ale myslím, že si s ní překladatelka poradila lehce a s hravostí.

Obecně se překladatelka snaží hledat adekvátní slova, která v českém jazyce mají podobný význam a zbarvení. Je zachován hovorový styl řeči (např. **O:** *Какой кашмар!*, **P:** *Hrůza!*), v některých pasážích je text obohacen, v některých případech je více neutrální, ani jedna z těchto úprav ale nepřevažuje. Překladatelka text přizpůsobuje českému čtenáři ustálenými českými slovními spojeními, změnou slovosledu, doplněním informace pro lepší orientaci čtenáře a koncovkami příjmení.

8.7. PŘEKLAD IVY ČERNÉ: A.V. KORŽAKOV – BORIS JELCIN OD ÚSVITU DO SOUMRAKU

Iva Černá je překladatelka z angličtiny a z ruštiny.

A. V. Koržakov (1950-) je bývalý poslanec Státní Dumy Federálního shromáždění Ruské federace, který vydal své paměti v knize *Boris Jelcin od úsvitu do soumraku* (v originále *Борис Ельцин: от рассвета до заката*). Původní datum publikování knihy je r. 1997. Jedná se o vzpomínky na jedenáctiletou službu u Borise Jelcina, kde A. V. Koržakov působil jako šéf ochranky. V roce 2004 vyšlo přepracované a rozšířené vydání této knihy (*Борис Ельцин: от рассвета до заката. Послесловие*).

Úryvek z knihy pochází z vyprávění o profesním životě A. V. Koržakova ještě předtím, než nastoupil jako šéf ochranky Borise Jelcina.

Do češtiny dílo přeložila Iva Černá a vyšlo v roce 2000 v nakladatelství Votobia v Praze. Iva Černá přeložila 5 titulů z anglického jazyka, z ruského jazyka přeložila pouze jedno dílo. Za překlad tohoto díla dostala v roce 2001 anticenu Skřípeček (viz kapitola 5.2), jelikož překlad vykazuje množství nedostatků. Pro lepší přehlednost jsem zjištěné chyby rozdělila podle typu pochybení do několika skupin:

Interferenční chyby v rovině lexikálně-sémantické

O: Она, оказывается, сама считала круги и проверяла наблюдательность **охранника**. (s. 46)

P: Ukázalo se, že sama počítala kola a ověřovala pozornost **охранце**. (s. 42)

Pojem *охранник* se v textu přirozeně vyskytuje velmi často, v jeho překladu však není jednota. Překladatelka mnohdy používá slovo *охранце*, které by bylo lepší zaměnit za pojem *особní стра́же*.

O: Приехали домой, выпили по **рюмочке**... (s. 26)

P: Přijeli jsme domů, vypili **skleničku rumu**...(s. 24)

Рюмочка je označení pro malou skleničku či pohárek, ze které se může pít např. vodka nebo víno. Překladatelka se nechala svést formální podobností se slovním základem „rum“.

O: Президент на заседании штаба **говорил тихо**, выдавливал из себя слова (s. 20)

P: Prezident na zasedání štábu **zjednal ticho** a vymáčkl ze sebe (s. 20)

Správně: mluvil potichu / tiše promluvil.

O: После **армии** Василий Капитонович Коржаков устроился работать на фабрику "Трехгорная мануфактура имени Ф. Э. Дзержинского". (s. 28)

P: Po **válce** si Vasilij Kapitanovič Koržakov našel místo v továrně „Trjochgornaja manufaktura F. E. Dzeržinského“. (s. 27)

Správně: po armádě / po odchodu z armády

O: Нашли сохранившийся с времен войны **автомат**, каску, гильзы от снарядов. (s. 33)

P: Našli **kulomet** dochovaný z války, helmu, nábojnice (s. 31)

Správně: samopal

O: Примерно за два месяца **до демобилизации** мы разговаривали с Ириной по телефону. (s. 42)

P: Přibližně dva měsíce **před mobilizací** jsme si s Irinou povídali po telefonu. (s. 38)

Správně: dva měsíce do demobilizace / propuštění

O: Был еще **эпизод**, характеризующий экс-первую леди СССР. Ей привезли в назначенное время массажистку. А **г-жа Горбачева**... (s. 46)

P: **Byla** ještě jedna **epizoda**, která charakterizuje bývalou první dámu SSSR. Přivezli jí v určenou dobu masérku, ale **občanka Gorbačovová**... (s. 42)

Г-жа je zkratka pro *госпожа*, tedy *paní*, ne *občanka*. Použití slovesa *byla* a podstatného jména *epizoda* také není příliš vhodné, lépe: došlo ještě k příhodě.

O: А я при удобном случае объяснял Виктору Васильевичу **азбуку охранной деятельности**. Например, что руки у телохранителя всегда должны быть свободными. (s. 63)

P: A při vhodné příležitosti vysvětloval Viktoru Vasiljeviči **abecedu činnosti ochrany**. Například že ruce tělesného strážce musí být vždycky volné. (s. 56)

Азбука sice je abeceda, v přeneseném významu je to také označení pro základy (např. základy matematiky apod.). Z kontextu vyplývá, že jde o základy činnosti ochrany, nebo základní činnosti ochrany...

O: -- Ну как же, мы честно стоим на берегу, пока шеф плавает, а ты вместе с ним купаешься, **моржа из себя изображаешь**. (s. 62)

P: - Мы поцтивě stojíme на břehu, dokud šéf plave, ale ty se s ním koupeš, **mrože ze sebe děláš**. (s. 55)

Морж v přeneseném významu slova označuje *otužilce*. Správně: ..., děláš ze sebe otužilce.

Pokud nahlédneme do slovníkových hesel těchto pojmů, většinou se dají přeložit slovy, která Iva Černá zvolila. Do kontextu těchto vět ale nezapadají, často se jedná o přenesené významy. Je možné, že překladatelka blíže nepátrala po skutečných kontextových významech. To se týká i interferenčních i další oblasti chyb v lexikální rovině, kde je zvolen překlad nesprávnou variantou, což zapříčinilo neobratné formulace.

Interferenční chyby v rovině lexikálně-gramatické

O: Наш ЗИЛ к тому времени уже сопровождал дополнительный экипаж **охраны**. (s. 56)

P: Náš zil v té době doprovázela silnější posádka z **ochrany**. (s. 50)

Podobná situace jako v předchozím příkladu. Správně: *ochranky*.

O: Сотрудник охраны (s. 46) – **P:** spolupracovník ochranky (s. 42)

Pojem *сотрудник* je sice označení pro *spolupracovníka*, více se zde ale hodí druhý význam tohoto pojmu – *zaměstnanec*.

Interferenční chyby v syntaktické rovině

O: Отдел Стрелецкого -- по борьбе с коррупцией в высших эшелонах власти – располагался там же, в Доме правительства. (s. 11)

P: Oddělení Streleckého se – **po boji s korupcí** v nejvyšších kruzích vlády – také nacházelo zcela přímo v Úřadu vlády. (s. 12)

Kromě nesprávného překladu předložky *no* překladatelka zachovala i strukturu ruské věty, v českém jazyce ale zní zvláště. Lepší by bylo změnit celý slovosled, např.: *V sídle vlády se nacházelo Streleckého oddělení pro boj s korupcí v nejvyšších vrstvách moci.*

Doslovný překlad

Iva Černá některá slova překládá doslovně, nebo vybírá slova, která nejsou správným ekvivalentem, bojí se odpoutat od formy originálu. V češtině ale tento překlad nezní přirozeně:

O: К моему удивлению, моя кандидатура везде прошла "**на ура**". (s. 43)

P: K mému překvapení má kandidatura všude prošla „**s hurá**“. (s. 39)

Lépe: s nadšením

O: После переезда отец все чаще стал представлять, как было бы замечательно, **если бы у нас появилась сестренка**. (s. 30)

P: Po přestěhování si otec stále častěji představoval, jak by to bylo skvělé, **kdyby se u nás objevila sestřička**. (s. 28)

Lépe: kdyby se nám narodila sestřička / kdybychom měli sestřičku

O: Я шел быстрым шагом. Оператор с камерой на плече снимал меня анфас и **бежал спиной вперед** еще быстрее. (s. 26)

P: Šel jsem rychlým krokem. Kameraman s kamerou na rameni mě natáčel zředu a **běžel zády dopředu** ještě rychleji. (s. 24)

Lépe: běžel pozadu

O: так как мой дед Никита по материнской линии был в 1937 году репрессирован и, **если верить справке**, умер в тюрьме в 1943 году. (s. 28)

P: Protože můj děda Nikita, matčin otec, byl v roce 1937 stíhán, a **jestli můžeme věřit informaci**, zemřel ve vězení v roce 1943. (s. 27)

Lépe: podle osvědčení / sdělení

Extralingvistické reálie

О: Когда мне исполнилось семь лет, родители получили новую комнату в коммунальной квартире: на пятом этаже пятиэтажного дома напротив кинотеатра "**Красная Пресня**". (s. 29)

P: Když mi bylo sedm let, rodiče dostali nový pokoj v komunálním bytě v nejvyšším poschodí šestipatrového domu naproti kinu „**Krasnaja pjesňa**“. „s. 28)

Красная Пресня je čtvrť v Moskvě. Samotný název je chybně transliterován: *Красная Пресня* – správně Krasnaja Presnja, ne pjesňa)

Nerozpoznání aluze

О: -- **Работаю, как папа Карло, а получаю гроши.** Платили хотя бы тысячу долларов. (s. 50)

P: - **Pracuji jako papež Carlo, ale dostávám groše.** Měli by platit tisíc dolarů. (s.45)

Výraz *работаю, как папа Карло* označuje to samé jako české přirovnání *dřu jako mezek, kůň / makám jako d'as /dřu jako Bulhar... ale dostávám jen almužnu*. Jméno Папа Карло je fiktivní postavou pohádky Alexeje Tolstého. Překladatelčiným nerozpoznáním této aluze ani čtenářovi překladu nebude jasné přirovnání k papežovi Carlo.

Zhodnocení překladu:

Tento rozbor slouží jako ukázka nekvalitních překladů z ruštiny, kterých ale bylo po roce 1989 málo a objevovaly se jen výjimečně. Vybrané ukázky pochází z prvních 6 kapitol knihy, spouště z chybných překladatelských řešení a postupů by se dalo snadno předejít větší obezřetností.

Překladatelka se dopustila mnoha chyb v lexikální, gramatické a sémantické rovině. Strachem z odpoutání se od originálu v českém textu vznikají kostrbatá souvětí. Další příčinou pochybení je i nedostatečná znalost reálií a nerozpoznání aluzí či přenesených významů. Jak již bylo

zmíněno výše, jedná se o jediný překladatelčin překlad z ruského jazyka do češtiny, což může být vysvětlením pro nekvalitní provedení českého překladu.

ZÁVĚR

Předložená diplomová práce se zaměřuje na překladatelky ruské umělecké literatury od dob národního obrození do současnosti.

Základními cíli diplomové práce bylo zodpovězení následujících výzkumných otázek:

1. Do jaké míry se ženy v jednotlivých etapách podílely na překládání?

K zodpovězení této otázky vycházím z poznatků utvořeného seznamu překladatelek (příloha č. 1). Při zařazování žen do jednotlivých období jsem vycházela toho, kdy byla jejich překladatelská činnost nejplodnější. Období první poloviny 19. století nemá zastoupení žádná žena-překladatelka z ruštiny, proto vybrané období v seznamu není zařazeno. Velmi nízké zastoupení, a to jen dvou překladatelek, má období let 1850-1887. Období let 1888-1918 zahrnuje celkem 31 překladatelek, podobně jako období meziválečné s 30 překladatelkami. Výrazný nárůst počtu žen, které se zabývaly překladem, nastává v poválečném období 1945-1989, které čítá 267 jmen. Období 90. let 20. století je velmi málo zastoupeno, pouze 11 jmény, a poslední období od roku 2000 až po současnost obsahuje 83 překladatelek. Uvedená čísla ale nemusí být konečná, jsou spíše orientační. Důležitým faktorem je také časová délka jednotlivých období. Obecně ale můžeme vyvodit, že počet překladatelek v průběhu let narůstal a ženy se postupně zařadily mezi muže překladatele.

2. Jak se vyvíjela role překladatelek v českém kulturním prostředí?

Role překladatelek se odrážela od postavení ženy ve společnosti. V první polovině 19. století se ženy ztotožnily s národním hnutím, ale stále se ještě soustředí především na domácnost. Dívky navíc mají méně alternativ k studiu cizího jazyka než chlapci.

Situace se změnila v 2. polovině 19. století, kdy vznikají ženské časopisy, ve kterých začínají vycházet překlady, ženské spolky a dívčí školy, které mění představy o muži jako živiteli rodiny. V 19. století se navíc ženy seznamují s literaturou, píšou deníky, tato činnost postupně přechází v jejich literární tvorbu. Překladatelství je mezistupněm mezi aktivní četbou a literární tvorbou.

V první polovině 20. století už v literatuře a překladatelské činnosti figuruje množství ženských jmen, ženský klub se věnuje mimo jiné i překladatelským aktivitám, feminismus dospívá k vrcholu a v roce 1920 je vyhlášeno volební právo žen. Všechny tyto skutečnosti přispívají k tomu, že se ženy zařazují mezi muže překladatele. Po druhé světové válce je zaměstnání bráno jako nepostradatelná součást života ženy a postavení žen překladatelek a mužů překladatelů můžeme považovat za sjednocené.

3. Existuje ženská překladatelská metoda (ženské překládání) a liší se od mužské?

Přiklání se tomu, že překlady vypracované ženami se výrazně neliší od překladů vypracovaných muži, jelikož styl překládání vychází z dobových poznatků a zvyklostí (např. rusismy v překladu Bronislavy Herbenové, častější překládání přechodníkové vazby přechodníkem v 19. a na začátku 20. století). Možná snad jen v překladu Marie Marčanové jsme si mohli všimnout většího množství „jemných“ obrátů. Kvalitativně ženy za muži nezaostávají – v uvedených rozborech jsme často viděli velmi hezká překladatelská řešení. Důkazem toho jsou i překladatelská ocenění překladatelek v 90. letech 20. století a ve 21. století udělená Obcí překladatelů.

Součástí této práce je několik příloh – seznam překladatelek ruské umělecké literatury rozdělený dle období, abecední seznam překladatelek ruské umělecké literatury a úryvky z originálních textů a překladů.

Tato diplomová práce může sloužit jako přehledný seznam překladatelek ruské umělecké literatury pro studenty rusistiky. Zároveň věřím, že zjištěné poznatky mohou posloužit jako ucelený přehled překladatelské činnosti žen a být předmětem dalšího zkoumání této problematiky.

РЕЗЮМЕ

Настоящая дипломная работа посвящается теме женщин-переводчиков русской художественной литературы. Исследуемый период – это довольно обширный период времени от национального возрождения до настоящего времени (1800–2024). Рассматриваемый период разделен на 7 периодов: первая половина XIX века, 1850–1887, 1888–1918, межвоенный период, 1945–1989, 1900-е гг., 2000-настоящее время.

Во вступительной части настоящей работы я поставила несколько основных задач. Ключевой целью данной работы является составление списка женщин-переводчиков, активно занимавшихся переводами в рассматриваемый период. При составлении этого списка я работала со следующими изданиями и базами данных:

- Заградка, Мирослав и др. Словарь русско-чешских литературных отношений. Усти над Орлицы: Офтис, 2008
- НКЦ – онлайн-каталог Национальной библиотеки Чешской Республики
- СКЦ – Сводный каталог Чешской Республики (ЦАСЛИН)
- База данных чешского художественного перевода после 1945 года, опубликованная на сайте Ассоциации переводчиков.

Несколько имен были также добавлены из дипломной работы Кристины Сухомеловой, чье исследование было посвящено Американскому дамскому клубу и переводческой деятельности его членов (женщин).

Основные задачи настоящей дипломной работы заключается в том, чтобы ответить на следующие исследовательские вопросы:

1. В какой степени женщины были включены в переводческую деятельность на каждом этапе?
2. Как менялась роль женщин-переводчиков в чешской культурной среде?
3. Существует ли женский метод перевода и отличается ли он от мужского метода перевода?

Дипломная работа состоит из восьми глав, в которых объединены теоретические и практические знания. Теоретическое введение дипломной работы, в котором описывается историко-культурный контекст исследуемых периодов и развитие

художественного перевода с русского языка, дополняется именами женщин-переводчиков и жанрами, в которых они переводили.

Во время работы над теоретической частью дипломной работы я работала с чешскими публикациями, которые выработали следующие специалисты: теоретик перевода Йиржи Левы, историк Петр Чёрней, историк Милена Лендерова и другие.

Вторая часть дипломной работы состоит из транслатологических анализов. Из каждого периода, упомянутого во введении к дипломной работе, я выбрала по одному произведению, переведенному на чешский язык женщиной.

Мне не удалось найти ни одной переводчицы периода 1800–1850 годов, поэтому этот период не представлен ни в анализе, ни в списке переводчиц.

Из периода 1850–1887 годов я выбрала отрывок из романа И. И. Лажечникова *Ледяной дом*, который на чешский язык перевела Божена Аугустинова в 1872 году. Из периода 1888–1918 годов я выбрала роман И. А. Гончарова, *Обыкновенная история*, который на чешский перевела Бронислава Гэрбенова в 1900 году. Из межвоенного периода я выбрала сказку *Снегурочка*, написанную А. Н. Островским. На чешский язык ее перевела Марие Марчанова в 1948 году. Из периода 1945–1989 годов я выбрала рассказ *Гора* В. П. Катаева, который на чешский язык перевела Зденька Псуткова в 1987 году. Из периода 90. годов XX века я выбрала рассказ *Иван-да-Марья*, который перевела Людмила Душкова в 1996 году.

Это шесть анализов художественной литературы. Дипломная работа дополнена одним переводом Ивы Черне из 2000 года. Это перевод книги А. В. Коржакова – *Борис Ельцин: от рассвета до заката*. Анализ служит примером некачественного перевода. За перевод этой книги Ива Черна получила „премию“ за некачественный перевод (Skřipeček).

Предметом анализа было целое произведение или его часть (с учетом объема книги). В приложениях в конце работы доступны для ознакомления страница оригинала (для выбранных книг) и страница перевода.

В поисках ответа на первый исследовательский вопрос (В какой степени женщины были включены в переводческую деятельность на каждом этапе?) я составила список женщин-переводчиков русской художественной литературы. Из публикации *Словарь русско-чешских литературных отношений* я выбрала имена женщин, которые занимались переводческой деятельностью. Список я дополнила именами женщин-переводчиков,

которые я нашла в базе данных НКЦ – онлайн-каталог Национальной библиотеки Чешской Республики и СКЦ – Сводный каталог Чешской Республики (ЦАСЛИН). Я искала через опцию расширенного поиска и выбрала русский язык языком оригинала и чешский язык языком документа. Таким образом я искала в основном женщин-переводчиков XIX века, первых десятилетий XX века и последних двадцати лет XXI века.

Период первой половины XIX века не был представлен ни одной переводчицей с русского языка, поэтому данный период не включен в список. Период 1850–1887 годов представлен очень слабо – двумя переводчицами. Это Божена Юстова и перевод стихотворения Т. Н. Тютчева, опубликованный в журнале «Люмир» (1897). Второй перевод, это перевод романа И. И. Лажечникова, который перевела Божена Аугустинова. Она была переводчицей с русского, французского и английского языков, и роман был опубликован под ее псевдонимом Богуслава Залеска в 1872 г. Нельзя исключить, что других женщин-переводчиков с русского не было. Возможно, они скрывались под псевдонимами или занимались переводческой деятельностью только дома, для собственных нужд.

Период 1888–1918 годов включает в себя 31 переводчиц, как и межвоенный период – 30 переводчиц. В 1888 году была основана Русская библиотека издательства Яна Отто, которая публиковала большое количество чешских переводов русской классики. Среди женщин в библиотеке Отто публиковали О. Калашова, Б. Гербенова, Ж. Погорецка, Б. Попова и другие. Характерным для работ этой библиотеки переводческим приемом была русификация текстов как попытка заставить читателя почувствовать русскую культуру – в текстах сохранялись русские реалии, синтаксическая конструкция. Кроме того, женщины были заинтересованы в переводе рассказов, прозы с военной тематикой, дамского чтения и литературы для детей.

В межвоенном периоде выросло новое поколение, которое отвергло русификацию текста. К этому поколению относится Марие Марчанова, которая сосредоточилась прежде всего на перевод поэзии. Другими переводчицами того периода были напр. Божена Голечкова-Сеидлова, Анна Тескова, Лида Дурдикова. Переводили романы, литературу для детей, рассказы.

Значительное увеличение числа переводчиц произошло в послевоенном периоде 1945–1989 годов, в котором насчитывается 267 имен. Надо сказать, что большая часть этих женщин перевела только одно произведение, но были также женщины, которые

переводили очень много (это напр. Ярмила Фромкова, Тереза Силбернаглова, Власта Тафелова, Гана Врбова, Надежда Слабигоудова, Зденька Псуткова и другие).

Женщины часто переводили различные виды романов (военные, шпионаж, исторические, биографические, психологические, юмористические, научная фантастика, романы для молодежи и другие. Другим широко переводимым жанром стали рассказы, рассказы для молодежи, литература для детей – сказки, детские рассказы, детские стихи, сборник рассказов для глухих детей. Кроме того, женщины переводили классическую литературу, поэзию, драматические тексты, мемуары и литературу для женщин.

Период 1990-х годов представлен очень слабо – всего 11 имен, а в самом последнем периоде с 2000 года по настоящее время – 83 переводчиц. В 1990-х годах жанры не были столь разнообразны. Помимо переводов рассказов и романов публиковались также стихи и психологические рассказы.

В настоящее время существует несколько тенденций – переиздаются произведения классической литературы в переводе признанных переводчиков, добавляются переводы мемуаров и нон-фикшн и основной мотивацией является перевод произведений с потенциальной коммерческой выгодой. Количество женщин-переводчиков вновь увеличатся. Значительная часть этих переводов – работы выдающихся переводчиков XX века (напр. Анна Новакова, Зденька Псуткова, Марие Марчанова и другие). Среди современных переводчиков художественной литературы – Павла Бошкова (сатирические рассказы), Радка Бзонкова (автобиографические мемуары), Алена Махонинова (романы современных писателей), Мартина Палушова (фантастические романы для молодежи), Зденька Выходилова (романы современных писателей) и другие.

Приведенные цифры не означают, что это точное число переводчиц, поскольку деятельность некоторых женщин охватывает несколько периодов. При классификации женщин по периодам я исходила из того, в какой период их переводческая деятельность была наиболее плодотворной. Представленные цифры также могут не являться окончательными. Важным фактором является также продолжительность отдельных этапов.

Из этого можно сделать вывод, что женщины постепенно заняли свое место среди переводчиков-мужчин, и их число с годами увеличилось.

Второй вопрос исследования (Как менялась роль женщин-переводчиков в чешской культурной среде?) стал предметом теоретической части дипломной работы. Я пришла к выводу, что роль женщин-переводчиков отражается от положения женщин в обществе.

Перевод в период национального возрождения служил чешскому языку и развитию чешской литературы во время когда в чешских землях шла политическая борьба с немецким элементом. Чешский язык тогда был ослаблен немецким, и именно переводы помогли расширить словарный запас и почерпнуть идеи из других культур. Германизация, низкие зарплаты, феодальный класс и изменения в политической сфере стояли на пути переводчиков.

Феминистское движение пришло в чешские земли немного позже. Образованные женщины отождествляли себя с национальным движением, которое требовало согласованности мнений и действий, а общее формирование нового чешского общества было сосредоточено сначала вокруг языке, а затем вокруг политики.

Еще в конце 1940-х годов деятельность женщин проходила без особого интереса со стороны общественности. Изначально уровень осведомленности о формирующихся салонах был невысок, но со временем это изменилось. Во второй половине XIX века развивается журналистика, которая дает возможность привлечь внимание к идеям женского движения, распространяются женские журналы (напр. Лада, Женский свет, Женские листы, Женский обзор и др.). Эти журналы были отчетов о положении женщин и важных представителях чешской культурной сцены.

Женские общества также были важной частью женского движения. Взгляды политический деятелей не оказывали на них влияния, потому что деятельность обществ не была подчинена политике.

В XIX веке значительные изменения произошли в сфере образования девочек, женщины начали заниматься не только домашним хозяйством, но и общественными делами – участвовали в патриотических акциях, основывают общества, журналы, занимаются самообразованием на лекциях и т. д. Именно появление школ для девочек меняет представления о мужчинах как о кормильцах, поскольку выпускники школ для девушек могут самостоятельно найти себе работу.

Чешский феминизм достиг своего пика на рубеже XIX и XX веков. Юридически женщины стали равны с мужчинами с 1920 года, когда были введены равные права для обоих полов.

В конце 1940-х годов гендерное равенство было достигнуто во всех областях права, а трудовая деятельность женщины стала рассматриваться как неотъемлемая часть ее жизни. Эти две концепции – женщина в роли матери и женщина, само реализующаяся в сфере занятости продолжают существовать и в 1960-е годы. В целом, однако, после второй мировой войны положение мужчин и женщин стало более равным.

В теоретической части я также рассматривала отношения женщин и литературы. Эти отношения оказали важное влияние на роль женщин-переводчиков.

Первым шагом в литературный мир для многих писательниц XIX века стал дневник. Ведение дневника способствовало совершенствованию навыков общения, а для многих писательниц дневник был своего рода вступлением в художественное творчество. В других случаях вместо дневника писательница выбирала письмо. Переписка также была входом в литературу. Женщины использовали чешский язык в своей переписке, что впоследствии переросло в их литературную карьеру.

В XIX веке перевод рассматривался как промежуточный этап между активным чтением и литературным творчеством. Это было занятие, которым женщина занималась дома, она могла выбрать анонимность или переводит под псевдонимом. Переводческую работу женщины могли приспособить ритму домашнего хозяйства и социальным обязательствам. В журнале *Женские листы* могли женщины публиковать свои переводы, даже редактор журнала, Элишка Красногорска поддерживала чешских женщин и старалась побудить их к переводам. Знание второго иностранного языка было значительным преимуществом. У девочек было меньше альтернатив для изучения иностранного языка, чем у мальчиков (служба в немецких семьях или поступление в монастырскую школу).

В XX веке Женское общество занимается переводческой деятельностью, женщины являются частью переводческой деятельности. Постепенно в литературе появляется все больше переводчиц и их деятельность оставляет след в истории чешского перевода (напр. Камилла Нойманнова, Сташа Йиловска, Милена Есенска и т. д.).

С развитием женской эмансипации, позитивными и важными событиями истории XIX и XX веков женщины все больше входили в общество мужчин-переводчиков. Как и положение женщин в обществе, после Второй мировой войны положение женщин-переводчиков и мужчин-переводчиков стало более или менее соединенным.

Третий вопрос исследования заключался в следующем: существует ли женской метод перевода и отличается ли он от мужского метода перевода?

Я бы склонялась к мысли, что переводы женщин не сильно отличаются от мужских, поскольку стиль перевода основан на знаниях и практиках, касающихся данной эпохи (напр. русизмы в переводе Брониславы Гербеновой, более частый перевод деепричастий деепричастиями в XIX и в начале XX века, отход от использования русизмов в межвоенный период и т.п.).

В качественном отношении женщины не отстают от мужчин – в приведенных выше анализах мы часто видели очень хорошие переводческие решения. Об этом свидетельствуют награды, присуждаемые женщинам-переводчикам Обществом переводчиков в 1990-е годы и в XXI веке – в 1995 году получила премию Йозефа Юнгмана (за лучшую переводческую работу прошлого года) Анна Новакова за перевод романа А. Платонова *Чевенгур*. Многие другие переводчики удостоены творческих наград – в 1996 г. Людмила Душкова (*Две книги воспоминаний* Н. Мандельштамова), Анна Новакова и Власта Тафелова в 1992 г. за перевод романа А. Солженицына *В круге первом*.

Работа включает несколько приложений – список женщин-переводчиков русской художественной литературы по периодам, алфавитный список женщин-переводчиков русской художественной литературы и отрывки из оригинальных текстов и переводов.

Данная дипломная работа может послужить обзорным списком женщин-переводчиков русской художественной литературы для студентов-русистов. Я считаю, что полученные результаты могут служить всеобъемлющим обзором темы женщин-переводчиков и стать предметом дальнейших исследований по данной проблематике.

SEZNAM ZKRATEK

FF – Filozofická fakulta

KSČ – Komunistická strana Československa

O – Originál

P – Překlad

SSJČ – Spisovný slovník jazyka českého

UK – Univerzita Karlova

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAHENSKÁ, Marie. *Počátky emancipace žen v Čechách: dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze v 19. století*. 1. vyd. Praha: Libri, 2005. Gender sondy; sv. 2. ISBN 80-86429-38-5.

BELISOVÁ, Šárka a HRALA, Milan, ed. *Kapitoly z dějin českého překladu*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0386-1.

BUREŠOVÁ, Jana. *Proměny společenského postavení českých žen v první polovině 20. století*. První vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2001. ISBN 80-244-0248-3.

ČORNEJ, Petr. *České dějiny: výpravná historie českých zemí*. 1. vyd. Brno: B4U, 2012. ISBN 978-80-87222-16-4.

DIESTLER, Radek a JŮZLOVÁ, Jana. *České dějiny v kostce*. Vyd. 1. Praha: Knižní klub, 2014. Universum. ISBN 978-80-242-4638-3.

KOČÍ, Josef. *Naše národní obrození*. 1. vyd. Praha: SNPL, 1960.

LENDEROVÁ, Milena. *A ptáš se, knížko má--: ženské deníky 19. století*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7254-956-6.

LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: žena devatenáctého století*. Vydání druhé, v Karolinu první, přepracované. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3540-8.

LENDEROVÁ, Milena, ed. et al. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie; sv. 21. ISBN 978-80-7106-988-1.

LEVÝ, Jiří et al. *České teorie překladu*. Vydání třetí, v Karolinu první. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2023. 2 svazky. ISBN 978-80-246-4360-1.

PETRÁŇ, Josef a PORÁK, Jaroslav a kol. *Počátky českého národního obrození: společnost a kultura v 70. až 90. letech 18. století*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0061-5.

PODHÁJECKÁ, Taťjana, NEDVĚDOVÁ, Milada a VANĚČKOVÁ, Galina. *Marina Cvetajevová a Praha: [výběrová bibliografie Mariny Cvetajevové v českém tisku s úvodní studií a obrazovou přílohou]*. 2., dopl. vyd., V nakl. Euroslavica 1. Praha: Ve spolupráci se Slovanskou knihovnou vydalo nakl. Euroslavica, 1992. Slavistické bibliografie; sv. 1. ISBN 80-85494-03-5.

RACHŮNKOVÁ, Zdeňka. *Zamlčování překladatelé: bibliografie 1948-1989*. Praha: Ivo Železný, 1992. 246 s.

ZAHRÁDKA, Miroslav a kol. *Slovník rusko-českých literárních vztahů*. Vyd. 1. Ústí nad Orlicí: Oftis, 2008. 318 s. ISBN 978-80-7405-005-3.

Příspěvky ve sbornících

VYCHODILOVÁ, Zdeňka. Překlady z ruštiny v nakladatelství Votobia v posledním desetiletí.
HRALA, Milan. In: *Český překlad II (1945-2004): sborník příspěvků z kolokvia, které se konalo v Ústavu translatologie FF UK v rámci výzkumného záměru Základy moderního světa v zrcadle literatury a filozofie (MSM 0021620824) v Praze 8. dubna 2005*. V Praze: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2005. 394 s. ISBN 80-7308-101-6.

Časopisy

KRÁSNOHORSKÁ, Eliška. *Znatelkám cizích jazyků*. Ženské listy. Praha: F. A. Urbánek, ročník 18 (1890), č. 12, s. 235-241. ISSN 1802-7237

Kvalifikační práce

HOLEČKOVÁ, Marta Edith. *Univerzita 17. listopadu a její místo v československém vzdělávacím systému a společnosti*. Dizertační práce, vedoucí Cuhra, Jaroslav. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta filozofická, Ústav českých dějin. 2018. Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/95640/140063267.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

KOUTNÁ, Pavlína. *Překlady a překladatelé OTTOVY RUSKÉ KNIHOVNY*. Diplomová práce. Olomouc: Univerzita Palackého, Fakulta filozofická. 2019. Dostupné z: <https://theses.cz/id/m2tjsz/30233900>

STRÁNÍKOVÁ, Jana. *Výchova a vzdělávání dívek na cestě k moderní občanské společnosti. Genderové a sociální aspekty procesu socializace mládeže v období 1774-1868*. Disertační práce. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. 2010. Dostupné z:

https://dk.upce.cz/bitstream/handle/10195/42154/StranikovaJ_Vychova_a_vzdelavani_ML_2_010.pdf?sequence=3&isAllowed=y

SUCHOMELOVÁ, Kristýna. *Lze prozkoumat překladatelskou činnost žen spojených s "Americkým klubem dam" v Praze v 19. a raném 20. století?* Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta filozofická. 2021. Dostupné z:

<https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/125063/120381155.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Elektronické zdroje

Anticena Skřípec. Online. Obec překladatelů. 2024a. Dostupné z: <https://www.obecprekladatelu.cz/souteze-oceneni/anticena-skripec/#prehled-ocenenyh>. [cit. 2024-04-01].

Augustinová, Božena, 1851-1936. Online. In: Knihovna Památníku národního písemnictví. 2019. Dostupné z: https://arl.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/arl-pnp/cs/detail-pnp_us_auth-0095183-Augustinova-Bozena-18511936/. [cit. 2024-05-02].

Cena Josefa Jungmanna. Online. Obec překladatelů. 2024b. Dostupné z: <https://www.obecprekladatelu.cz/souteze-oceneni/cena-josefa-jungmanna/>. [cit. 2024-05-01].

Databáze českého uměleckého překladu po roce 1945, Ruská jazyková oblast, Osobnosti. Online. Obec překladatelů. C2016-2024a. Dostupné z: <http://databaze.obecprekladatelu.cz/databaze/ZZOSO/OSOruska.htm>. [cit. 2024-02-21].

Dušková Ludmila. Online. In: Obec překladatelů. C2016-2024, 2016. Dostupné z: <http://databaze.obecprekladatelu.cz/databaze/D/DuskovaLudmila.htm>. [cit. 2024-05-05].

Emir: Islamic title. Online. In: Britannica. 2024. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/emir>. [cit. 2024-04-21].

Kdo jsme? Online. Ústav translologie FF UK. 2024. Dostupné z: <https://utrl.ff.cuni.cz/cs/ustavkatedra/kdo-jsme/>. [cit. 2024-04-01].

Machoninová Alena. Online. In: Maraton. Dostupné z: <https://www.emaraton.cz/nasi-prekladatele/machoninova-alena/>. [cit. 2024-05-03].

Marčanová Marie. Online. In: *Obec překladatelů.* C2016-2024b. Dostupné z: <http://databaze.obecprekladatelu.cz/databaze/M/MarcanovaMarie.htm>. [cit. 2024-05-03].

Online katalog Národní knihovny ČR. Online. Národní knihovna České republiky. C2014. Dostupné z: <https://aleph.nkp.cz/F/>. [cit. 2024-03-30].

Prošková Hana. Online. In: *Obec překladatelů.* C2016-2024c. Dostupné z: <http://databaze.obecprekladatelu.cz/databaze/P/ProskovaHana.htm>. [cit. 2024-05-02].

Psůtková Zdenka. Online. In: *Obec překladatelů.* C2016-2024d. Dostupné z: <http://databaze.obecprekladatelu.cz/databaze/P/PsutkovaZdenka.htm>. [cit. 2024-05-02].

Souborný katalog ČR. Online. Národní knihovna České republiky. C2014. Dostupné z: <https://aleph.nkp.cz/F/>. [cit. 2024-03-30].

Slovníky

Funt. Online. Slovník spisovného jazyka českého. 2011a. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=funt&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [cit. 2024-04-28].

Ottův slovník naučný: illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze: J. Otto, 1888-1909. Díl 24. 901 s.

Samohonka. Online. Slovník spisovného jazyka českého. 2011b. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=velmo%C5%BE&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [cit. 2024-04-27].

Samovar. Online. Slovník spisovného jazyka českého. 2011c. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=samovar&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [cit. 2024-04-29].

Tačanka. Online. Slovník spisovného jazyka českého. 2011d. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=ta%C4%8Danka&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [cit. 2024-04-29].

Újezd. Online. Slovník spisovného jazyka českého. 2011e. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=%C3%BAjezd&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>. [cit. 2024-04-29].

Velmož. Online. Slovník spisovného jazyka českého. 2011f. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=velmo%C5%BE&sti=EMPTY&w here=hesla&hsubstr=no>. [cit. 2024-04-29].

Analyzované české texty

BABEL, Isaak Emmanuilovič a DUŠKOVÁ, Ludmila. *Zapomenuté povídky*. Online. 1996. Aurora, 1996. ISBN 80-85974-22-3. Dostupné z: Národní digitální knihovna. [cit. 2024-05-02].

FROMKOVÁ, Jarmila. *Ohnivě řeky: prózy a písně dvacátých let*. 1., souborné vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 1987. 362 s. Trojka. Velká řada; sv. 48.

GONČAROV, Ivan Aleksandrovič a HRUBÝ, Jaromír, ed. *Obyčejná historie: román*. Překlad Bronislava Herbenová. V Praze: Tiskem a nákladem J. Otty, 1900. 350 s. Spisy Ivana Alexandroviče Gončarova; sv. 1. Ruská knihovna; díl 32.

KORŽAKOV, Aleksandr Vasil'jevič. *Boris Jelcin: od úsvitu do soumraku*. Praha: Votobia, 2000. 349 s., [64] s. obr. příl. ISBN 80-7220-101-8.

LAŽEČNIKOV, Ivan Ivanovič a AUGUSTINOVÁ, Božena. *Ledový dům*. Online. 1872. Theodor Mourek, 1872. Dostupné z: Národní digitální knihovna. [cit. 2024-05-02].

OSTROVSKIJ, Aleksandr Nikolajevič. *Sněhurka: Jarní pohádka o 4 dějstvích s předehrou*. První, autorisované vydání. V Praze: Svoboda, 1948. 161-[I] s. Divadlo lidu. Řada Klasikové; Sv. 6.

ULICKAJA, Ljudmila Jevgen'jevna. Případ Kukockij. Přeložila Alena MACHONINOVÁ. V Praze: Paseka, 2018. ISBN 978-80-7432-978-4.

Analyzované ruské texty

A. H. Островский. Снегурочка. Online. Интернет Библиотека Алексея Комарова. 2024. Dostupné z: <https://ilibrary.ru/text/1200/p.1/index.html>. [cit. 2024-05-01].

Борис Елцин: от рассвета до заката. Online. «ImWerden»: Электронная библиотека Андрея Никитина-Перенского. 2024. Dostupné z: https://imwerden.de/pdf/korzakov_eltsyn_ot_rassveta_do_zakata_1997__ocr.pdf. [cit. 2024-05-01].

Иван Александрович Гончаров. Том 1. Обыкновенная история. Online. БИБЛИОТЕКА РУССКОЙ и СОВЕТСКОЙ КЛАССИКИ. Dostupné z: <https://traumlibrary.ru/book/goncharov-ss8-01/goncharov-ss8-01.html#s003>. [cit. 2024-04-30].

Казус Кукоцкого. Online. Электронная библиотека Александра Белоусенко. 2024. Dostupné z: http://www.belousenko.com/books/Ulitskaya/ulitskaya_kazus.htm. [cit. 2024-05-01].

КАТАЕВ, Валентин. Гора, рассказ. Online. Новый мир. 1927, ро́. 8, џ. 8, s. 62-68. Dostupné z: https://imwerden.de/pdf/novy_mir_1927_08__ocr.pdf. [cit. 2024-04-28].

Лажечников Иван Иванович, Ледяной дом. Online. Lib.ru: "Классика." Dostupné z: http://az.lib.ru/l/lazhechnikow_i_i/text_0020.shtml. [cit. 2024-04-30].

Российские фантазмагии (сборник). Online. Электронная библиотека RoyalLib.com. 2023. Dostupné z: https://royallib.com/read/babel_isaak/rossiyskie_fantasmagoriisbornik.html#0. [cit. 2024-04-30].

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: seznam překladatelek ruské umělecké literatury rozdělený dle období

Příloha č. 2: abecední seznam překladatelek ruské umělecké literatury

Příloha č. 3 český text románu Ledový dům (I. I. Lažečnikov) – překlad Božena Augustinová

Příloha č. 4: český text románu Obyčejná historie (I. A. Gončarov) – překlad Bronislava Herbenová

Příloha č. 5.: český text pohádky Sněhurka (A. N. Ostrovskij) — překlad Marie Marčanová

Příloha č. 6: originální text povídky Гopa (B. П. Караев)

Příloha č. 7: český text povídky Hora (V. P. Katajev) – překlad Zdeňka Psůtková

Příloha č. 8: český text povídky Ivan-a-Marja (I. E. Babel) – překlad Ludmila Dušková

Příloha č. 9: český text románu Případ Kukockij (Ljudmila Ulická) – překlad Alena Machoninová

Příloha č. 10: originální text knihy Борис Ельцин: от рассвета до заката (Александр Коржаков)

Příloha č. 11: český text knihy Boris Jelcin od úsvitu do soumraku (A. V. Koržakov) – překlad Iva Černá

Příloha č. 1: Seznam překladatelek ruské umělecké literatury rozdělený dle období

1. Období let 1850-1887

Augustinová Božena – historický román

Justova Božena – báseň

2. Období let 1888-1918

Baudyšová K. – povídka

Baudyšová Libuše – povídky, milostný román

Bílá Eva (Eva z Bílé) – povídky, veselohra

Čalounová Věra – romány, pověsti

Červinková-Riegrová Marie – lyrické scény

Foustková-Langerová Gabriela – úvahy o životě, spisy, povídka

Gebauerová Marie – osobní ženský deník, román, úvahy

Herbenová Bronislava – román, povídky, pověsti

Holubová (Morkovinová) Běla – povídka

Hušnerová Anna – povídky, příběhy

Kalašová Marie – drama (komedie)

Kalašová Olga – povídky, spisy

Koppová Josefa Božena – povídky, humoresky

Krásnohorská Eliška – básně

Langlerová G. – spisy

Maternová Pavla – próza

Novotná K. – povídka

Oličova Libuše – povídka

Pachmayerová Anežka – legenda

Pohorecká (Šebková) Žofie – romány, povídky, novely, úvahy

Sokolová Bohuslava – povídky

Svobodová A. – povídky

Šlechtová Amálie – historický román, povídky, novela

Šlechtová Augusta – novela

Šmahelová B. – bajky

Špecingerová-Baušová Klára – historický román, povídky

Trnovská Lucie – spisy

Valešová Jana – literatura pro děti

Vaňkova Anna – povídka

Volfová Adéla – drama (komedie)

Zemanová Ema – povídky

3. Meziválečné období

Bernhardová Hana – povídky

Dostalová Hana – povídky

Durdíková Lída – romány

Hackenschmiedová Božena – román

Hanušová Zd. – četba pro mládež

Hlaváčová A. – ženský román

Holečková-Seidlová Božena – román, ruské národní pohádky, lyrická próza, válečné paměti

Jahodová A. – povídka

Jahůdková N. – povídky

Janatková Marie – krátká próza

Janešová J. – román

Loskotová Anežka – povídky

Mathesiová Zdenka – dobrodružný román pro děti
Melniková-Papoušková Naděžda Filaretovna – povídka, sovětské častušky
Mervartová-Klímová Marie – dívčí román, povídky, romány
Mikovcová-Sadecká A. – povídky
Nosková-Bočkovská Marie – autobiografie
Outratová Dagmar (Šimáčková) – historický román, povídky
Pírková Svatava (Jakobsonová) – román, cestovní zápisník, poezie
Popová Božena – próza, historický román
Pražáková (Borková) Hedda – dobrodružný román
Rouštecká S. – povídky
Růžičková-Váňová H. – povídky, tragický epos, román
Šimáková V. – román
Tesková Anna (Akim Set) – ruská klasická literatura 19. století, romány
Tilschová Anna Maria – kapitola z románu
Topičová Milada – román
Vlková A. – drama o pěti jednáních
Votrubová-Haunerová M. – povídky
Značkovská-Neumannová Lala – próza

Období let 1945-1989

Abžoltovská Vlastimila – povídky
Adlová Věra – literatura pro děti a mládež
Arnautová Maita – poezie
Audyová Soňa – dobrodružný román
Bartušková Zdeňka – pohádkové vyprávění
Bařinková Ludmila – divadelní hry

Bařtová Vlasta – román

Bednářová Emílie – román

Běhounková Bohumila – sebrané spisy

Bechyňová Věnceslava – román

Bendová Alžběta – povídky

Beráková Zora – próza 2. pol. 20. st

Beranová Marta – detektivní romány, vzpomínky, výbor próz, cestopis

Bergrová (Vovsová) Zdenka – poezie 19. století

Beřáková Eva – román, humoristický román

Bieblová Marie – verše, pohádky pro děti

Beckmannová L. – povídky

Bláhová Milena – historický román

Brožová-Malá Julie – soubory pohádek

Brtníková-Petřiková Anna – literatura pro děti a mládež, přírodovědecké povídky, pohádky

Budínová Hana – divadelní hry, romány, povídky

Bureřová Ludmila – divadelní hra, hra pro děti

Burianová-Hasenöhrlová Libuše – románová epeje, literatura pro děti, vzpomínky

Camutaliová Irena – divadelní hry, román, novela pro mládež

Ceplová Zuzana – vyprávění pro děti

Čáповá Dagmar – romány, povídky, kriminální příběhy

Čebiřová Marie – dramata, divadelní hry (komedie)

Čeňková Ivana – divadelní hra

Černíková-Drobná Jarmila – drama

Dokučajevoá Libuše – divadelní hra

Dolejšová (Kaslová) Eva – povídky, dospívání děvčat, literatura pro děti, dobrodružné příběhy z cest

Dolejšová M. – pohádka

Dudková Jana – divadelní hra

Dušková Elena – válečný román, detektivní román, písně sovětské armády

Dušková Karolina – romány, díla ruských klasiků 19. století

Dušková Ludmila – klasická poezie, klasická literatura, povídky pro děti

Dušková T. – povídky

Dvořáková Helena – veselohra

Dvořáková Nataša – životopisné vyprávění

Dvořáková Zuzana – příběh dvou chlapců

Filipová M. – román

Findová Dagmar – lidová pohádka

Fischerová Eva – drama

Fischerová Olga – poezie pro děti

Franková Helena – sovětské písně, povídky, dívčí román

Fromková Jarmila – porevoluční ruská literatura

Fundová Daniela – životopisný román

Glancová Helena – povídky

Grebeníčková Růžena – literární eseje

Hajevská Ludmila – povídky

Halavanjová S. – poezie

Hanzová Zdenka – próza

Hašková Taťjana – klasická předrevoluční próza, ruští autoři 20. let 20. st

Havránková Ruda – povídky, pohádky, romány

Havránková Zdeňka – dobrodružné vyprávění pro děti, životopisný román

Hejkalová (Pražáková) Markéta – román, kniha pro děti

Heřmanová Julie – romány (sorealistické), lovecké příběhy a povídky, myslivecké vyprávění

Holá Lída – cestopis

Holečková-Dolanská Jelena – lyrické scény k operním libretům

Holejšovská-Genčiová Miroslava – vědecko-fantastická a psychologická literatura, výbor povídek pro neslyšící děti, románová trilogie

Holečková-Sládková B. – román, partyzánské příběhy

Homoláčová H. – povídka

Homolová Juliana – povídka o proletářských dětech

Honzíková Milena – deníkové záznamy, román

Horská Květa – vzpomínková próza

Hůlková Jiřina – divadelní hry

Hurysová Zdenka – komedie

Hustolesová Lída – divadelní hry

Chrobáková Marie – soubory povídek

Jaklová Dagmar – povídky, novely

Janderová Drahoslava – dramaturgie románu

Javůrková Ludmila – autobiografický román, povídka, divadelní hra

Jelínková Olga – verše

Jičínská Blanka – fantastické povídky

Jílková Jitka – hrdinský epos

Jiroudková Kamila – stati o poezii

Johnová Božena – spisy, povídky

Jungmannová Věra – historická próza, eseje

Kadlecová Jana – román, povídky, novely

Kalousová S. – povídky o přírodě

Kacetlová Eva – divadelní hra

Kalandová Alexandra – divadelní hra

Kalendová Věra – pohádka (divadlo)

Karenová Sylva –hra pro děti

Kašpříková-Speharová Zoja – povídka

Kavanová Věra – dvoudílný román pro mládež

Klápšťová Eliška – cestopisné satiry, pohádky

Klementová Dagmar – detektivní román, pohádka, dobrodružné příběhy

Klevisová Nad'a – vzpomínky, dopisy, dokumentární příběhy

Klusáková Jana – divadelní hry

Kocourová Helena – román

Köhlerová Milča – povídky

Kohoutová Alena – povídky ze života školáků

Kohoutová Jasněna – satirická próza

Komárková Eva – komedie ve dvou částech

Kornelová Marie – pohádky

Koťátková Marie – autobiografie

Kozáková Libuše – próza, literatura faktu

Krejčová (Huláková) Zuzana – detektivní romány, povídky, romány pro ženy, válečné novely, vzpomínky, dramatický text

Kružíková Věra – próza, velká část díla Daniila Granina

Kryštofková Věra – kniha pro děti, povídky

Kryštofová Jarmila – drama

Křesálková Jitka – beletrie, literatura faktu

Křemenáková Anna – agitační písně

Kubarská L. – komedie

Kubátová Karla – literatura pro děti

Kubíčková Věra – divadelní hry

Koubková V. – divadelní hra

Kubová Helena – autobiografické příběhy

Kučerová (Mrhačová) Eva– stati o literatuře

Lexová Věnceslava – reportáž o životních osudech, romány

Ličková M. – povídka

Lorencová Marie –pohádka, komedie

Loucká Marie – dramata

Loulová Marie – povídky pro děti se sovětskou tematikou kolchozů

Ludvová M. – próza

Lukešová Milena – próza a poezie pro děti

Macková Marta – cestovní reportáže z Asie

Machková Eva – drama

Macháčková-Ptáčková Olga – válečný román, literatura pro děti a mládež

Majerová Marie – povídky, dětský román

Malinovská Eva – literatura faktu, pohádky, romány

Marčanová Marie – poezie, lyrické scény

Mašková (Svobodová) Olga– poezie, próza, literatura pro děti

Mathauserová Světla – povídky a pověsti ze Staré Rusi, historické příběhy

Mellanová Míla – divadelní hry, dramatizované povídky klasické literatury

Mayerová Zdeňka – povídky, literatura pro děti

Menclová Věra – novely, povídky, psychologický román

Mertinová Jana – romány, povídky

Mezerová Alice – romány

Michaličková Nad' a – povídky pro mládež

Miklušáková Jiřina – povídky, pověsti, pohádky

Mikulášková Jarmila – divadelní hry, romány, literatura pro děti

Milcová Květa – román

Misárková Milada – próza 20. století

Meisnerová E. – budovatelský román

Moisejkenková Ervína – klasická literatura 19. století

Moravcová (Neumannová) Jana – romány, poezie

Morávková Alena – divadelní hry, klasická próza, přeložila velkou část díla M. A. Bulgakova

Mrnková Xenia – próza, poezie

Müllerová Hana – romány

Musiolová Nataša – próza

Neklanová Nina – vzpomínky a dopisy

Neumannová Marcela – povídky

Niliusová (Silanová) Zdenka – divadelní hry, poezie

Nosková Věra – próza

Nováková Anna – próza 20. století

Nováková Květuše – eseje, novely

Novotná Marie – román

Novotná Raisa – romány

Očadlíková Věra – próza 19. a 20. století

Outratová Eva – básně

Panenkova Jaroslava – hra z kolchozního života

Pašková Božena – romány, povídky, novely 19. století

Paterová Jana – divadelní hra

Pavlovská Aloisie – publikace pro děti

Pavlů Anna – román

Pažoutová Božena – sbírka povídek

Petrovičová Vlasta – divadelní hry

Petříková Věra – autobiografické vyprávění, vzpomínky

Picková-Papoušková Věra – próza, paměti, dopisy

Pittermanová Marcela – beletrie, dramatická tvorba

Podešvová Marie – literatura pro děti

Podlipská Darja – povídky

Pokorná Olga – román

Poláčková Josefa Tamara – dobrodružné romány

Polachová (Šimáčková) Helena– lyrické scény, drama

Pošarová Milada – próza 20. století

Pražáková Hana – špionážní romány

Preissová M. – povídky

Prokopová Jarmila – sovětské povídky pro mládež

Prošková Hana – poezie

Přikrylová Marie – romány

Psůtková Zdenka – próza

Rádlová H. – povídky

Rákosníková Josefa – vědeckofantastický román

Reilová E. – dobrodružný příběh

Rumlová Olga – román

Řeháčková A. – filozofické spisy

Říhová B. – porevoluční novela

Sajnerová Květuše – sovětské novely

Sedloňová Miroslava – romány 20. století

Seydrelová (Pochová) Růžena– dramatické texty

Sgallová Eva – literární eseje

Schulzová N. – lyrická próza

Schulzová Růžena – literární studie

Síbrtová Stanislava – próza 20. století, povídky pro mládež

Silbernáglová Terezie – próza 20. století, klasická literatura

Skálová D. – povídky

Skrenková Eliška – vzpomínky na dětství

Slabihoudová H. – pohádková pověst

Slabihoudová Naděžda – próza, velká část díla N. S. Leskova

Slánská Josefa – vyprávění pro mládež

Sluková Jaroslava – próza

Sobotková Valerie – literatura pro děti, pohádky

Spalová Olga (Srbová) – sovětský román

Stočasová Mlada – román

Strádalová Marie – povídka

Stromšíková Anna – loutková hra

Střihavková Libuše – novela

Suchařípová Helena – autobiografické vzpomínky

Sukupová Jarmila – soubor novel

Sulíková Olga – dětský román

Sušanková Vlasta – beletristická reportáž

Svobodová M. – filozofické spisy, povídky

Svobodová O. – literární stati

Sychrová Jarmila – povídka

Sýkorová Tamara – romány, literatura pro děti

Szabová Nad'a – román

Šimková Alba (někdy uvedena jako Albína) – povídky, pohádky, reportáže

Šimková Božena – divadelní hra, loutková hra

Šimsová Milada – autobiografie
Šindelářová Alena – divadelní hra
Šindelářová (Voříšková) Marie – dramatická pohádka
Škramovská H. – povídky o přírodě
Šlampová-Štinglová Dagmar – romány, povídky, novela
Šlaufová E. – fantastická próza
Šlechtová Drahomíra – budovatelské romány, dobrodružné romány
Šmeralová Eva – divadelní hry
Šoršová Amalie – próza, vzpomínky
Šotolová Eva – lyrický deník, divadelní hra
Šranková Emilie – divadelní hry, komedie
Štefánková J. – povídka
Štěpánková Hana – novely, biografie
Štichová M. – divadelní hra pro děti
Štolcová Eliška – divadelní hra
Štroblová Jana – poezie
Táborská Marie – próza, divadelní hry, román pro ženy, milostné povídky
Tafelová (Zavázalová) Vlasta – moderní próza
Tichanovičová Jarmila – divadelní hra
Tomanová Jitka (Netuková) – beletrie, literatura faktu
Tomanová K. – příběhy z války
Trochová Zina – literatura pro děti (pohádky a říkadla)
Uličná Olga – próza
Urbánková Jarmila – dobrodružné vyprávění (verše)
Urbanová A. – politická komedie
Urbanová J. – verše

Vailjevodá-Schäfflerová Zdeňka – historický román, dokumentární reportáže

Valentová Marta (Meda) – divadelní hry

Večeřová Milada – soubory povídek, fantastický román

Veisová Milada – cyklus povídek

Vendová Věra Š. – pověsti, novela

Vernerová L. – fantastická próza

Veselá V. – literatura pro děti

Veselá-Nyklová Milena – romány, literatura pro děti

Víšková Jarmila – filozofické spisy

Vohryzková Jana – špionážní román

Vojířová Zuzana – povídky, divadelní text

Volfová Hana – novely, povídky, vědeckofantastický román, vzpomínky

Voronovská-Melicharová Ludmila – divadelní hra, historický román, humoresky

Voříšková Jiřina – povídky

Vránová E. – literatura pro děti

Vrbová Hana – klasická a novodobá poezie, klasičtí autoři 19. století

Vrchlická Eva – divadelní hra, básně

Wagsteinová Jarmila – romány, povídky pro mládež

Waltrová Olga – divadelní hra pro děti

Zadražilová Miluše – beletrie, dějiny ruské literatury a kultury

Záhejská Marie – povídky

Zahradníčková Anna – povídky

Zavadová Jarmila – pohádky

Zelenková Bohumila – román

Zemanová Blanka – drama

Ziková Jaroslava – lidová pohádka

Zumrová Jiřina – próza, díla literární vědy

4. 90. léta 20. století

Castiellová (Feltlová) Marina – básně, dramata

Holubová V. – román

Jakubcová Ivanka – básně

Klimentová Eva – povídky

Kottová Alena – literatura pro děti

Petišková-Dvořáková Dagmar – povídky

Ságlová Alena – povídky

Schächterová Eva – próza

Vinická Markéta – básně

Volejníková Hana – psychologické příběhy

Zedníková Irma – román

5. 2000 – současnost

Ambrožová Jelena – detektivní román

Bělková Magda – autobiografické vzpomínky (Bělorusko 21. st), román, válečné deníky (válka na Ukrajině)

Bělunková Libuše – současná překladatelka, poezie,

Bošková Pavla – současná překladatelka, satirické povídky o vlasti, román, povídky

Broučková Jiřina – současná překladatelka, pohádky pro děti, náboženská tematika, evangelia, podobenství, pověsti

Bůžková Eva – vědecko-fantastické romány

Bzonková (Rubilina) Radka – současná překladatelka, autobiografické vzpomínky, vzpomínky na gulag, téma války, básně

Čapková Erika – současná překladatelka, deníkové zápisky a autobiografické prózy

Čermáková Olga – literatura pro děti

Černá Iva – vzpomínky

Černá Nataša – dvojjazyčná kniha (souběžný ruský text)

Dědicová Jitka – literatura pro děti

Dlouhá Lucie – současná překladatelka, deník/autobiografické vzpomínky

Drozdová Hana – překlady současných dramát

Dvořáková Iva – současná překladatelka, romány, vědecko-fantastické romány

Dvořáková Jiřina – současná překladatelka, válečná tematika války na Ukrajině, válečný deník

Eislerová Jana – literatura pro děti

Folleti Karolina – autobiografické vzpomínky

Gazukina Jekaterina – současná překladatelka, válečný román

Hnízdilová Zdislava – současná překladatelka, dvojjazyčná kniha (souběžný český text)

Hořínková Eva – současná překladatelka, literatura pro děti, fantasy romány

Hrčková Jana – současná překladatelka, dvojjazyčná kniha (souběžný český text)

Chalupová Markéta – současná překladatelka, knihy pohádek

Chlaňová Tereza – městská balada

Janečková Jaroslava – současná překladatelka, ruské novely, detektivní román, romány

Janošková (Komárková) Kateřina – dvojjazyčná kniha (souběžný český text)

Kačarevičová Světlana – současná překladatelka, ázerbájdžánská próza

Kaplanová Klára – fantasy román

Kitzlerová Jana – poemy, poezie, eseje

Kleňhová (Rogoff) Jana – autobiografická próza

Klobasová Markéta – současná překladatelka, fantasy romány, thrillery

Kopecká Věra – poezie

Koutná Adéla – současná překladatelka, román, vědecko-fantastický román

Kratochvílová Vendula – humoristický román

Krčálová Tereza – současná překladatelka, drama, příručky péče o zdraví

Krtičková Dagmar – thriller

Kšicová Danuše – historické drama dvojjazyčné vydání

Kuglerová Ivana – román

Kuxová Taťána – poezie (dvojjazyčné vydání)

Kyslíková Kateřina – román

Larionová Alena – fantasy román pro mládež

Lenartová Eva – literatura pro děti

Lenz Linda – současná překladatelka, historické romány, milostné romány, poezie

Magincová Dagmar – studie, historické a faktografické knihy, autobiografické vzpomínky

Machoninová Alena – současná překladatelka, romány

Mamonova Julija – současná překladatelka, dvojjazyčná kniha (souběžný ruský text), literatura pro děti

Mistrová Veronika – fantasy romány

Musichina Ilona – současná překladatelka, pohádkový příběh

Niklová Kateřina – fantasy romány

Nohavicová Veronika – fantasy román

Novotná Jaroslava – autobiografické válečné vzpomínky

Pálušová Martina – současná překladatelka, fantasy romány pro mládež, překládá naprostou většinu děl autorky Natalija Ščerba

Pavlova Olga – autobiografické romány

Pihrtová Marie – současná překladatelka, literatura pro děti, pohádky

Poděšťová Veronika – dvojjazyčná kniha (souběžný ruský text)

Rosová Anna – historický román

Rozgonyiová Ema – román

Ručkina Irina – moderní pohádka (dvojjazyčné vydání)

Ruthová Marie – povídky

Řezníčková Daniela – pohádky pro děti

Salcherová Julie – detektivní romány

Smoláková Vlasta – drama, divadelní hry

Sokolová Františka – poezie, vzpomínky

Soukupová Zuzana – detektivní román

Stehlíková Dana – biografický román

Stelibská Alexandra – ázerbájdžánský román

Stoilova Michaela – autobiografický román z ruských cel

Svobodová (Kosáková) Hana – současná překladatelka, próza

Svobodová Lidmila – novela

Šimová Kateřina – současná překladatelka, romány, historický román, autobiografické vzpomínky

Špačková Stanislava – próza (výbor textů)

Šťastná Denisa – próza

Šťastná Zuzana – básně v románu

Tománková Irena – román

Tučníková Jana – fantasy román

Uhlířová Marie – vědecko-fantastický román

Ušiaková Lucie – současná překladatelka, fantasy román pro děti, příběhy pro děti

Vachalcová Věra – současná překladatelka, romány, povídky

Válková Markéta – životopis

Vlčínská Hana – současná překladatelka, fantasy romány

Vlčková Alena – pohádky

Vychodilová Zdeňka – současná překladatelka, román, novela, studie

Žirová Hedvika – současná překladatelka, detektivní román

Příloha č. 2: Abecední seznam překladatelek ruské umělecké literatury zkoumaného období

Abžoltovská Vlastimila (1904-1995)	Bešťáková Eva (1932-2021)
Adlová Věra (1919-1999)	Bieblová Marie (1909-1997)
Ambrožová Jelena	Bílá Eva (Eva z Bílé)
Arnautová Maita (1939-)	Bláhová Milena (1925-2001)
Arshinskaya Dina (1987-)	Blümllová Dagmar Bojarová Olga (1925-)
Audyová Soňa	Bošková Pavla (1973-)
Augustinová Božena (1851-1936)	Broučková Jiřina
Bartušková Zdeňka	Brožová-Malá Julie (1883-1971)
Bařinková Ludmila (1931-2014)	Brtníková-Petříková Anna (1896-1980)
Baštová Vlasta (-1925)	Budínová Hana (1902-1965)
Baudyšová K.	Burešová Ludmila (1917-)
Baudyšová Libuše (1877-1954)	Burianová-Hasenöhrlová Libuše (1933-)
Beckmannová L.	Bůžková Eva (-1932)
Bednářová Emílie (1907-1998)	Bzonková (Rubilina) Radka (1977-)
Běhouňková Bohumila	Camutaliová Irena (1926-2008)
Bechyňová Věnceslava (1920-2000)	Castiellová Marina (Feltlová) (1971-)
Bělková Magda (-1987)	Ceplová Zuzana (1938-)
Bělunková Libuše (-1973)	Čalounová Věra (1858-1929)
Bendová Alžběta	Čapková Erika (1984-)
Beráková Zora (1921-)	Čápková Dagmar (1955-)
Beranová Marta	Čebišová Marie
Bergrová (Vovsová) Zdenka (1923-2008)	Čeňková Ivana (1954-)
Bernhardová Hana	Čermáková Olga

Černá Iva
Černá Nataša (1944-)
Černíková-Drobná Jarmila (1930-2007)
Červinková-Riegrová Marie (1854-1895)
Dědicová Jitka
Dlouhá Lucie
Dokučajevová Libuše
Dolejšová (Kaslová) Eva (1928-)
Dolejšová M.
Dostalová Hana
Drozdová Hana (1977-)
Dudková Jana (1931-2017)
Durdíková Lída (1899-1955)
Dušková Elena (1921-)
Dušková Karolina
Dušková Ludmila (1932-2010)
Dušková T.
Dvořáková Helena (1895-1970)
Dvořáková Iva (1980-)
Dvořáková Jiřina
Dvořáková Nataša
Dvořáková Zuzana
Eislerová Jana (1942-)
Filipová M.
Findová Dagmar (1931-)
Fischerová Eva
Fischerová Olga (1909-1969)
Folleti Karolina (1985-)
Foustková-Langerová Gabriela (1877-1939)
Franková Helena (1949-)
Fromková Jarmila (1922-2011)
Fundová Daniela
Gazukina Jekaterina (1974-)
Gebauerová Marie (1869-1928)
Glancová Helena (1938-)
Grebeníčková Růžena (1925-1997)
Gregorová Barbora
Hackenschmiedová Božena (1881-1982)
Hajevská Ludmila
Halavanjová S.
Hanušová Zd.
Hanzová Zdenka (1908-1958)
Hašková Taťjana (1922-1985)
Havránková Ruda (1905-1983)
Havránková Zdeňka (1909-)
Hejkalová (Pražáková) Markéta (1960-)
Herbenová Bronislava (1861-1942)
Heřmanová Julie (1905-)
Hlaváčová A.
Hnízdilová Zdislava
Holá Lída (1959-)

Holečková-Dolanská Jelena (1899-1980)	Janešová J.
Holečková-Seidlová Božena (1897-)	Janošková (Komárková) Kateřina (1983-)
Holečková-Sládková B.	Javůrková Ludmila (1912/1919-)
Holejšovská-Genčiová Miroslava (1923-2012)	Jelínková Olga
Holubová (Morkovinová) Běla	Jičínská Blanka
Holubová V.	Jílková Jitka
Homoláčová H.	Jiroudková Kamila (1915-1976)
Homolová Juliana	Johnová Božena (1920-)
Honzíková Milena (1925-2001)	Jungmannová Věra (1926-)
Horská Květa	Justova Božena
Hořínková Eva (1959-)	Kacetlová Eva (1939-2021)
Hrčková Jana	Kačarevičová Světlana
Hůlková Jiřina	Kadlecová Jana
Hurysová Zdenka	Kalandová Alexandra
Hustolesová Lída (1943-2016)	Kalašová Marie (1854-1937)
Hušnerová Anna	Kalašová Olga
Chalupová Markéta	Kalendová Věra
Chlaňová Tereza (1974-)	Kalousová S.
Chrobáková Marie	Kaplanová Klára
Jahodová A.	Karenová Sylva
Jahůdková N.	Kašpříková-Speharová Zoja
Jaklová Dagmar (1946-)	Kavanová Věra (1922-2010)
Jakubcová Ivanka	Kitzlerová Jana (1978-)
Janatková Marie	Klápšťová Eliška
Janečková Jaroslava	Klementová Dagmar
	Kleňhová (Rogoff) Jana (1977-)

Klevisová Nad'a (1945-2017)
Klimentová Eva (1962-)
Klobasová Markéta (1990-)
Klusáková (Zvoníčková) Jana (1941-)
Kocourová Helena (1938-)
Köhlerová Milča
Kohoutová Alena
Kohoutová Jasněna (1921-2012)
Komárková Eva
Kopecká Věra (1951-)
Koppová Josefa Božena (1853-1917)
Kornelová Marie (1909-1978)
Koťátková Marie
Kottová Alena (1950-)
Koubková V.
Koutná Adéla (1990-)
Kozáková Libuše (1935-)
Krásnohorská Eliška (1847-1926)
Kratochvílová Vendula
Krcálová Tereza (1979-)
Krejčová (Huláková) Zuzana (1930-)
Krtičková Dagmar
Kružíková Věra (1923-)
Kryštofková Věra (1921-)
Kryštofová Jarmila
Křemenáková Anna
Křesálková Jitka (1924-)
Kšicová Danuše (1932-2017)
Kubarská L.
Kubátová Karla
Kubičková Věra (1918-2009)
Kubová Helena
Kučerová (Mrhačová) Eva (1936-)
Kuglerová Ivana
Kuxová Taťána (1961-)
Kyslíková Kateřina (1971-)
Langlerová G.
Larionová Alena
Lenartová Eva (1959-)
Lenz Linda (1977-)
Lexová Věnceslava (1931-)
Ličková M.
Lorencová Marie (1942-2020)
Loskotová Anežka (1878-1944)
Loucká Marie (1944-)
Loulová Marie (1892-1970)
Ludvová M.
Lukešová Milena (1922-)
Macková Marta (1923-2009)
Magincová Dagmar (1966-)
Macháčková-Ptáčková Olga (1906-)
Machková Eva (1931-2023)

Machoninová Alena (1980-)
Majerová Marie (1882-1967)
Malinovská Eva (1946-)
Mamonova Julija
Marčanová Marie (1892-1979)
Mašková Olga (Svobodová) (1925-1985)
Maternová Pavla (1858-1923)
Mathauserová Světla (1924-2006)
Mathesiová Zdenka
Mayerová Zdeňka (1929-)
Meisnerová E.
Mellanová Míla (1899-1964)
Melniková-Papoušková Naděžda
Filaretovna (1891-1978)
Menclová Věra (1938-)
Mertinová Jana (1952-)
Mervartová-Klímová Marie (1866-1923)
Mezerová Alice (1933-2022)
Michaličková Nad' a (1904-)
Miklušáková Jiřina (1935-)
Mikovcová-Sadecká A.
Mikulášková Jarmila (1933-2015)
Milcová Květa (1897-1956)
Misárková Milada (1929-)
Mistrová Veronika
Moisejenková Ervína
Moravcová (Neumannová) Jana (1937-2018)
Morávková Alena (1935-)
Mrnková Xenia (1919-2003)
Müllerová Hana (1947-)
Musichina Ilona
Musiolová Nataša
Neklanová Nina (1897-1966)
Neumannová Marcela (1947-)
Niklová Kateřina (1979-)
Niliusová Zdenka (Silanová) (1921-1987)
Nohavicová Veronika
Nosková Věra
Nosková-Bočkovská Marie
Nováková Anna (1921-2005)
Nováková Květuše
Novotná Jaroslava
Novotná K.
Novotná Marie
Novotná Raisa (1919-)
Očadlíková Věra (-1956)
Oličova Libuše
Outratová (Šimáčková) Dagmar (1905-1968)
Outratová Eva (1912-1989)
Pachmayerová Anežka
Pálušová Martina (1982-)

Panenkova Jaroslava (1908-)	Pražáková (Borková) Hedda (1898-)
Pašková Božena	Preissova M.
Paterova Jana	Prehlikova Hana
Pavlova Olga (1984-)	Prokopova Jarmila (1911-)
Pavlovska Aloisie	Prošková Hana (1924-)
Pavlů Anna	Přikrylová Marie (1894-1965)
Pažoutová Božena	Psůtková Zdeňka (1929-2001)
Petišková-Dvořáková Dagmar (1959-)	Rádlová H.
Petrovičová Vlasta (1903-1980)	Rákosníková Josefa
Petříková Věra	Reilová E.
Picková-Papoušková Věra	Rosová Anna (1985-)
Pihrtová Marie	Roušteská S. (1899-1939)
Pírková (Jakobsonová) Svatava (1908-2000)	Rozgonyiová Ema (1938-)
Pittermanová Marcela (1933-)	Ručkina Irina
Poděšťová Veronika	Rumlová Olga
Podešvová Marie (1901-1994)	Ruthová Marie
Podlipská Darja (1896-1959)	Růžičková-Váňová H.
Pogodová Tereza	Řeháčková A.
Pohorecká (Šebková) Žofie (1877-1963)	Řezníčková Daniela
Pokorná Olga	Říhová B.
Poláčková Josefa Tamara	Ságlová Alena (1968-)
Polachová (Šimáčková) Helena (1928-2019)	Sajnerová Květuše
Popová Božena	Salcherová Julie
Pošarová Milada (1930-)	Sedláčková H.
Pražáková Hana (1930-)	Sedloňová Miroslava (1925-)
	Seydrelová (Pochová) Růžena (1918-2008)

Sgallová Eva (1925-1997)
Schächterová Eva
Schulzová N.
Schulzová Růžena (1889-1969)
Síbrtová Stanislava (1919-)
Silbernáglová Terezie (1909-)
Skálová D.
Skrenková Eliška
Slabihoudková H.
Slabihoudová Naděžda (1922-2014)
Slánská Josefa (1913-1995)
Sluková Jaroslava
Smoláková Vlasta (1952-)
Sobotková Valerie (1904-)
Sokolová Bohuslava (1860-1941)
Sokolová Františka (1937-)
Soukupová Zuzana (1949-)
Spalová Olga (Srbová) (1914-1987)
Staříková Věra
Stehlíková Dana
Stelibská Alexandra (1987-)
Stočesová Mlada (1919-)
Stoilova Michaela
Strádalová Marie
Stromšíková Anna (1907-)
Strusková Eva (1937-)
Střihavková Libuše
Suchařípová Helena (1937-2013)
Sukupová Jarmila (1947-)
Sulíková Olga
Sušanková Vlasta
Svobodová A.
Svobodová (Kosáková) Hana (1978-)
Svobodová Lidmila
Svobodová M.
Svobodová O.
Sychrová Jarmila
Sýkorová Tamara (1926-2017)
Szabová Nad'á
Šimáková V.
Šimková Alba (Albína) (-1982)
Šimková Božena (1881-1958)
Šimová Kateřina
Šimsová Milada (1904-)
Šindelářová Alena
Šindelářová (Voříšková) Marie (1907-1987)
Škramovská H
Šlampová-Štinglová Dagmar
Šlaufová E.
Šlechtová Amálie
Šlechtová Augusta (-1928)

Šlechtová Drahomíra (1925-)
Šmahelová B.
Šmeralová Eva (1923-2002)
Šoršová Amalie
Šotolová Eva
Špačková Stanislava (1985-)
Špecingrová-Baušová Klára (1860-1918)
Šranková Emilie
Šťastná Denisa
Šťastná Zuzana
Štefánková J
Štěpánková Hana (1948-)
Štichová M.
Štolcová Eliška
Štroblová Jana (1936-)
Táborská Marie (1923-)
Tafelová (Zavázalová) Vlasta (1920-2006)
Tesková Anna (Akim Set) (1872-1954)
Tichanovičová Jarmila
Tilschová Anna Maria (1873-1957)
Tománková Irena
Tomanová Jitka (Netuková) (*1938)
Tomanová K.
Topičová Milada
Trnovská Lucie
Trochová Zina (1924-2016)
Tučnicková Jana
Uhlířová Marie
Uličná Olga (1941-)
Urbánková Jarmila (1911-2000)
Urbanová A.
Urbanová J.
Ušiaková Lucie
Vachalcová Věra
Vailjevová-Schäfflerová Zdeňka (1935-)
Valentová Marta (Meda) (1898-1973)
Valešová Jana (-1935)
Válková Markéta
Vaňkova Anna
Večeřová Milada (1930-2004)
Veisová Milada
Vendová Věra Š.
Vernerová L.
Veselá V.
Veselá-Nyklová Milena (1932-2020)
Vinická Markéta (1965-)
Víšková Jarmila (1927-2017)
Vlčínská Hana (1968-)
Vlčková Alena (1942-2011)
Vlková A.
Vohryzková Jana
Vojířová Zuzana

Volejníková Hana (1957-)	Záhejská Marie
Volfová Adéla (1846-1940)	Zahradníčková Anna (1894-1979)
Volfová Hana (1914-2000)	Závadová Jarmila
Voronovská-Melicharová Ludmila (1891-1953)	Zedníková Irma
Votrubová-Haunerová Marie (1878-1957)	Zelenková Bohumila (1937-)
Vránová E.	Zemanová Blanka
Vrbová Hana (1929-1955)	Zemanová Ema
Vrchlická Eva (1888-1969)	Ziková Jaroslava
Vychodilová Zdeňka (1956-)	Značkovská-Neumannová Lala (1900-1991)
Wagsteinová Jarmila (1901-)	Zumrová Jiřina (1928-)
Waltrová Olga (1922-2001)	Žirová Hedvika (1970-)
Zadrazilová Miluše (1937-)	

LAŽEČNIKOVA

jsme, jde lid domů z kostelův, smutný, tesklivý, jako z pohřbu; v jednom pak koutě Petrohradu raduje se do syta a hřmotí až uši brní. Na dvoře přibývá a mění se pestrá směsice. Jakého kroje, jakého nářečí by zde nebylo? Vždyť všickni národové žijící na Rusi poslali sem po páru svých zástupcův. Hle! již bělorus horlivě nadýmá dudy, žid smyčcem rozechřívá cimbal, kozák bříká na kobzu; *) a ostatní tančí a zpívají, nedbajíce mrazu, při němž se tají dech a prsty tuhnou. Hrozný medvěd obíhaje na provaze kolem sloupu a ryje hněvem sněh, přizvukuje řvaním svým muzikantům. Pravý to šábes satanášův!

Pravověřící, kteříž kráčíte kolem ďábelských těchto radovánek, odplivněte a udělejte kříž. My však hříšníci vejdemo na dvůr Volynského, protlačíme se lidem a poznáme v samém domě příčinu tohoto veselého smíšení jazykův.

Mordvíni! čuchonci! tataři! kamčadalové! a tak dále vyvolává z množství, po párku, zástupce, jakýsi velký, velmi velký, čili lépe řečeno velmi dlouhý člověk. Tento kdosi, kterýž k vůli postavě byl by se mohl dáti ukazovati o masopustě na komedii, jest hajdukem jeho excellenci. Zůstal v chodbě, mimovolně tancuje při lektání mrazu a bruče si mezi prsty písničku proklínající všechny panské výmysly. Hlas velikánův podobá se mořské troubě; na jeho zavolání přibližuje se bázlivě po pořádku žádaný párek. Dolů s ovčími kožichy, a národnost objevuje se v celé kráse své. Nepříliš uctivě otírá velikán soukeným svým rukávem některému neb některé, tvář neb nos zbělelý mrazem

*) Hudební maloruský nástroj o osmi strunách.

»Slyšel jsem, mátuško: Proška mi vyprávěl, jenže jsem z počátku nepochopil, co to povídá; myslil jsem, že přijel; samou radostí jsem se zpotil.«

»Dej vám Bůh zdraví, Antoníne Ivanyči, že nás tak milujete.«

»Abych nemiloval! Vždyť jsem Alexandra Fedoryče na rukou nosil: je mi jako příbuzný.«

»Díky vám, Antoníne Ivanyči, Bůh vám to odplatí! A já již druhou noc téměř nespím a lidem nedám spáti; z nenadání přijede a my budeme všichni chrápati — to by bylo hezké! Včera i předevcírem šla jsem pěšky do háje, i nyní bych šla, ale to proklaté stáří mne přemáhá. Noční bdění mne unavilo. Sedněte si přec, Antoníne Ivanyči. Ale vy jste všecek promoklý; nechcete-li se napítí a posnídati? Možná, že přijdeme pozdě k obědu: možná, že budeme muset čekat na drahého hostě.«

»Leda snad něco zajíst. Já totiž, musím se přiznati, již snídal.«

»A kde jste to byl?«

»Ale tak cestou u Marie Karpovny jsem se zastavil. Vždy musel jsem kolem nich; více k vůli koni, než k vůli sobě; nechal jsem ho oddechnouti. Není to žert, v nynějším vedru projeti dvanáct verst! Tam jsem příležitostně i něco pojedl. Dobře, že jsem jich neposlechl a nezůstal, ať mne jakkoli zdržovali, byla by mne bouře zdržela na celý den.«

»Jak pak se má Marja Karpovna?«

»Chvála Bohu! poroučí se vám.«

»Děkuju uctivě; a jak se má dceruška, Žofie Michaljovna, s mužíčkem svým?«

»Dobře, mátuško; už šesté děťátko je na cestě. Za dva týdny je očekávají. Prosili mne, abych kolem toho času k nim zajel. A je u nich taková bída v domě, že není možná na to hledět. Zdálo by se, je-li jim dětí třeba? Ale ne; tím více!«

»Co pravíte?«

»Na mou duši! ve světnicích všechna pažení jsou nakřivená, podlaha se kolébá pod nohama; střechou teče. A sprá-

je těžké, deset očí abys měl.
Ty nemáš kdy, a nechce se ti ani
na dcerku dohlížet. Snad líp by bylo
ji svěřit podruhovi z vesnice,
je bezdětný, ať za vlastní ji přijme.
Tam bude práce po krk. Mládencům
též zajde chuť po podruhově dceři
snad očkem házet. Tak co, souhlasíš?

V E S N A

Nu dobrá. Ať si mezi lidmi žije,
jen ať má svobodu.

M R Á Z

Má dcerka neví,
co je to láska; v chladném srdéčku
ni jiskry zhoubných citů dosud není.
A lásky nepozná, jen když tvá něha
s tím jarním teplem sladce opojným
a lichotivým . . .

V E S N A

Dost už, prosím tě!
Zavolej Sněhurku!

M R Á Z

Sněhurko, dítě moje!

S N Ě H U R K A

(Vyhlédne z lesa. Přiběhne k otci.)

Г о р а

Р а с с к а з

ВАЛЕНТИН КАТАЕВ

Автомобиль, уже покрытый белой крымской пылью, вынес нас из Ялты. Узкое шоссе—настолько узкое, что на нем трудно было раз'ехаться двум машинам—круто свернуло влево назад и, не успев как следует выправиться, бросилось снова вправо вперед, неуклонно восходя в гору. Погода была сомнительна. Утром в горах шел дождь. Водопад Учан-Су, еще вчера казавшийся издали сухой, светлой трещиной среди беспокойного нагромождения камня, теперь падал и тек и снова падал и тянул каңительную сказку о том, что, мол, по усам текло, а в рот не попало. Высокий уровень серого моря по мере нашего под'ема не только не падал, но, наоборот—все повышался, отмечая свою высоту на кривой горного склона белыми зазубринами верхнего и нижнего шоссе.

За под'емом последовал такой же крутой, извилистый спуск; затем снова под'ем. Справа, слева, сзади передвигались, меня топографию, горбы, плоскогорья и долины, кудряво-поросшие кустарником, густо напудренным вблизи шоссе меловой пылью. Впереди поднимался горный хребет, весь в мелкой мерлушке растительности. Мы должны были его преодолеть.

Иногда дорога подходила вплотную к круглому' боку горы и, огибая его, шла в свисте свисающей сверху лозы, в полете слабой тени, в мельканьи точильного камня, в то время, как под правыми колесами машины плыла, падая глубоко вниз, как в обморок, кудрявая пустота насыщенной синевой котловины. Там белели игрушечные улицы, кипарисики и дома Ялты; на рейде качались сложившие оружие яхты; серый мол лежал поперек моря; подошва горы отражалась почти черной зеленью под сваями поплавков; вокруг маяка в воздухе плавали чайки, и короткая радуга перпендикулярно висела, как арбузная корка, выше земли и ниже горы, упираясь бенгальским зелено-бело-красным дымом в плоскую крышу дворца эмира бухарского.

До Ливадии мимо нас пронеслось назад множество встречных и поперечных машин. Они возникали вдруг, из-за резких поворотов, каменели на какую-то часть секунды рядом с нами во всех своих по-

Z Jalty jsme se vyhoupli v automobilu, pokrytém vrstvou bílého krymského prachu. Silnice tak úzká, že se na ní s bídou navzájem vyhnula dvě auta, prudce odbočila vlevo a zpět, a ještě dřív, než se znovu napřímila, vystřelila kupředu a vpravo. Zatvrzele mířila do svahu. Počasí budilo pochybnosti. Ráno v horách přselo. Vodopád Učan-su, který se ještě předchozího dne jevil zrakům jako suchá, světlá puklina uprostřed horečnatě nakupeného kamení, teď padal a padal a snul nekonečnou báj o tom, že jsme medovinu, víno pili, po bradě teklo, do úst nenateklo. Vysoká hladina popelavého moře neklesala, i když jsme stoupali, naopak, zvedala se výš a výš a na křivce horského hřebene odstiňovala svou výšku bělostnými spirálami horní a dolní silnice.

Po výstupu následovalo stejně prudké, klikaté klesání. Znova stoupání. Zprava, zleva, zezadu se hrnuly vypouklé hrby, plošiny, údolí, zarostlá kadeřavými křovisky, poblíž silnice sytě zapudrovanými jemným prachem, a ustavičně měnily polohu. Před námi se tyčil horský hřeben, zachumlaný v drobných rostlinkách jako v mušelinu. Ten hřeben jsme museli překonat.

Občas se silnice přiblížila až k oblému boku hory, podél něho se pak hnala vzhůru, provázena svištěním svěšených haluzí, provázena tancem hebkých stínů, kmitáním rychlejším než má hrnčírský kruh, zatímco pod pravými koly pomalu odplouvala kadeřavá prázdnota kotliny, zaplavené sytou modří. Padala hluboko, hluboko dolů, jako by klesala v mdlobách. Bělaly se tam drobounké ulice, cypřišky jako hračky a jaltské domy. V zálivu se kolébala plachetnice se spuštěným plachtovím. Šedivé molo se vtínalo šikmo do moře. Pata hory se odrážela pod pilotami přístavních hospůdek jako černozelená skvrna. Maják obeploovali kroužící rackové a krátký pás mlhy, podobný melounové kůře, visel nad zemí a pod horou jako závaží, kouřové bengálské světlo, zelené, bílé, rudé, doléhalo na plochou střechu paláce bucharského emíra.

Cestou do Livádie nás míjela spousta aut. Vynořovala se z ostrých zatáček znenadání – na zlomek vteřiny strnula se všemi podrobnostmi v kamenné nehybnosti vedle nás, ale vzápětí byla vržena zpět a rozplývala se v mračnu kouře, který zůstal za naším výfukem. Nás nepředjel nikdo.

Moře zmodralo větrem. Vítr mi strhával klobouk. Musel jsem ho sundat a položit na podlahu. Horký vzduch z radiátoru mě popadl za vlasy, v mžiku je vysušil, profoukl, rozčísl a vztyčil – jako v hrůze. Připadalo mi, že má hlava ztopořená pohybem visí na vlasech jako padák. Přikrčil jsem se před větrem za šoferovými zády a tak se mi podařilo zapálit si cigaretu, i když jsem pár zápalek přelomil, jenže cigareta shořela vzápětí jako zápalná šňůra až po

„Vida ho, tak Volhu bude zneucťovat... Ne, soudruhu, náš Volze nenadávej, nešpiň ji... Víš, jaká se u nás zpívá písnička? Volha, Vólha, máti ródná...“

Zůstali jsme se Seleckým stát u dveří. Pomýšlel jsem na ústup.

„Já to za živej svet nepochopim,“ obrátil se Larson na nás se zřejmým úmyslem pokračovat v započatém sporu, „třeba mí to ale tady soudruzi dokážou vysvětlit, proč je železobeton horší než břizky a mladýčky osiky, proč je zepelin horší než kalužsky lejno...“

Lisej začal vrtět malou hlavou ve vatovaném límci. Nohama nedosáhl na podlahu, buclatými prsty přitisknutými na břicho pletl neviditelnou síť.

„Jó Kaluga, kamaráde, co ty víš,“ konejšivě povídá, „v Kaluze žijou krásný lidi, nádhernej lid, jestli chceš něco vědět...“

„Vodku,“ hlesl z podlahy Korostěljov.

Larson znovu zvrátil prasečí hlavu a fezavě se rozchechtal.

„Má-ty rad-na,“ zabručel nakonec a přitáhl si plachtu Pravdy, „prdel vody, že jo...“

Na čele mu jako o závod vyskakovaly kapky potu, plstí jeho plesnivých vlasů putovaly stružky mastného světla.

„Prdel vody,“ odfrknul si znova, „má-ty rod-na...“

Korostěljov začal šátrat prsty kolem sebe. Pohnul se a lezl; rukama napřed, kostru v režné košili táhl za sebou.

„Nesmíš mučit Rusko, Karl,“ zašeptal, když dolezl k Lotyšovi; pak ho křečovitě sevřenou pěstičkou uhodil do obličeje a s vřískotem si o něj začal otloukat obě ruce.

Larson se nasupil a sjel nás pohledem přes posunuté brýle; pak si omotal kolem prstů hedvábné proudy Korostěljovových vlasů a přirazil mu obličej k podlaze. Zvedl ho a znovu srazil na zem.

„Tady maš,“ vypravil ze sebe pferývaně a kapitánovo kostnaté tělo odhodil, „a esli ti to nestačí...“

Korostěljov se vzepřel na dlaních a nadzvedl se jako pes trochu nad podlahu. Z nozder mu tekla krev, oči mu šly šejdrem. Chvilí po nás bloudil pohledem, pak vyskočil a s vytím zalezl pod stůl.

„Ó Rusi,“ vyl, napřáhoval ruce a kymácel se, „ó Rusi...“

Tomočka včera řekla, že se chystá přihlásit na střední školu. Šikulka. I ona je na mě moc laskavá.

Ráno jsem vypila čaj, snědla chleba se sýrem, ale pak jsem na to zapomněla a ještě jednou jsem přišla do kuchyně, abych se nasnídala. Vasilisa mi vynadala, že jí překážím při vaření oběda. Řekla jsem jí, že jsem se chtěla nasnídat. Řekla mi, že jsem už snídala. Hrůza! Tak se ze mě stane babička, co neopustí ledničku, jako šílená tchyně Anny Arkadževny. Budu si muset zapisovat, co jsem už udělala a co ne.

Nasnídala jsem se. Naobědvala jsem se. Po obědě jsem pracovala. Stavila se tu doktorka z polikliniky. V pokoji je zima.

Nasnídala jsem se (nebo to bylo včera?). Přišel PA a vynadal mi, že neberu léky. Teď mi léky bude dávat Vasilisa třikrát denně, protože já na to zapomínám. Je to strašně směšné. Těžko najít pro tyto účely méně vhodného člověka. Dneska mě probudila v šest ráno, abych si vzala léky. Drahoušku, prosím tě, proč tak brzo? – ptám se jí. Já, povídá, na to pak při práci zapomenou! Je to k smíchu i k pláči! To není rodina, ale blázinec. Nebohý PA, co s ním bude, jestli docela ztratím paměť.

Nasnídala jsem se. Nemohla jsem si vzpomenout, jestli jsem se myla. Šla jsem se umýt, ale můj ručník byl mokrý. Takže jsem se už myla. Měla jsem oběd – zeleninovou polévku a jako hlavní jídlo kuře. A včera bylo taky kuře? I předevěčirem?

Z práce mi přivezli rýsovací prkno. Zabírá polovinu pokoje. Zeptala jsem se, jestli by se nedalo postavit jinam. Ukázalo se, že ho přivezli už před týdnem. Překvapilo mě to. Ale to nejhorší jsem jim neřekla – už jsem na něm totiž pracovala, cosi jsem rýsovala, ale vůbec si to nepamatuju. Ptát se je mi trapné. Moc se snažím chovat se správně. Kvůli tomu, že se bojím, že budou neustále najevo vycházet moje výpadky paměti, téměř jsem se přestala bavit s rodinou, snažím se odpovídat lakonicky. Víc se dívám na televizi. Čtení mě netěší. Vzala jsem si svého staříčkého Tolstého. To je asi jediná četba, která mi nepůsobí bolest. Tak dobře ho znám, že se nemusím namáhat.

Dneska mám výjimečně jasnou hlavu. Nařídila jsem Vasilise, aby vyměnila povlečení. Ta její věčná nechut přestýlat postele. Když jí to člověk nepřipomene, nikdy to neudělá. Napustila jsem si vanu,

занимался Владимир Степанович Редкобородый, впоследствии ставший начальником Главного управления охраны. Начались челночные поездки сотрудников 9-го управления КГБ в Афганистан.

Смена состояла из десяти человек. Они лично охраняли Бабрака Кармаля в течение полугода, а потом приезжали новые сотрудники. Никто, конечно, в глубине души не чувствовал, что исполняет интернациональный долг на этой войне, – все ездили в Афганистан, чтобы заработать. Другой возможности поправить материальное состояние просто не было.

Вот и я, как только начались поездки в Кабул, подошел к начальнику и говорю:

– Хочу подзаработать, тяжело стало.

И вскоре отправился в командировку в Афганистан на полгода. Вернулся в начале 82-го года. Продал «Запорожец», купил «Жигули», обставил, наконец, квартиру. Произошло и продвижение по службе. Мне предложили должность повыше и присвоили звание капитана.

В ноябре 82-го умер Брежнев, и меня пригласили в личную охрану Генерального секретаря ЦК КПСС Юрия Владимировича Андропова. Я стал старшим выездной смены.

Эти полтора года особенно приятно вспоминать. Что бы ни говорили теперь об Андропове, я испытываю к нему только глубокое уважение.

После его смерти я вернулся в свое подразделение. Недели две поработал у Горбачева – ему только начали набирать постоянную охрану. Несколько дней хватило, чтобы почувствовать: у Горбачевых свой, особый климат в семье. На госдаче, например, было два прогулочных кольца – малое и большое. Каждый вечер, в одно и то же время, примерно около семи вечера, Раиса Максимовна и Михаил Сергеевич выходили погулять по малому кольцу. Он в это время рассказывал ей обо всем, что случилось за день. Она в ответ говорила очень тихо. Для нас сначала было неожиданностью, когда Раиса Максимовна вдруг спрашивала:

– Сколько кругов мы прошли?

Не дай Бог, если кто-то ошибался и отвечал неправильно.

u záporožce vpředu, byl také zaplněn. I na střeše jsme převáželi věci. Takhle jsme ujížděli do Molokova.

Tuto starověreckou vesnici jsme mezi sebou nazývali Prostokvašino.

Ložiska kol se pochopitelně rozsypala. Ale nám samotným se podmínky přepravy nezdály tak strašné. Mimochodem otec byl proti koupi auta. Dokonce mě nazval buržoustem. Ale když jednou dojel záporožcem do vesnice, už si na tramvaj nevzpomněl.

Auto, nový byt, dorůstající dcery... Musel jsem si stále půjčovat peníze. Katastroficky se jich nedostávalo.

Tou dobou začala válka v Afganistanu. Naši jednotce nařídili zajistovat ochranu Babraka Karmala. Zabýval se tím Vladimír Stěpanovič Redkoborodnyj, který se později stal náčelníkem Hlavní správy ochrany. Byly zahájeny kyvadlové cesty spolupracovníků 9. správy KGB do Afganistanu.

Směna se skládala z osmi lidí. Osobně chránili Babraka Karmala po celého půl roku, potom přijížděli noví spolupracovníci. Nikdo samozřejmě v hloubi duše necítil, že v této válce plní mezinárodní povinnost, všichni jezdili do Afganistanu, aby vydělávali. Jiné možnosti jak vylepšit materiální postavení jednoduše nebyly.

Proto jsem i já, jen co začaly cesty do Kábulu, přišel k náčelníkovi a povídám:

- Chci si přivydělat, je to těžké.

A brzy jsem se na půl roku vypravil na služební cestu do Afganistanu. Vrátil jsem se na začátku osmdesátého druhého roku. Prodal jsem záporožec, koupil žiguli, zařídil konečně byt. Došlo i na povýšení. Navrhli mi vyšší hodnost, dostal jsem kapitána.

V listopadu osmdesátého druhého zemřel Brežněv a mě přidělili k osobní ochraně generálního tajemníka ÚV KSSS Jurije Vladimiroviče Andropova. Stal jsem se velitelem výjezdní skupiny.

Na ten půlrok zvláště rád vzpomínám. Abychom ale teď nehovořili o Andropovovi, jen podotýkám, že k němu cítím hlubokou úctu.

Po jeho smrti jsem se vrátil ke své jednotce. Dva týdny jsem pracoval u Gorbačova – teprve mu začali vybírat stálou ochranu. Několik dnů stačilo, abych pocítil, že Gorbačovovi mají v rodině své zvláštní klima. Na chatě byly dva procházkové okruhy – malý a velký. Každý večer v tutéž dobu, přibližně kolem sedmé večer, se Raisa Maximovna a Michail Sergejevič procházeli po malém okruhu. V tu

Anotace

Jméno a příjmení autora: Bc. Kristina Kubečková

Název katedry a fakulty: Katedra slavistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Překladatelky ruské umělecké literatury od dob národního obrození do současnosti

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Počet stran (bez příloh): 98

Počet znaků (bez příloh): 172 559

Počet příloh: 11

Počet titulů použité literatury: 17

Klíčová slova: *postavení ženy, překladatelka z ruštiny, translatologický rozbor, český překlad*

Charakteristika práce: Magisterská diplomová práce *Překladatelky ruské umělecké literatury od dob národního obrození do současnosti* je věnována ženám, které se zabývaly překládáním ve sledovaném období. V teoretickém úvodu práce je nastíněn historický a kulturní kontext zkoumaného období, společně s historickým rozvojem překládání umělecké literatury z ruštiny do češtiny. Součástí práce je sedm translatologických rozborů (z každého období je vybrán jeden překlad) a několik příloh.

Annotation

Author: Bc. Kristina Kubečková

Name of the department and faculty: Department of Slavonic Studies, Faculty of Arts, Palacký University in Olomouc

Title of thesis: Women Translators of Russian Artistic Literature from the National Renaissance to the Present

Supervisor: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

Number of pages (without attachments): 98

Number of characters (without attachments): 172 559

Number of attachments: 11

Number of titles of literature used: 17

Keywords: *woman position, translator from Russian, translational analysis, czech translation*

Characteristics of the thesis: The Master's thesis *Women Translators of Russian Artistic Literature from the National Renaissance to the Present* is devoted to women who were engaged in translation in the period under review. In the theoretical introduction of the thesis, the historical and cultural context of the researched period is outlined, together with the historical development of the translation of artistic literature from Russian into Czech. The thesis includes seven translational analyses (one translation is selected from each period) and several attachments.